

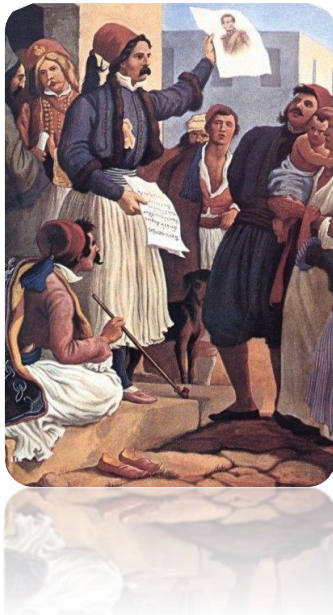

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΚΟΥΡΟΥΠΗ
(Α.Μ.: 1012202003021)

Θέμα: «Ιωάννης Κωλέττης (1774 – 1847): Ο Ηπειρώτης ιατρός και πολιτικός»

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Σωτήριος Ριζάς

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	3
Εισαγωγή.....	5
Α΄ Κεφάλαιο	
Τα πρώτα χρόνια και η διαμόρφωση του χαρακτήρα του	7
1.1. Τα νεανικά χρόνια και βιογραφικές πληροφορίες για τον Ιωάννη Κωλέττη	7
1.2. Οι σπουδές.....	9
Β΄ Κεφάλαιο	
Η συμμετοχή του Ιωάννη Κωλέττη στα δημόσια πράγματα και η πρώτη περίοδος του πολιτικού του βίου	13
2.1. Ο Ιωάννης Κωλέττης ως γιατρός του Μουχτάρ πασά	13
2.2. Η επανάσταση στο Συρράκο	16
2.3. Τα πρώτα αξιώματα	17
Γ΄ Κεφάλαιο	
Η τελευταία περίοδος της πολιτικής σταδιοδρομίας του Ιωάννη Κωλέττη	27
3.1. Η δεύτερη πρωθυπουργία του Κωλέττη.....	27
3.2. Η Μεγάλη Ιδέα και το Γαλλικό κόμμα	43
Δ΄ Κεφάλαιο	
Η αντιπαλότητα του Κωλέττη με τους αγωνιστές του 1821	68
Ε΄ Κεφάλαιο	
Τα τελευταία χρόνια του Ιωάννη Κωλέττη.....	79
5.1. Η αρρώστια και ο θάνατος.....	79
5.2. Ο απόηχος του θανάτου	82
Επίλογος.....	89
Πηγές και Βιβλιογραφία	92

Παράρτημα	96
Περίληψη	99

Πρόλογος

Η πολιτική είναι αλληλένδετη με τις ιστορικές συνθήκες σε ένα κράτος. Για να αναζητηθεί η γενεσιουργός αιτία μιας συνθήκης, οφείλεται να εξεταστεί παράλληλα το πολιτικό γίνεσθαι που την δημιούργησε. Η δημιουργία του νεοελληνικού κράτους συμβαδίζει με την βούληση των Μεγάλων Δυνάμεων και την πολιτική των τριών κρατερών κομμάτων, δηλαδή το Αγγλικό Κόμμα, το Γαλλικό ή Εθνικό κόμμα και το Ρωσικό Κόμμα. Επίσης, η Μεγάλη Ιδέα υπήρξε κινητήριο μοχλός για την περίοδο αυτή. Μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα που στιγμάτισε την πολιτική σκηνή από την έναρξη του κράτους των Ελλήνων υπήρξε ο Ιωάννης Κωλέττης. Ένας πολιτικός ο οποίος δεν έφερε στην πλάτη τα πολιτικά ερείσματα, ωστόσο κατάφερε να διχάσει και να γίνει αρκετές φορές πρωταγωνιστής στα εξώφυλλα του τύπου της περιόδου αυτής τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της χώρας. Άλλοτε, επαιμώντας τον και άλλοτε ψέγοντας τον. Ο Ιωάννης Κωλέττης κατάφερε να επιβληθεί στην περίοδο αυτή και να αποκτήσει, ίσως τη μεγαλύτερη πολιτική εξουσία που έχει αποκτήσει ποτέ Έλληνας πολιτικός. Προσωπικά, θέλησα να μελετήσω τον πρωτεργάτη της ελληνικής κοινωνίας και πρώτον ομιλών της Μεγάλης Ιδέας. Θεώρησα, ότι η ζωή του καθώς και τα έργα του είναι απαραίτητης αξίας για τη συγγραφή μιας διπλωματικής εργασίας.

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να διαφωτίσει τον αναγνώστη σχετικά με τη ζωή του Ιωάννη Κωλέττη τόσο πριν την ανάληψη των πολιτικών του καθηκόντων όσο και κατά τη διάρκεια της πολιτικής του καριέρας και να προβάλει την πολιτική του, το πολιτικό του όραμα και τη φιλοσοφία του που μέρος αυτής αναμφίβολα αποτελούσε η Μεγάλη Ιδέα. Συγγράμματα για τον Ιωάννη Κωλέττη δεν υπάρχουν πολλά και είναι αρκετά συγκεχυμένα μεταξύ τους και αντικρουόμενα, προβάλλοντας άλλοτε την θετική προκειμένη πλευρά του πολιτικού και άλλοτε με ιδιαίτερο στόμφο την αρνητική πλευρά. Μια διπλωματική εργασία έχει σκοπό να συμβαδίσει και να προβάλει τη μέση οδό η οποία βρίσκεται κοντύτερα στην πραγματικότητα.

Η μεθοδολογία που αξιοποιήθηκε στην παρούσα διπλωματική εργασία είναι η προσεκτική μελέτη της πολιτικής συνθήκης που έδρασε ο πολιτικός από τα Ιωάννινα. Μελετήθηκαν πρωτογενείς πηγές που είχαν ως κύριο άξονα το αντικείμενο προς μελέτη της έρευνάς μου. Στη συνέχεια, μελετήθηκαν και προστέθηκαν δευτερογενείς πηγές, ώστε να αποκρυπτογραφηθεί ο απόηχος του πολιτικού. Κυρίως ως άμεσες πηγές χρησιμοποιήθηκαν οι επιστολές του ίδιου του πολιτικού αλλά και άρθρα σε εφημερίδες

της εποχής που αναφέρονταν σε αυτόν. Βοηθητικές και εξίσου σημαντικές για μια διπλωματική εργασία ήταν και έμμεσες πηγές οι οποίες κατόρθωσαν να διασώσουν πολυτιμότερες πληροφορίες. Οι δυσκολίες της παρούσας στην διπλωματικής εργασίας ήταν αναμενόμενες, τα ιστορικά συγγράμματα που εστιάζουν σε μια προσωπικότητα είναι λιγοστά. Πράττοντας ένα διάβημα στην ιστορική μνήμη θα συναντήσουμε διάσπαρτες πολλές πηγές που συχνά βρίσκονται σε ένα κλίμα αταξία. Σε συνδυασμό με την αμφιλεγόμενη προσωπικότητα του Ιωάννη Κωλέττη δυσχέραιναν την προσπάθεια μου για τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Οι εκπαιδευτικές προεκτάσεις που θα μπορούσαν να λάβει η διπλωματική εργασία είναι η ενδελεχώς μελέτη και των υπολοίπων κομμάτων σε συνδυασμό με το Γαλλικό Κόμμα, και τη βασιλεία της Ελλάδος. Η δε αξιοποίηση της αλληλογραφίας των Φιλελλήνων και των περιηγητών εν Ελλάδι την περίοδο που ζούσε και έδρασε ο Ιωάννης Κωλέττης θα μπορούσαν, να προσφέρουν επιπρόσθετο υλικό για τη συγγραφή μιας νέας διπλωματικής εργασίας.

Στο σημείο αυτό, νιώθω την ανάγκη να εκφράσω τις προσωπικές μου ευχαριστίες στον επόπτη της διπλωματικής μου εργασίας τον κ. Ιάκωβο Μιχαηλίδη, ο οποίος εργάστηκε μαζί με εμένα προκειμένου να υλοποιηθεί η διπλωματική εργασία. Η ευθύνη της προσεκτικής μελέτης μιας διπλωματικής εργασίας από τον επόπτη είναι κοπιαστική. Θα θεωρούσα μεγάλη μου παράληψη αν δεν ευχαριστούσα σε αυτό το σημείο και τον καθηγητή μου κ. Θανάση Χρήστου. Τον κ. Χρήστου τον γνώρισα ως προπτυχιακή φοιτήτρια στο τμήμα Φιλολογίας και χάρις τις υπεράνθρωπες προσπάθειες του κατάφερε να ριζώσει στη συνείδηση μου τη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία. Η απόφαση μου να συμμετάσχω στο μεταπτυχιακό της Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας είχε ως κύριο εκφραστή τις προσπάθειες που κάνει κ. Χρήστου. Ο ίδιος, βρίσκεται πάντοτε κοντά στους φοιτητές του και με την αμεσότητα που τον διακρίνει προσπαθεί να βοηθήσει στην βαθύτερη κατανόηση της ιστορίας. Η πρωτοπορία του στο τρόπο διδασκαλίας του είναι αξιομνημόνευτη. Είναι ένας καθηγητής που διακρίνεται για το ήθος και τη μοναδικότητά του, στις παραδόσεις των μαθημάτων και στη συγγραφική του πορεία.

Εισαγωγή

Ο Ιωάννης Κωλέττης υπήρξε σημείο αναφοράς για την κομματική και πολιτική ιστορία του νεοσύστατου ελληνικού κρατιδίου. Υπήρξε ο αρχηγός και ιδρυτής του Γαλλικού Κόμματος και ο πρώτος κοινοβουλευτικός πρωθυπουργός. Ανέλαβε τρεις φορές το καθήκον της πρωθυπουργίας και υπηρέτησε για οχτώ χρόνια ως πρεσβευτής του ελληνικού βασιλείου.

Το πρώτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας πραγματεύεται τα πρώτα χρόνια και τη γέννηση του Ιωάννη Κωλέττη. Έγινε προσπάθεια να επισημανθούν όλα αυτά τα στοιχεία τα οποία λειτούργησαν ενωτικά προκειμένου να διαμορφώσουν το ήθος του συγκεκριμένου πολιτικού. Οι σπουδές του στην Ευρώπη επηρέασαν τον τρόπο σκέψης του και τον γαλούχησαν με τις ιδέες του Διαφωτισμού και του Εθνικισμού. Έτσι, κρίθηκε σκόπιμο να γίνει αναφορά στην εκπαίδευση που έλαβε ο Ιωάννης Κωλέττης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τη συμμετοχή του Ιωάννη Κωλέττη στα δημόσια πράγματα καθώς και στην πρώτη περίοδο της πολιτικής του καριέρας. Ξετυλίγεται ο μίτος της ιστορίας έχοντας ως αφετηρία τον Μουχτάρ πασά στον οποίο εργάζεται το Ιωάννης Κωλέττης ως προσωπικός του γιατρός, στη συνέχεια αναλύεται η επανάσταση στο Συρράκο και η επίδραση που είχε στη φυσιογνωμία του πολιτικού. Καταλήγοντας στην ανάληψη των πρώτων αξιωμάτων από το από τη μεριά του.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην τελευταία περίοδο της πολιτικής σταδιοδρομίας του Ιωάννη Κωλέττη. Πιο συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στη δεύτερη πρωθυπουργία και στα αξιώματα του. Εδώ κρίθηκε απαραίτητο η αναφορά στη Μεγάλη Ιδέα και στο Γαλλικό Κόμμα, ώστε να αποσαφηνιστεί το πολιτικό όραμα που είχε ο Ιωάννης Κωλέττης. Έγινε μελέτη των πολιτικών αντιπάλων μέσα στην στον πολιτικό στίβο που έζησε και έδρασε ο πολιτικός.

Στο τέταρτο κεφάλαιο συνεχίζονται οι αντιπαλότητες που είχε ο Κωλέττης όχι με τους πολιτικούς ταγούς, όπως στο προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά με τους αγωνιστές του 1821. Το κεφάλαιο επικεντρώνεται κυρίως στη σχέση του με τον Οδυσσέα Ανδρούτσο.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα τελευταία χρόνια του Ιωάννη Κωλέττη, δηλαδή ο θάνατος και οι τελευταίες στιγμές. Ενώ γίνεται μια προσπάθεια αναφοράς στον απόηχο για την απώλεια του.

Στη διπλωματική εργασία έγινε προσπάθεια να παρουσιαστεί μια βιογραφική παρουσίαση της ζωής και του έργου του Ιωάννη Κωλέττη, εστιάζοντας σε λεπτομέρειες που θεωρήθηκαν κρίσιμες για την διάπλαση του χαρακτήρα του. Έγινε προσπάθεια να συγκροτηθεί η πολιτική του φιλοσοφία, ώστε να επεξηγηθεί τόσο οι συγκρούσεις που είχε με ισχυρές προσωπικότητες της περιόδου που έζησε όσο ο φλεγόμενος χαρακτήρας του που έγινε άλλοτε στόχος διθυραμβικών σχολίων και άλλοτε έγινε βοά ψόγου από τον Τύπο.

Κύριος αρωγός στην διπλωματική μου εργασία υπήρξαν τα συγγράμματα του Βασίλη Κρεμμυδά και του Μπενέκου. Πιο συγκεκριμένα, Βασίλης Κρεμμυδάς, *Ο Ιωάννης Κωλέττης του Σπυρομίλιου, Ένας Ανέκδοτος Λίβελος*, Αθήνα 2005, Βασίλης Κρεμμυδάς, *Η μεγάλη ιδέα, μεταμορφώσεις ενός εθνικού ιδεολογήματος*, Αθήνα 2013, Βασίλης Κρεμμυδάς, *ο πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης, τα χρόνια στο Παρίσι (1835-1843)*, Αθήνα 2000 και Γιάννης Μπενέκος, *Κωλέττης: Ο πατέρας των πολιτικών μας ηθών*, Αθήνα 1961.

Α΄ Κεφάλαιο

Τα πρώτα χρόνια και η διαμόρφωση του χαρακτήρα του

1.1. Τα νεανικά χρόνια και βιογραφικές πληροφορίες για τον Ιωάννη Κωλέττη

Ο πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης γεννήθηκε στο Συρράκο των Ιωαννίνων. Πρόκειται για ένα χωριό χτισμένο σε μία πλαγιά του όρους Λάκμος, σε υψόμετρο περίπου 1.200 μέτρων. Η γενέτειρα του πολιτικού βρίσκεται πάνω από την χαράδρα του ποταμού Χρούσια, παραπόταμου του Αράχθου και απέναντι του αντικρίζει τα Τζουμέρκα. Την περίοδο γέννησης του Κωλέττη το συγκεκριμένο χωριό αριθμούσε τρεισήμισι χιλιάδες κατοίκους, επτακόσιες πενήντα οικογένειες και μαζί με τους γειτονικούς Καλαρρύτες αποτελούσαν τα δύο κεφαλοχώρια της περιοχής.¹ Οι Συρρακιώτες είναι Έλληνες Κουτσόβλαχοι.

Το έτος της γέννησής του δεν είναι βέβαιο. Γεγονός λογικό αν αναλογιστεί κανείς ότι αναφερόμαστε σε ληξιαρχικά στοιχεία που χρονολογούνται στα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα. Ο συμπατριώτης του και λογοτέχνης Κώστας Κρουστάλλης αναφερόμενος στον συγκεκριμένο πολιτικό τοποθετεί τη γέννηση του τελευταίου στο έτος 1771.² Ο Γιαννιώτης ιατρός και συγγραφέας Αναστάσιος Γουδάς υποστηρίζει πως ο Κωλέττης γεννήθηκε δύο χρόνια αργότερα, το 1773, καθώς απεβίωσε σε ηλικία 74 ετών, το 1847, στην Αθήνα. Να σημειωθεί ότι ο Γουδάς βρισκόταν εν ζωή και σε ηλικία που θα μπορούσε να θυμάται την είδηση του θανάτου του Κωλέττη.³ Αξίζει να επισημανθεί ότι υπάρχουν και αναφορές για το επόμενο έτος, το 1774.⁴ Όμως, σέ ένα άρθρο στο περιοδικό Παρθενών ορίζεται το έτος 1788 ως χρονολογία γέννησης.⁵

Ωστόσο, ο Γιάννης Μπενέκος⁶ στο έργο του που εκπόνησε σχετικά με τη ζωή και το έργο του Κωλέττη υποστηρίζει πως η γέννηση του ηπειρώτη πολιτικού έγινε μεταγενέστερα το έτος 1880 ή 1884. Ειδικότερα, η χρονολογία 1880 εμφανίζεται ως έτος γέννησης στα επίσημα διπλωματικά αρχεία του υπουργείου εξωτερικών της Γαλλίας. Γεγονός που επιβεβαιώνεται και από μεταγενέστερο δημοσίευμα στην «Ηπειρωτική Εστία», αλλά και από μαρτυρία του Γάλλου πολιτικού, διπλωμάτη και

¹ Γ. Μπενέκος, *Κωλέττης: Ο πατέρας των πολιτικών μας ηθών*, Αθήνα 1961, σ. 26.

² Κ. Κρουστάλλης, *Άπαντα*, Αθήνα 1978, σ. 578.

³ Α. Γουδάς, *Βίοι Παράλληλοι*, Αθήνα 1879, τ. 6, σ. 243.

⁴ Βλ. λήμμα σύνταξης «Κωλέττης», στο: *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη*, τ.8 (1930), σ. 360

⁵ Θ. Τυπάλδος, «Ιωάννης Κωλέττης», στο: *Παρθενών*, τχ. 24, (1873), σ. 1336.

⁶ Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 25.

ένθερμου Φιλέλληνα Piscatory. Καταληκτικά, υποστηρίζεται πως η τελευταία ημερομηνία αναφέρεται από τον Thouvenel, ο οποίος ήταν γραμματέας της γαλλικής πρεσβείας στην Αθήνα την εποχή κατά την οποία ο Κωλέττης ανήλθε στο αξίωμα του πρωθυπουργού. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τελευταίος συνδεόταν με φιλικές σχέσεις με τον τότε κυβερνήτη.

Οι γονείς του Ιωάννη Κωλέττη ήταν ο προεστός Νικόλαος και η μητέρα του Ξανθή, η οποία καταγόταν από την οικογένεια του προεστού Δημάκη και ήταν δεύτερη ξαδέλφη⁷ ή αδελφή⁸ του διπλωμάτη και εμπόρου Γεωργίου Τουρτούρη. Ο τελευταίος ήταν μνημένο μέλος της Φιλικής Εταιρίας και είχε αναπτύξει στενές σχέσεις με τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων για οικονομικούς και εμπορικούς λόγους. Ωστόσο, ο Τουρτούρης ήταν αυτός που υποκίνησε την αποτυχημένη επανάσταση στους Καλαρρύτες τον Ιούλιο του 1821.

Έχει υποστηριχθεί ότι ο Ιωάννης Κωλέττης είχε αρχικά το επώνυμο Δήμας.⁹ Ωστόσο, όταν ήταν μικρός τον αποκαλούσαν με το προσωνύμιο Νικολέτος, που σημαίνει μικρός Νικόλας. Το συγκεκριμένο προσωνύμιο το διατήρησε καθ' όλη την παιδική του ηλικία και το οποίο κατά την επταετή παραμονή του στην Ιταλία για σπουδές μετατράπηκε σε Κολέτο και Κολέτη, ονομασία που διατήρησε και κατά την επιστροφή του στην Ελλάδα.

Ο Ιωάννης είχε τέσσερα αδέρφια. Έναν μεγαλύτερο αδερφό, τον Χρήστο, ο οποίος απεβίωσε άγαμος και χωρίς να αφήσει απογόνους και έναν ακόμα αδελφό, τον Δήμο. Ο Χρήστος έλαβε μέρος στην εξέγερση του χωριού του και στη συνέχεια κατέφυγε στην Αιτωλοακαρνανία, όπως και ο Δήμος. Οι δύο αδελφοί του Κωλέττη ήρθαν σε επαφή με τον Μαυροκορδάτο, γενικό Διευθυντή της Δυτικής Ελλάδος για τις ανάγκες του αγώνα.¹⁰ Επιπλέον, είχε δύο μικρότερες αδερφές, την Μαρία και την Αικατερίνη. Η τελευταία ύστερα από το γάμο της απέκτησε το επώνυμο Μπασκλαβάνη και στη συνέχεια έγινε πεθερά του γεροϋσιαστού Δημητρίου Χατζίσκου.

Δεν γνωρίζουμε αρκετές πληροφορίες για την παιδική ηλικία του Ιωάννη. Ωστόσο, θα αναφέρουμε ένα περιστατικό που μας έχει παραδοθεί από τα πρώιμα παιδικά του χρόνια, το οποίο για κάποιους θεωρήθηκε ως προφητικό αναφορικά με την

⁷ Α. Γουδάς, *Πολιτικοί Άνδρες του 1821*, Αθήνα 2001, σ.59, στο εξής βλ. Α. Γουδάς, *Πολιτικοί Άνδρες*

⁸ Καρατζένης, Δημήτριος, *Επανάστασις και Καταστροφή Καλαρρυτιών-Συρράκου, Ιούλιος 1821. Πίνακες Αγωνιστών*, Ιωάννινα 1988, σ. 83.

⁹ Β. Κρεμμυδάς, *Ο Ιωάννης Κωλέττης του Σπυρομίλιου. Ένας Ανέκδοτος Λίβελος*, Αθήνα 2005, σ.68, στο εξής βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Ο Ιωάννης Κωλέττης του Σπυρομίλιου*

¹⁰ Δ. Καρατζένης, *ό. π.*, σ. 84.

μετέπειτα σταδιοδρομία του. Μία μέρα η μητέρα του Κωλέττη μαζί με τον νεογέννητο τότε Ιωάννη μετέβησαν από το χωριό τους στους γειτονικούς Καλαρρύτες. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους συνάντησαν ένα σεβάσμιο πρεσβύτερο της περιοχής, τον οποίο αποκαλούσαν Άγιο Κοσμά και τον θεωρούσαν απεσταλμένο του Θεού. Ο σεβάσμιος αυτός άνδρας ήταν γνωστός για τα κηρύγματά του σε ολόκληρη της Ήπειρο. Μάλιστα, λέγεται ότι διέθετε το χάρισμα να προμηνύει τα μελλούμενα. Ο Πάτερ Κοσμάς, λοιπόν, ζήτησε να δει από κοντά το μωρό που κρατούσε στην αγκαλιά της η γυναίκα που συνάντησε. Μόλις εκείνη του φανέρωσε το βρέφος, εκείνος το κοίταξε με θαυμασμό, ευλόγησε το βρέφος και είπε στη μητέρα πως το παιδί της θα γίνει μια μέρα μεγάλος άνθρωπος και θα δοξαστεί.

Αξίζει να επισημανθεί πώς ο σεβάσμιος αυτός γέροντας έχασε τη ζωή του στην Αλβανία, κοντά στο Μπεράτι στις 24 Αυγούστου του 1779. Γίνεται αντιληπτό ότι το συγκεκριμένο περιστατικό δεν θα μπορούσε να συμβεί, αν αποδεχθούμε ως χρονολογία γέννησης του Κωλέττη τα έτη 1880 ή 1884¹¹. Αν η προφητεία έλαβε πράγματι χώρα, τότε ίσως αυτό το περιστατικό αποτελεί μια ένδειξη πως μια από τις προγενέστερες πιθανές χρονολογίες γέννησης του μετέπειτα πολιτικού είναι σωστή. Ωστόσο, μπορεί να πρόκειται και για ένα κατοπινό κατασκευάσμα που να αποσκοπούσε να εξάρει τον πολιτικό.

Όπως γίνεται αντιληπτό οι πληροφορίες για τα πρώιμα χρόνια της ζωής του Ιωάννη Κωλέττη είναι λιγοστές και πολλές φορές αντικρουόμενες. Δεν υπάρχει συμφωνία για την ημερομηνία γέννησης του πολιτικού και για την πραγματοποίησή ή μη της συνάντησης με τον πατέρα Κοσμά. Επίσης, από ορισμένους αμφισβητείται η καταγωγή του Κωλέττη από εξέχουσα οικογένεια της Ηπείρου.¹²

1.2. Οι σπουδές

Την εποχή που γεννήθηκε ο Κωλέττης, τα χωριά Συρράκο και Καλαρρύτες γνώριζαν μεγάλη ανάπτυξη και γι' αυτό υπήρχαν σε αυτά τα μέρη μορφωμένοι άνθρωποι, αξιόλογες βιβλιοθήκες και μπορούσε να βρει κανείς ακόμα και ευρωπαϊκές εφημερίδες.¹³ Παρόλο που επρόκειτο για ορεινά και άγονα εδάφη, αυτή η ανάπτυξη

¹¹ Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 27-28.

¹² Θ. Τυπάλδος, «Ιωάννης Κωλέττης», στο: *Παρθενών*, τχ. 24, (1873), σ. 1336.

¹³ Α. Γουδάς, *Πολιτικοί Άνδρες*, σ.60.

μπορεί να δικαιολογηθεί ως απόρροια της επαφής των κατοίκων με τη Δύση εξαιτίας κυρίως του εμπορίου.

Έτσι, ο Ιωάννης Κωλέττης είχε την ευκαιρία να αρχίσει τις πρώτες σπουδές του στο χωριό του και στη συνέχεια μετέβη στους γειτονικούς Καλαρρύτες, όπου εκεί μαθήτευσε δίπλα σε έναν αξιόλογο ελληνιστή, τον Παπαγιώργη.

Σε ηλικία περίπου 15 χρονών όπως συνηθιζόταν ο πατέρας του τον πήγε στα Γιάννενα για να εργαστεί ως παραγός στο μαγαζί του εμπόρου Κώστα Δήμου. Είναι φυσιολογικό εξαιτίας των εμπορικών σχέσεων της περιοχής, ο πατέρας του Ιωάννη να επιθυμεί ο γιος του να ακολουθήσει εμπορική καριέρα, παρόλο που το παιδί του είχε έφεση στα γράμματα.

Ένα τυχαίο ή ίσως μοιραίο περιστατικό, θα αποτελέσει την αφορμή που αλλάξει την πορεία ζωής του Κωλέττη. Κατά τη διάρκεια ενός δείπνου που προσέφερε ο Δήμου, ανέφερε στον συνδαιτημόνα του Γεώργιο Τουρτούρη, που ήταν πλούσιος μεγαλέμπορος των Ιωαννίνων και παράλληλα θείος του Ιωάννη, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ικανότητες που είχε διακρίνει στον υπάλληλό του. Τα λόγια του Δήμου, ενεργοποίησαν το ενδιαφέρον του Τουρτούρη και τον έκαναν να θέσει υπό την προστασία του τον ανιψιό του, ώστε να τον βοηθήσει να συνεχίσει την ακαδημαϊκή του πορεία.

Έτσι, ο Τουρτούρης επικοινωνήσε με τον Θανάση Ψαλίδα, ο οποίος ήταν δάσκαλος αναγνωρισμένης φήμης στα Ιωάννινα, ώστε να δεχτεί ως μαθητή του τον ανιψιό του. Να σημειωθεί ότι ο Ψαλίδας αν και είχε γεννηθεί στα Γιάννενα, είχε σπουδάσει στο εξωτερικό, συγκεκριμένα στη Βιέννη και στη Ρωσία, φιλοσοφία, ιατρική και φυσική μαθητικά, χημεία. Ήταν ένα άτομο που γνώριζε αρκετές ξένες γλώσσες και όταν επέστρεψε από το εξωτερικό ανέλαβε χρέη διευθυντή σχολής, όπου διακρίθηκε για την προσφορά του. Να σημειωθεί ότι διεύθυνε την φημισμένη Μαρούτσιο Σχολή για 25 ολόκληρα χρόνια. Την εποχή που δίδαξε στα Ιωάννινα ήταν ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες της πόλης. Συμμετείχε σε τοπικά δικαστήρια, και ακόμη, επειδή ήξερε ξένες γλώσσες, ο ίδιος ο Αλή Πασάς τον εμπιστευόταν ως διπλωμάτη. Επρόκειτο για μια από τις σημαντικότερες μορφές του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Εργάστηκε με πάθος για τη διαφώτιση και τη συνειδητοποίηση ταυτότητας των υπόδουλων Ελλήνων ενώ αφού ξέσπασε ο απελευθερωτικός αγώνας του 1821 στρατολόγησε και εξόπλισε με δικές του δαπάνες Έλληνες πρόσφυγες, κυρίως από το Σούλι, με σκοπό να τους μεταφέρει στην επαναστατημένη Ελλάδα. Κλείνοντας την αναφορά μας στον σπουδαίο αυτό

διδάσκαλο που ανέλαβε να καθοδηγήσει τον νεαρό Κωλέττη, θεωρείται σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Ψαλίδας θεωρείται ως ένας από τους πιθανούς συγγραφείς της *Ελληνικής Νομαρχίας* και ότι υπήρξε θερμός υπέρμαχος της δημοτικής γλώσσας.¹⁴

Αφού μαθήτευσε για μερικά χρόνια στο πλάι αυτού του αξιόλογου λόγιου, πήγε στην Ιταλία με σκοπό να σπουδάσει Ιατρική¹⁵. Η ηλικία αναχώρησης του για την Ιταλία δεν είναι βέβαιη. Ήταν κάπου μεταξύ 15¹⁶ με 20 χρονών¹⁷. Φυσικά, στο πλευρό του συνέχιζε να βρίσκεται ο ισχυρός και συνάμα πλούσιος θείος του, Τουρτούρης, που συνέδραμε στην πραγματοποίηση των ονείρων του νεαρού ανιψιού του. Συγκεκριμένα, ο Ιωάννης Κωλέττης μετέβη στην Πίζα για τις σπουδές του. Εκεί ήρθε σε επαφή με αξιόλογες προσωπικότητες από την χώρα του, όπως ήταν ο Θεόφιλος Καΐρης και ο επαναστατικός Ούγο Φώσκολος με τους οποίους ανέπτυξε φιλικές σχέσεις.

Το επαναστατικό και φιλελεύθερο πνεύμα που επικρατούσε στην Ιταλία ταίριαζε με το ανήσυχο πνεύμα του νεαρού Κωλέττη, που είχε μεγαλώσει στην Ήπειρο ακούγοντας κλέφτικα τραγούδια που υμνούσαν τον πόθο των συμπατριωτών του για την ελευθερία. Εκείνη την περίοδο, λοιπόν, δρούσαν στην Ιταλία διάφορες οργανώσεις με επαναστατικό και απελευθερωτικό χαρακτήρα, οι οποίες δεν ήταν δυνατό να αφήσουν ανεπηρέαστο τον Κωλέττη. Έτσι, σύστησε μαζί με τον φίλο του και αγωνιστή Φώσκολο μία μυστική οργάνωση με σκοπό την προώθηση του ζητήματος της απελευθέρωσης της υπόδουλης Ελλάδας.¹⁸ Η οργάνωση αυτή ακόμα και αν πράγματι υπήρξε, δεν διαδραμάτισε κάποιο άξιο λόγου έργο αναφορικά με την απελευθέρωση της Ελλάδας. Πώς θα μπορούσε άλλωστε; Η οργάνωση μιας επανάστασης είναι μία περίπλοκη και χρονοβόρα διαδικασία, η οποία θα ήταν πολύ δύσκολο να οργανωθεί από δύο νέους όσο πάθος και αν είχαν για τον αγώνα.

Πιθανότατα αυτή η επαναστατική διάθεση που διακατείχε τον νεαρό Ηπειρώτη να ήταν αιτία, όπου ορισμένοι υποστήριξαν ότι έγραφε στην *Ελληνική Νομαρχία*, το χρονικό διάστημα της παραμονής του στην Ιταλία. Αν εξετάσει κανείς αυτόν τον ισχυρισμό, θα συνειδητοποιήσει ότι πιθανότατα είναι μη αληθής. Αν αποδεχθούμε ως έτος γέννησης τις χρονολογίες πριν το 1778, τότε είναι ξεκάθαρο πως ο Κωλέττης δεν συμμετείχε σε αυτό το πόνημα. Η Ελληνική Νομαρχία τυπώθηκε το 1806, γεγονός αναμφισβήτητο καθώς η χρονολογία έκδοσης βρίσκεται αναγραμμένη

¹⁴ Γ. Κορδάτος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, τ' 1, Αθήνα 1983, σ.134.

¹⁵ G. Eichthal, *Η Ελλάς του 1833-1835*, Αθήνα 1968, σ.31.

¹⁶ Βλ. λήμμα σύνταξης «Κωλέττης», στο: *ΕΛ*, τ.8.(1930), σ. 360.

¹⁷ Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 28.

¹⁸ Π. Σούτσος, *Λόγος Επιτάφιος Εκφωνηθείς επί του Τάφου του Ιωάννου Κωλέττη*, Αθήνα 1847, σ. 4.

στο εξώφυλλο. Παράλληλα, ο ανώνυμος συγγραφέας αυτού του έργου αφιερώνει αυτό στη μνήμη του μεγάλου και αείμνηστου Ρήγα που σφαγιάστηκε για τη σωτηρία της Ελλάδας. Ο Ρήγας Βελεστινλής βρήκε τραγικό τέλος το 1796. Αν Κωλέττης γεννήθηκε μεταξύ 1771-1774 και μετέβη σε ηλικία περίπου δεκαπέντε χρονών στην Ιταλία, όπως υποστηρίζεται στο Λεξικό του Ελευθερουδάκη, και επέστρεψε στην Ελλάδα ύστερα από περίπου εξαετή παραμονή στο εξωτερικό, γίνεται αντιληπτό ότι ο πολιτικός είχε επιστρέψει στη χώρα του πριν από τον θάνατο του Ρήγα Φεραίου και φυσικά πολύ πριν την έκδοση της Ελληνικής Νομαρχίας. Επομένως, δεν θα μπορούσε να συμμετέχει στην συγγραφή αυτού του πονήματος. Ωστόσο, ακόμα και αν μετέβη σε μεγαλύτερη ηλικία στην Πίζα, δηλαδή περίπου είκοσι χρονών, θα είχε πραγματοποιηθεί ο χαμός του Ρήγα αλλά πάλι η επιστροφή του στην Ελλάδα θα προηγείτο μερικά χρόνια. Ακόμα και αν δεχτούμε ως ημερομηνίες γέννησης του Κωλέττη τις μεταγενέστερες χρονολογίες 1880 ή 1884, γίνεται αντιληπτό ότι το 1806 μόλις θα είχε επιστρέψει στην Ελλάδα ή θα προετοίμαζε την αναχώρησή του από την Ιταλία. Ακόμα και αν παρέμεινε παραπάνω χρόνια στην Ιταλία και αναχώρησε μετά το 1810 για Ελλάδα, το νεαρό της ηλικίας του καθιστά σχεδόν απίθανο να επιλήφθηκε την δημοσίευση ενός τέτοιου έργου. Πάντως κατά την παραμονή του στο εξωτερικό, είναι βέβαιο ότι εξέδωσε μια ιατρική πραγματεία, η οποία όπως μας πληροφορεί ο περιηγητής Holland πιθανότατα πραγματευόταν με ευφυή τρόπο τις απόψεις της εποχής του σχετικά με τη θερμότητα.¹⁹

---

¹⁹ H. Holland, *Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia, &c: During the Years 1812 and 1813*, London 1815, σ.164.

Β' Κεφάλαιο

Η συμμετοχή του Ιωάννη Κωλέττη στα δημόσια πράγματα και η πρώτη περίοδος του πολιτικού του βίου

2.1. Ο Ιωάννης Κωλέττης ως γιατρός του Μουχτάρ πασά

Ο νεαρός Κωλέττης γυρίζοντας πίσω στα Ιωάννινα με το πτυχίο της ιατρικής έγινε σε σύντομο χρονικό διάστημα ιατρός του Μουχτάρ Πασά, του πρωτότοκου γιου του Αλή Πασά. Φυσικά, στο πλευρό του συνέχισε να βρίσκεται ο θείος του και παράλληλα και προστάτης του Τουρτούρης. Ο Μουχτάρ Πασάς ήταν μία έντονη προσωπικότητα. Είχε πάρει μέρος στους αγώνες του πατέρα του εναντίον των Σουλιωτών και είχε διακριθεί για την ικανότητα και την ανδρεία του. Αργότερα, πολέμησε εναντίον των Βουλγάρων, των Σέρβων και των επαναστατημένων Μακεδόνων. Παράλληλα, διετέλεσε διοικητής διαφόρων επαρχιών. Εκτός από τις στρατιωτικές του επιτυχίες ο Μουχτάρ ήταν γνωστός για τον βίαιο και παρορμητικό χαρακτήρα του καθώς και για τη ροπή του προς τα πάθη. Λέγεται πως είχε τέσσερεις μεγάλες αδυναμίες: τα χρήματα, τα όπλα, το κρασί και τις γυναίκες. Μας παραδίδεται ότι μια μέρα έχασε την ψυχραιμία του και για την πιο ασήμαντη αφορμή σκότωσε τον σιλαχτάρη του που ήταν και στενός φίλος του.²⁰ Δίπλα σε ένα τέτοιο άνθρωπο, ισχυρό αλλά συνάμα και απρόβλεπτο βρέθηκε Κωλέττης.

Ωστόσο, ο νεαρός Κωλέττης φάνηκε αντάξιος των προσδοκιών το Μουχτάρ και σύντομα κέρδισε την εκτίμηση και την αναγνώριση του εξαιτίας των ιατρικών του ικανοτήτων αλλά φυσικά και το χαρακτήρα του. Ο περιηγητής Holland²¹ αναφέρει πως αν και στα Ιωάννινα υπήρχαν αρκετοί ιατροί εκείνη την εποχή, δύο όμως ξεχώριζαν για τις ικανότητές του. Την μεγαλύτερη φήμη είχαν, λοιπόν, ο Κωλέττης, ο γιατρός του Μουχτάρ Πασά και ο Χιπρασλής. Ο Μουχτάρ τόσο πολύ εκτιμούσε τον Κωλέττη, ώστε συνήθιζε να λέει ότι όσο έχει δίπλα του τον τελευταίο, δεν έχει κανένα λόγο να φοβάται τον θάνατο.²²

Η εκτίμηση του πρωτότοκου γιου του Αλή Πασά προς το πρόσωπο του θεράποντά του φαίνεται και από το γεγονός ότι ήθελε να τον νυμφεύσει με την κόρη της Βασιλικής Πλέσσα, την Ρούσιω. Η Βασιλική Πλέσσα ήταν μία από τις τρεις

²⁰ Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 31.

²¹ H. Holland, *ό. π.*, σ.164.

²² Α. Γουδάς, *Πολιτικοί Άνδρες του 1821*, Αθήνα 2001, σ.61.

Ελληνίδες που είχε συνάψει επίσημη σχέση ο Μουχτάρ μαζί της. Πρόκειται για μία παραδεδομένη ενέργεια, την οποία συνήθιζε και ο πατέρας του. Πάντρευε γυναίκες από το χαρέμι του με άνδρες που επιθυμούσε να κρατήσει στο πλάι του. Επομένως, είναι φανερό πως η αξία του Κωλέττη είχε αναγνωριστεί από τον Τούρκο πασά. Ωστόσο, ο γάμος δεν ήταν στα άμεσα σχέδια του Κωλέττη και η πρόταση-προσταγή του Μουχτάρ, δεν ήταν ένα γεγονός που τον χαροποίησε. Παρόλο που η κοπέλα που το προξένηνε ήταν ιδιαίτερος όμορφη και διακρινόταν για τον πρᾶο χαρακτήρα της. Γίνεται αντιληπτό πως ο Κωλέττης έπρεπε να αντιμετωπίσει το γεγονός με προσοχή και σε καμία περίπτωση να μην θίξει τον Τούρκο ηγεμόνα. Έτσι, αποφάσισε να αρραβωνιαστεί με τη συγκεκριμένη κοπέλα, αλλά παράλληλα με τη χρήση διαφορών δικαιολογιών να αποφεύγει την τέλεση του γάμου. Μετά τον θάνατο του Μουχτάρ, ο Κωλέττης διέλυσε τον συγκεκριμένο αρραβώνα. Στο τέλος η κοπέλα παντρεύτηκε έναν ευκατάστατο οικονομικά άνδρα και μετανάστευσε στην Αυστραλία μαζί του.

Η ευστροφία καθώς και η ικανότητα του Κωλέττη να ελίσσεται και να αποφεύγει δύσκολες καταστάσεις αποδεικνύεται και από το ακόλουθο περιστατικό. Μια μέρα ο Κωλέττης έλαβε ένα γράμμα από το Μιλάνο, το οποίο είχε γράψει ο παλιός συμφοιτητής και φίλος του, ο Φώσκολος. Στο συγκεκριμένο γράμμα ο Φώσκολος προέτρεπε τον φίλο του και τους συμπατριώτες του να επαναστατήσουν εναντίον του Αλή Πασά. Με λόγο φλογερό και χειμαρρώδη μιλούσε για τη δολοφονία του τυράννου των Ιωαννίνων και την απελευθέρωση των Ιωαννίνων. Δυστυχώς για τον Κωλέττη, ο Αλή Πασάς πληροφορήθηκε για το περιεχόμενο του γράμματος και κάλεσε αμέσως τον Γιαννιώτη ιατρό να απολογηθεί. Όπως γίνεται αντιληπτό από την απολογία του, εξαρτιόταν και η ζωή του. Έτσι, λοιπόν, ο πολυμήχανος Κωλέττης αποφάσισε να μειώσει την αξία του αποστολέα του γράμματος και να εξάρει τον Πασά. Ο αξιόλογος και μαχητικός Φώσκολος παρουσιάστηκε ως ασήμαντος φτωχός που τον πετροβολούν τα παιδιά στους δρόμους για τις παλαβομάρες του. Μάλιστα, λέγεται ότι έφτασε στο σημείο να τον παρομοιάσει με έναν πάμφτωχο Ιταλό που κατοικούσε στην περιοχή, ο οποίος καθάριζε απόπατους και μετέφερε ακαθαρσίες στα χωράφια των κατοίκων. Αυτός ο ανάξιος και ασυλόγιστος άνθρωπος που δεν αποτελούσε απειλή για κανένα, αφού δεν είχε καμία δύναμη ή επιρροή έγραψε αυτό το γράμμα εναντίον του σοφού ευεργέτη και άξιου διοικητή των Ιωαννίνων. Φυσικά, ο Κωλέττης δήλωσε πως μόλις διάβασε αυτό το γράμμα το έσκισε καθώς δεν άντεξε να διαβάσει τέτοιου είδους φρυκτωρίες. Όπως γίνεται αντιληπτό ο νεαρός τότε ιατρός χειρίστηκε επιδέξια και την κατάσταση και ησύχασε τον εξοργισμένο Αλή Πασά χωρίς να χάσει την εύνοια του.

Με παρόμοιο τρόπο χειρίστηκε άλλες δύο περιπτώσεις που θα μπορούσαν να τον φέρουν αντιμέτωπο με την ισχυρή τουρκική οικογένεια. Ο Κωλέττης ήξερε πως μόνο με δόλο μπορούσε να πετύχει αυτά που επιθυμούσε χωρίς να προκαλέσει την οργή αυτών των ισχυρών αντρών. Όταν, λοιπόν, ο Αλή πασάς διέταξε τον γιο του να μεταβεί μαζί με δέκα χιλιάδες άνδρες στο Μπεράτι. Φυσικά, ο Μουχτάρ ήθελε να τον ακολουθήσει στην εκστρατεία του ο έμπιστος ιατρός του, αλλά ο Κωλέττης δεν επιθυμούσε να εμπλακεί στις αιματοχυσίες του Μουχτάρ. Έτσι, προσποιήθηκε ότι ήταν άρρωστος και ότι δεν ήταν σε θέση να ακολουθήσει τον Μουχτάρ. Είναι φανερό πως ο Μουχτάρ εκτιμούσε ιδιαίτερα τον Κωλέττη και τον ήθελε δίπλα του. Η εκτίμηση που του είχε ο Τούρκος ηγεμόνας ήταν τόσο μεγάλη που τραγουδήθηκε από την λαϊκή μούσα. Ένα δημοτικό τραγούδι²³ παρουσιάζει τον Μουχτάρ στο Μπεράτι να θρηνεί για αυτά που έχασε, ανάμεσά τους και ο φίλος του ο Κωλέττης.

Κλείνοντας την αναφορά στη σχέση του Κωλέττη με τη συγκεκριμένη οικογένεια, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί και ένα τελευταίο περιστατικό. Ο Αλή Πασάς, αφότου αναχώρησε ο γιος του, θέλησε να κρατήσει ως όμηρο τον Κωλέττη στο κάστρο του. Τον ήθελε για ασφάλεια στην περίπτωση που επαναστατήσουν εναντίον του οι κάτοικοι της περιοχής. Ωστόσο, ο Κωλέττης κατόρθωσε να πείσει τον Πασά να τον αφήσει να κυκλοφορεί ελεύθερος μέσα στην πόλη, για να συλλέγει πληροφορίες για λογαριασμό του και για να τον ενημερώνει για τις κινήσεις των συμπατριωτών του. Γίνεται αντιληπτό ότι ο Κωλέττης ήταν ένα άτομο που κατείχε μεγάλη ρητορική δεινότητα καθώς με μοναδικό όπλο του τα λόγια κατόρθωσε από όμηρος να γίνει χρήσιμος πληροφοριοδότης. Όμως, ο Κωλέττης δεν επιθυμούσε να υιοθετήσει στην πραγματικότητα αυτό το ρόλο και έτσι μια μέρα που κατέβηκε στην πόλη, ντύθηκε με φτωχικά ρούχα και με τη βοήθεια του Καραϊσκάκη και του αρματολού Νικόλαου Στουρνάρα κατόρθωσε να το διαφύγει. Συνολικά, ο Κωλέττης υπηρέτησε ως γιατρός στην αυλή του ισχυρού Πασά περίπου οχτώ χρόνια.

---

²³ Πώς λοιπόν να υποφέρω/όταν εις τον νου μου φέρω/τις γυναίκες, τα παλάτια/τα παιδιά και τα ρεχάτια/τη Λαμπρούσιω την καλή/και τις τζούπρες πενταράδα/ που μου στέκονταν αράδα/ και τη Νίτζα του Σούλη;/Όλοι άρχισαν μ' αφήνουν, μήτε δύο να μη μείνουν/ καν να δείξουν την φιλίαν/ για παρηγοριάν καμίαν/ να αποδειχτούν σωστοί./Μήτ' ο Τζέτζης καν ο σκύλος/ο Κωλέττης μου ο φίλος/ και οι πιστοί. Βλ. Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 35.

2.2. Η επανάσταση στο Συρράκο

Τον Ιούνιο του 1821 έφτασε ο ξεσηκωμός του επαναστατικού αναβρασμού στην ιδιαίτερη πατρίδα του Κωλέττη. Εκείνη την περιοχή στο Συρράκο είχαν βρει καταφύγιο αρκετοί Γιαννιώτες αγωνιστές εξαιτίας της διαμάχης του Αλή Πασά με τον Σουλτάνο. Παράλληλα, στο συγκεκριμένο κεφαλοχώρι είχαν μεταβεί αρκετά μέλη της Φιλικής Εταιρίας. Να σημειωθεί πως και ο Κωλέττης ήταν μνημένο μέλος της Φιλικής²⁴. Φυσικά, σε αυτό τον αγώνα συνέδραμαν και οι κάτοικοι των γειτονικών Καλαρρύτων. Σύμφωνα με την παραδεδομένη άποψη πρωτοστάτες του ξεσηκωμού ήταν οι ορισμένοι προύχοντες της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα γίνεται αναφορά για τον θείο του Ιωάννη, τον Τουρτούρη, τον Σγουρό και τον Γιαννίκο. Υποστηρίζεται ότι συνοδοιπόρος τους σε αυτόν τον αγώνα ήταν και ο Κωλέττης. Ωστόσο, δεν υπάρχουν περισσότερες πληροφορίες για τις ενέργειές του. Να τονιστεί ότι υπάρχουν μαρτυρίες που αμφισβητούν την συμμετοχή των προεστών στον ξεσηκωμό και δίνουν βάρος στις πράξεις των απλών ανθρώπων των δύο αυτών χωριών.²⁵ Πάντως αυτό που μπορεί να ειπωθεί με σιγουριά είναι ότι ο Κωλέττης δεν βρέθηκε στο πεδίο της μάχης και δεν πολέμησε.

Επίσης, ο Κωλέττης δεν ανέλαβε την αρχηγία κάποιας αποστολής στο χωριό του ή στα γειτονικά, ούτε συμμετείχε στο σχέδιο δράσης. Οι καπετάνιοι Ράγκος και ο Στουρνάρας ανέλαβαν την επανάσταση στο Συρράκο και στον Καλαρρύτες και ο αρματολός Μπακόλας και Κουτελίδας θα κατευθύνονταν νοτιοδυτικά των Ιωαννίνων προς τα Κατσανοχώρια. Τέλος, ο Μάρκος Μπότσαρης θα επιτίθεντο στα σουλτανικά ασκέρια στον κάμπο των Ιωαννίνων. Στις 25 Ιουνίου χτύπησε στα δυο γειτονικά χωριά η καμπάνα δηλώνοντας την έναρξη του αγώνα και υψώθηκε μια πρόχειρη σημαία με ένα κόκκινο σταυρό ως σύμβολο της πολυπόθητης ελευθερίας.

Παρά την παροδική νίκη των δύο αυτών χωριών, οι προσπάθειές τους για απελευθέρωση, δεν έφεραν αποτελέσματα. Όταν ο Χουρσίτ Πασάς, που πολιορκούσε τον Αλή Πασά στα Ιωάννινα, πληροφορήθηκε τον ξεσηκωμό των δύο χωριών, έστειλε τον Τουρκοαρβανίτη Ισμαήλ Πλιάσια με τέσσερεις χιλιάδες άνδρες για να καταπνίξει την επανάσταση. Έφτασαν στα χωριά στις 30 Ιουνίου και με τη βοήθεια μερικών προδοτών, ο άνισος αγώνας χάθηκε. Πολλοί έχασαν τη ζωή τους, ενώ άλλοι αναζήτησαν τη σωτηρία εγκαταλείποντας το μέρος. Με αυτό τον τρόπο ο Κωλέττης

²⁴ D. Dakin, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821-1833*, Αθήνα 1999, σ. 72

²⁵ Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 39.

βρέθηκε στο Μεσολόγγι. Ωστόσο, πολλοί κάτοικοι του χωριού επέστρεψαν πίσω στο Συρράκο, παρόλο που δεν είχε ελευθερωθεί. Αυτοί οι φτωχοί και απλοί άνθρωποι πιθανότατα να φοβήθηκαν το άγνωστο και να μην είχαν τη δύναμη να ξεκινήσουν τη ζωή τους από την αρχή, γι' αυτό ίσως και επέλεξαν να αγνοήσουν την συμβουλή την Κωλέττη. Εκείνος τους απέτρεπε να επιστρέψουν σε έναν υποδουλωμένο τόπο και τους προέτρεψε να επιλέξουν ένα γόνιμο μέρος κοντά στη Λαμία και εκεί να χτίσουν το «Νέο Συρράκο». Η απόφασή τους λένε ότι στενοχώρησε και εξόργισε τον Κωλέττη²⁶. Ίσως γιατί μπορεί να ήλπιζε να στηρίζουν την πολιτική του σταδιοδρομία στο μέλλον. Τόσο πολύ θύμωσε που από τότε αποφάσισε να απαρνηθεί την καταγωγή του και να μην υπογράψει ως Συρρακιώτης αλλά ως Καλαρρυτιώτης.²⁷

2.3. Τα πρώτα αξιώματα

Ο Κωλέττης επιθυμούσε να υπηρετήσει τον αγώνα αλλά όχι από το πεδίο της μάχης αλλά της πολιτικής. Έτσι, θα αφήσει πίσω του το Μεσολόγγι και θα κατευθυνθεί προς τον επαναστατημένο Μωριά περίπου στα τέλη του καλοκαιριού ή στις αρχές του Φθινοπώρου του 1821. Όπως είναι γνωστό αμέσως μετά την κήρυξη της Επανάστασης ξεκίνησε η έριδα της εξουσίας. Οι Κοτζαμπάσηδες όχι μόνο δεν ήθελαν να χάσουν μέρος της δύναμής του, αλλά με την αποχώρηση των Τούρκων επιδίωκαν να αυξήσουν την περιουσία και την επιρροή τους. Αυτός είναι ο λόγος που οι Κοτζαμπάσηδες θα βρεθούν αντιμέτωποι με τους στρατιωτικούς αρχηγούς του αγώνα. Έτσι, στην επαναστατημένη Ελλάδα σχηματίστηκαν τρεις διοικήσεις, η Πελοποννησιακή Γερουσία, ο Άρειος Πάγος και η Γερουσία Δυτικής Ελλάδος. Φυσικά, οι τρεις αυτές διοικητικές μονάδες ήταν απαραίτητο να ενωθούν ώστε να εκτελούνται συντονισμένες ενέργειες εναντίον του τουρκικού ζυγού.

Σε μια προσπάθεια συνένωσης ο Υψηλάντης αποφάσισε να συγκαλέσει Εθνοσυνέλευση. Έτσι, στις 9 Οκτωβρίου του 1821 έστειλε ενημερωτική εγκύκλιο στις επαρχίες για την σύγκλιση αυτής. Εκπρόσωποι όλων των επαναστατημένων περιοχών μετέβησαν στο Άργος για να λάβουν μέρος στην Εθνοσυνέλευση. Ο Κωλέττης συμμετείχε ως πληρεξούσιος των επαναστατημένων περιοχών της Ηπείρου. Ο φίλος του, ο Μαυροκορδάτος ήταν ο πληρεξούσιος της Δυτικής Ελλάδος. Στην Επίδαυρο, λοιπόν, έγινε η πρώτη Εθνοσυνέλευση κατά την οποία ψηφίστηκε Σύνταγμα. Στο

²⁶ Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 45-46

²⁷ Κ. Κρυστάλλης, *ό. π.*, σ. 447.

σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι ο Κωλέττης ήταν μέλος της δωδεκαμελούς επιτροπής που συνέταξε το πλήρες σχέδιο του Συντάγματος του 1822, το οποίο υιοθετήθηκε στην Εθνοσυνέλευση χωρίς κάποια τροποποίηση²⁸. Η συγκεκριμένη επιτροπή, η οποία ξεκίνησε να εργάζεται για την εκπόνηση του Συντάγματος κατά τα τέλη του 1821 απαρτιζόταν από τρεις πληρεξούσιους από κάθε περιοχή²⁹. Ο Κωλέττης μαζί με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο και τον Φώτιο Καραπάνου ήταν οι τρεις πληρεξούσιοι από την περιοχή της δυτικής Στερεάς Ελλάδας. Ο Κωλέττης ξεχώρισε και κατά τις διαδικασίες της Εθνοσυνέλευσης. Ύστερα, από την εκφώνηση του πρώτου λόγου του, ο αγωνιστής Παπαφλέσσας συγκινήθηκε τόσο πολύ, ώστε τον πλησίασε, τον αγκάλιασε και λέγεται ότι του είπε πως βρήκε ο Φίλιππος τον Ναθαναήλ.

Επιπλέον κατά τη διάρκεια της Εθνοσυνέλευσης μοιράστηκαν αξιώματα στους παρευρισκόμενους. Το αξίωμα του Μινίστρου των Εσωτερικών δόθηκε στον Κωλέττη στις 15 Ιανουαρίου του 1822. Παράλληλα, ανέλαβε προσωρινά και άλλο υπουργικό αξίωμα, αυτό του Πολέμου. Αυτή η θέση άνηκε στον Νότη Μπότσαρη, αλλά καθώς πολεμούσε στο Σούλι, ανέλαβε να εκτελέσει τα χρέη του ο Κωλέττης. Για να είμαστε ακριβείς αυτά τα καθήκοντα ανατέθηκαν πρώτα στον αντιπρόεδρο του βουλευτικού Πέτρο Μαυρομιχάλη, αλλά μετά από λίγες μέρες αποχώρησε και η επιτροπή του Μινιστερίου έδωσε την θέση στον Κωλέττη. Είναι φανερό πως ο Κωλέττης ξεκίνησε ιδιαίτερα δυναμικά την πολιτική του καριέρα.

Όπως είναι αναμενόμενο τη χρονική περίοδο που ανέλαβε ο Κωλέττης τη διοίκηση των υπουργείων, δεν υπήρχε οργάνωση, κατάλληλο προσωπικό και φυσικά δεν υπήρχαν κεφάλαια. Επομένως, είναι αντιληπτό ότι η τέλεση των υπουργικών καθηκόντων γίνεται ακόμη πιο δύσκολη για έναν άνθρωπο που ξεκινάει την πολιτική του καριέρα. Η στιγμή που εξελίσσεται ένας απελευθερωτικός αγώνας.

Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει πως ο Κωλέττης δεν επιτέλεσε έργο. Αν και δεν βρισκόταν στο πεδίο της μάχης, αγωνιζόταν για την ελευθερία και τη στήριξη του αγώνα μέσα από την πολιτική και τη διπλωματία με όπλα του την πονηριά του και τη ρητορική του ικανότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμά της προσφοράς του στον αγώνα με τα προαναφερθέντα μέσα είναι ένα περιστατικό που έλαβε χώρα κατά την εισβολή του Δράμαλη.

²⁸ Ξ. Κοντιάδης, *Η Περιπετειώδης Ιστορία των Επαναστατικών Συνταγμάτων του 1821*, Αθήνα 2021, σ. 101-102.

²⁹ Θ. Χρήστου, *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την Ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947)*, Αθήνα 1999, σ. 13-14.

Ειδικότερα, ο Κωλέττης ως υπουργός Πολέμου συναντήθηκε με τον Γάλλο Ναύαρχο Ανρί ντε Ρινύ ή Δεριγνύ για να συζητήσουν την πολεμική κατάσταση. Ο Κωλέττης γνωρίζοντας ότι ο Γάλλος ναύαρχος επιθυμούσε τη νίκη της Τουρκίας παρά το φιλικό τρόπο που αντιμετώπισε την ελληνική πλευρά. Όταν ο Γάλλος απεσταλμένος πληροφόρησε τον Κωλέττη πως σύντομα θα καταφτάσουν τουρκικές ενισχύσεις και δεν θα έχουν καμία ελπίδα μπροστά στους αντιπάλους του, ο Κωλέττης παραμένοντας ατάραχος τον ενημέρωσε πως αυτό ακριβώς περίμενε και πως η όλη κατάσταση εξυπηρετούσε τα σχέδιά του.

Ισχυρίστηκε πως περίμεναν να εισέλθουν όσο το δυνατόν περισσότερες τουρκικές δυνάμεις στον Αργολικό Κόλπο και στη συνέχεια να τις ανατινάξουν με τα τριάντα πέντε μπουρλότα που είχαν συγκεντρώσει. Μάλιστα για να γίνει πιο πιστευτό το παραπλανητικό κόλπο του Κωλέττη, είχε φέρει μαζί του τον Ιταλό φιλέλληνα Κιάπη για να πιστοποιήσει τα λεγόμενά του.

Ο Ηπειρώτης πολιτικός για μια ακόμη φορά ψυχανεμίστηκε σωστά την περιρρέουσα κατάσταση καθώς και τη διάθεση και τις κινήσεις του συνομιλητή του, κατόρθωσε ξανά να προβλέψει τις κινήσεις των αντιπάλων του και να πετύχει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Έτσι, ο Γάλλος απεσταλμένος μετέφερε τις πληροφορίες που πίστευε πως είχε εκμαιεύσει από τον Κωλέττη στην τουρκική πλευρά και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να απομακρυνθούν οι εχθρικές δυνάμεις από τον Αργολικό κόλπο και να κινηθούν προς την Πάτρα. Ο Βλαχογιάννης³⁰ αναφερόμενος σε αυτό το περιστατικό χαρακτηρίζει τον Κωλέττη ως πονηρό και στη θάλασσα, ενώ ο Γουδάς³¹ γράφει πως η ετοιμότητα του πνεύματός του και η ικανότητα να προσποιείται, ήταν στοιχεία που συνέβαλαν στην καταστροφή του Δράμαλη. Τέλος, και ο Μπενέκος³² αναγνωρίζει την προσφορά του Κωλέττη στην συγκεκριμένη υπόθεση σημειώνοντας πως με αυτό τον τρόπο «έσωσε τον Μοριά». Να σημειωθεί πως το συγκεκριμένο περιστατικό αναφέρεται και στον *Φίλο του Λαού* και μάλιστα ο βιογράφος του Κωλέττη αναφέρει πως το πληροφορήθηκε από τον Μιαούλη και τον Λεμπέση. Παράλληλα, το συγκεκριμένο γεγονός αναφέρεται και από μία γαλλική εφημερίδα, την *Estafette*, επιβεβαιώνοντας την ιστορικότητα του γεγονότος.

Συνεχίζοντας την παρουσίαση της σταδιοδρομίας του Ηπειρώτη ιατρού στο δημόσιο βίο κρίνεται χρήσιμο να αναφερθεί η συμμετοχή του στις διαδικασίες της Β΄

³⁰ Γ. Βλαχογιάννης, *Ιστορική Ανθολογία*, Αθήνα 1927, σ.13.

³¹ Α. Γουδάς, *Πολιτικοί Άνδρες*, σ.64-65.

³² Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 76-78.

Εθνοσυνέλευσης, η οποία έλαβε χώρα στις 23 Μαρτίου 1823. Αξίζει να σημειωθεί πώς στο ζήτημα των εθνικών γαιών τάχθηκε με το μέρος των ισχυρών γαιοκτημόνων. Κάποιος θα μπορούσε να πει πως ήταν μια αναμενόμενη κίνηση καθώς ο Κωλέττης αναζητούσε να έχει στο πλευρό του ισχυρούς και οικονομικά εύρωστους ανθρώπους. Παρόλο που ο ηπειρώτης ιατρός δεν είχε στρατιωτική πείρα και απέφευγε τα πεδία των μαχών ακόμα και από την εποχή που βρισκόταν στην υπηρεσία του Μουχτάρ Πασά, ανέλαβε το αξίωμα του Έπαρχου της Εύβοιας. Φυσικά, δεν πρόκειται για ένα καθαρά στρατιωτικό αξίωμα καθώς διορίστηκε πολιτικός διοικητής αυτής της περιοχής και όχι αρχιστράτηγος, όπως λανθασμένα αναφέρει ο Φίνλεϊ. Ο τελευταίος κάνει λόγο για την δίψα που είχε ο Κωλέττης να αποκτήσει ένα ανώτερο στρατιωτικό αξίωμα καθώς αυτό θα σήμαινε ότι θα αποκτούσε μεγαλύτερη δύναμη.

Λίγους μήνες πριν την Εθνοσυνέλευση και την ανάθεση του συγκεκριμένου αξιώματος στον Κωλέττη, είχε πεθάνει ο μεγάλος γαιοκτήμονας από την Πάτρα και συνάμα αντιπρόεδρος του Εκτελεστικού Θανάσης Κανακάρης. Ορισμένοι απέδωσαν τον χαμό του εκάστοτε πολιτικού άνδρα σε ενέργειες του Κωλέττη. Όμως στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν την ενοχή του, αλλά μόνο ανυπόστατες κατηγορίες.

Πρέπει να επισημανθεί ότι κατά τη διάρκεια της Β' Εθνοσυνέλευσης στο Άστρος, που έλαβε χώρα το 1823, σημειώθηκε έντονος ανταγωνισμός για την εξουσία. Συστάθηκαν δύο ισχυρές παρατάξεις, των κλεφτοκαπεταναίων και των προκρίτων. Αποτελεί γεγονός πως η πρώτη παράταξη είχε αποκτήσει σημαντική δύναμη εξαιτίας των πρώτων μεγάλων πολεμικών νικών που είχαν χαρίσει στους Έλληνες. Επρόκειτο για μια πραγματικότητα που δεν άρεσε καθόλου στους προκρίτους, αφού θεωρούσαν πως μόνο εκείνοι ήταν σε θέση να αναλάβουν την ηγεσία της επανάστασης καθώς κατείχαν μόρφωση και ήταν γυμνασμένοι στα παιχνίδια της πολιτικής. Πράγματι το κόμμα των προκρίτων συγκέντρωσε αρκετές κυβερνητικές θέσεις. Με αποτέλεσμα να προκληθεί δυσaráεσκεια στους αγωνιστές και να οδηγηθούν οι Έλληνες σε διχασμό. Ο διχασμός αυτός ήταν προϊόν εγωισμού, προσωπικών φιλοδοξιών και τοπικιστικού πνεύματος. Ο διχασμός ήταν ο λόγος που παραμερίστηκε ο αγώνας του αλυτρωτισμού. Η κατάσταση, όμως, δεν σταμάτησε εκεί, αλλά εκτραχύνθηκε. Ο διχασμός εξελίχθηκε σε εμφύλιο στις αρχές του 1824. Όταν επικράτησαν οι πρόκριτοι, η αντιπαράθεση έληξε με αμνηστία. Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου του 1824, προέκυψαν νέες αντιμαχόμενες παρατάξεις, οι οποίες πάλι διακατέχονταν από το τοπικιστικό πνεύμα. Την πρώτη παράταξη αποτελούσαν οι Πελοποννήσιοι πρόκριτοι

και στρατιωτικοί, ενώ τη δεύτερη Υδραίοι, Σπετσιώτες και Ρουμελιώτες οπλαρχηγοί. Όπως είναι γνωστό, ο σκληρός και άγριος δεύτερος εμφύλιος έληξε με νίκη των νησιωτών.

Το 1825 στο στρατόπεδο των νικητών άρχισε να μορφοποιείται το μελλοντικό Γαλλικό κόμμα με αρχηγό του τον Ιωάννη Κωλέττη και το Αγγλικό με τον Μαυροκορδάτο. Φυσικά, δεν πρέπει να λησμονεί κανείς και το τρίτο κόμμα, το Ρωσικό. Γύρω από αυτά τα τρία κομμάτια συσπειρώθηκαν οι εκπρόσωποι της Γ΄ Εθνοσυνέλευσης. Ο Ιωάννης Κωλέττης, λοιπόν, έγινε αρχηγός ενός κόμματος από τα πρώτα που συστάθηκαν στην Ελλάδα. Το κόμμα του στην αρχή στηρίχτηκε στους αρματολούς και τους κλέφτες της Στερεάς Ελλάδας. Γεγονός που δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει, αφού ο Κωλέττης κατέβαλε στο παρελθόν ιδιαίτερες προσπάθειες, για να αυξήσει την επιρροή του στην συγκεκριμένη περιοχή, επιθυμία που την πραγματοποίησε. Το όνομα του συγκεκριμένου κόμματος παραπέμπει σε μια μεγάλη δύναμη, όπως ακριβώς και τα ονόματα των άλλων δύο κομμάτων³³. Η ονομασία Γαλλικό κόμμα, θα μπορούσε να πει κανείς ότι παραπέμπει σε ένα κέντρο εξυπηρέτησης των συμφερόντων της Γαλλίας στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος³⁴. Όμως, η πραγματικότητα δεν δικαιώνει αυτή τη σκέψη. Το Γαλλικό κόμμα, όπως και τα άλλα δύο, δέχονταν στήριξη από τις αντίστοιχες δυνάμεις, αλλά δεν διαμορφώνονται πλήρως από τις επιθυμίες αυτών. Η πολιτική τους στράφηκε στις ανάγκες και στα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας και αρκετά συχνά οι στόχοι και οι επιδιώξεις των αρχηγών του κάθε κόμματος δεν συμβάδιζαν με τις επιθυμίες των Δυνάμεων. Ωστόσο, τα μέλη του παρόντος κόμματος θεωρούσαν την ισχυρή Γαλλία ως σύμμαχο που θα βοηθούσε την χώρα τους, χωρίς να θέλει να την ελέγξει. Παράλληλα, ήταν πεπεισμένοι πως η Γαλλία διέφερε από τις άλλες δυνάμεις και θεωρούσαν πως εκείνη είχε τη λιγότερη ανάμειξη στα θέματα της Ανατολικής Μεσογείου.

Σε γενικές γραμμές το πρόγραμμα του γαλλικού κόμματος σχετικά με την εσωτερική πολιτική ήταν ασαφές. Αυτό που μπορεί να πει κανείς με βεβαιότητα είναι ότι υποστήριζε την ικανοποίηση των αιτημάτων των απομάχων του απελευθερωτικού αγώνα. Παράλληλα, έκανε λόγο για κατοχύρωση των δικαιωμάτων του λαού απέναντι στη μοναχική εξουσία. Τασσόταν υπέρ της δημιουργίας συντάγματος και επιζητούσε

³³ G. Hering, *Τα Πολιτικά Κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, Αθήνα 2006, τ. 1, σ. 324-332.

³⁴ G. Eichthal, *ό. π.*, σ.31.

μια ισχυρή εκτελεστική εξουσία. Κατά την βουαρκοκρατία το συγκεκριμένο κόμμα αγωνίστηκε για την αντικατάσταση των ξένων στελεχών στο στράτευμα και στη διοίκηση από Έλληνες. Ο Κωλέττης φρονούσε πως μόνο το δικό του κόμμα αγωνιζόταν για το εθνικό συμφέρον και την επικράτηση νομιμότητας και την παύση της αναρχίας και της ξένης εμπλοκής στα ελληνικά πράγματα³⁵.

Το γαλλικό κόμμα ήταν γνωστό και ως εθνικό, επειδή τάχτηκε υπέρ της διεύρυνσης των συνόρων της χώρας εκφράζοντας σε μεγάλο βαθμό τα αιτήματα των ατάκτων. Βασική επιδίωξη αλλά και ευσεβής πόθος των προσφύγων ήταν η απελευθέρωση της ιδιαίτερης πατρίδας τους.

Παράλληλα, ο Κωλέττης λόγω της επιρροής θα που είχε στους Ρουμελιώτες μπόρεσε να συνδράμει τον Δημήτριο Υψηλάντη στην οργάνωση των πρώτων χιλιαρχιών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να κατορθώσει να πετύχει την παράδοση των φρουριών στο Ναύπλιο σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Παράλληλα, βοήθησε στην εφαρμογή υγειονομικών μέτρων στις Σπέτσες κατά την περίοδο που εμφανίστηκε πανώλη. Λίγο αργότερα του ανατέθηκε η θέση του εκτάκτου Επιτρόπου των Ανατολικών Σποράδων με έδρα την Σάμο. Η συγκεκριμένη θέση του παραχωρήθηκε από την κυβέρνηση του Καποδίστρια, πιθανότατα όχι επειδή αναγνώρισε την προσφορά του, αλλά επειδή επιδίωκε την απομάκρυνσή του από την έδρα της κυβέρνησης και τον χώρο λήψεων των σημαντικών αποφάσεων.

Αξίζει να επισημανθεί πως ο Ιωάννης Κωλέττης δεν είχε αντιμετωπίσει με χαρά τον ερχομό του κυβερνήτη Καποδίστρια. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο λόγο του διαχώριζε τον Κυβερνήτη από τους «αρχηγούς όλου του ελληνικού έθνους»³⁶, ο οποίος είχαν προβεί σε δυσβάστακτες θυσίες και είχαν ρισκάρει τη ζωή τους για το καλό της χώρας του. Να σημειωθεί ότι δεν αναφέρεται μόνο σε στρατιωτικούς αλλά και σε πολιτικούς. Σε γενικές γραμμές επιρρίπτει μια σειρά από κατηγορίες και ψεγάδια στον Καποδίστρια. Τον παρουσιάζει σχεδόν ως εχθρό του ελληνικού έθνους, καθώς διέλυσε τη Βουλή και συγκέντρωσε όλες τις εξουσίες. Φτάνει στο σημείο να ισχυριστεί ότι με την πολιτική του υπονόμει την Ελευθερία της Ελλάδας.

Τον Μάιο του 1828 ανέλαβε ο πολιτικός τη διοίκηση της αποτελούμενης από τα νησιά Σάμος, Κάλυμνος, Ικαρία, Λέρος, Φούρνοι και Πάτμος, επαρχίας. στην πραγματικότητα όπου ο πολιτικός κάλυψε το κενό στην αρχηγία των νησιών που είχε

³⁵ Β. Κρεμμυδάς, *Ο Πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης. Τα Χρόνια στο Παρίσι 1835-1843*, Αθήνα 2000, σ. 79, στο εξής βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Ο Πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης*

³⁶ Β. Κρεμμυδάς, *Ο Πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης*, σ. 62-63.

αφήσει ο Λυκούργος Λογοθέτης. Την περίοδο που εκπλήρωνε τα διοικητικά του καθήκοντα έλαβε αρκετά μέτρα για τη βελτίωση του τόπου. Αρχικά, χώρισε τη Σάμο σε έξι τμήματα, ώστε να διευκολύνεται η αστυνόμευσή της. Επιθυμούσε να διορθώσει την ανισότητα μεταξύ εισόδων και εξόδων στα αγροτικά προϊόντα, γι' αυτό σχεδίασε να εισάγει νέα προϊόντα, ώστε να αποφευχθεί κάποια μελλοντική κρίση στα σιτηρά στο νησί. Παράλληλα, ασχολήθηκε και με την προώθηση της παιδείας, καθώς επάνδρωσε τα σχολεία με τα απαραίτητα εργαλεία για την λειτουργία του χώρου και τα στελέχωσε με εκπαιδευτικούς. Παράλληλα, προώθησε το ζήτημα της λειτουργίας του ορφανοτροφείου της Άνδρου.

Έπειτα, ανέλαβε τη θέση του υπουργού των Στρατιωτικών και στην Εθνοσυνέλευση του Άργους εκλέχθηκε Γερουσιαστής. Κατά την συγκεκριμένη Εθνοσυνέλευση εντάθηκε η οργή του Κωλέττη για τον Κυβερνήτη εξαιτίας της προώθησης της Ιδέας του Ρωσικού κόμματος. Ωστόσο, σε γενικές γραμμές δεν μπόρεσε να εκφράσει ανοιχτά τα εχθρικά του συναισθήματα, επειδή αρκετές θέσεις του Καποδίστρια συνέφεραν τις επιδιώξεις του γαλλικού κόμματος³⁷.

Παράλληλα υπήρξε μέλος δύο τριμελών διοικητικών επιτροπών, οι οποίες ανασχηματίζονται το Σεπτέμβριο και το Δεκέμβριο του 1831. Μετά την δολοφονία του κυβερνήτη της χώρας, Καποδίστρια, η Γερουσία διόρισε μία τριμελή επιτροπή για την ανάληψη της διακυβέρνησης, στην οποία πρόεδρος ήταν ο Αυγουστίνος Καποδίστριας και τα άλλα δύο μέλη, τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και τον Ιωάννη Κωλέττη. Η συγκεκριμένη επιτροπή επωμίστηκε το βασικό χρέος να συγκαλέσει Εθνοσυνέλευση³⁸. Διαφώνησε και συγκρούστηκε με τον Αυγουστίνο Καποδίστρια. Μετά την παραίτηση του τελευταίου, ο Κωλέττης έγινε αρχικά μέλος της πενταμελούς και στη συνέχεια επταμελούς διοικητικής επιτροπής που ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας στις τον Απρίλιο του 1832.

Ο Κωλέττης ήδη από τα χρόνια της επανάστασης ήταν υπέρμαχος της συνταγματικής μοναρχίας. Αυτός ήταν ο λόγος που στη διάρκεια της πολιτικής του θητείας θα σταθεί στο πλευρό του βασιλιά της χώρας. Έτσι, λοιπόν στα χρόνια της αντιβασιλείας θα συνεργαστεί για την ενδυνάμωση αυτού του πολιτεύματος. Γι' αυτό το λόγο συμμετείχε στο πρώτο υπουργικό συμβούλιο του Σπυρίδωνα Τρικούπη και στη

³⁷ Β. Κρεμμυδάς, *Ο Πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης*, σ. 65-68.

³⁸ Α. Μπάλα, Ε. Βόγλη, Χ. Χρηστίδης, «Θέματα ελληνικής ιστορίας (19ος-20ός αι.)», στην ιστοσελίδα: Kallipos, 2015, διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5974>, ημερομηνία προσπέλασης 27.5.2022

συνέχεια στην κυβέρνηση Μαυροκορδάτου. Τον Απρίλιο του 1833 θα αναλάβει το αξίωμα του Γραμματέα της Επικρατείας σχετικά με τα ναυτικά θέματα ως εκπρόσωπος του γαλλικού κόμματος. Το ίδιο έτος αναλαμβάνει τη γραμματεία των Εσωτερικών. Εκείνη την χρονική στιγμή η θέση του Κωλέττη είχε ισχυροποιηθεί αρκετά λόγω της σύλληψης του γέρου του Μωριά και των διωγμών των Ναπαίων³⁹. Την άνοιξη του 1834 έγινε πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου σχηματίζοντας και την πρώτη του κυβέρνηση, η οποία θα έχει διάρκεια περίπου ενός έτους. Στο χρονικό διάστημα που διατέλεσε πρωθυπουργός θα λάβει χώρα η μεταφορά της πρωτεύουσας από το Ναύπλιο στην Αθήνα. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί πως ως Υπουργός Εσωτερικών είχε εισηγηθεί την θέσπιση εορτών σύμφωνα με τα πρότυπα της αρχαιότητας με σκοπό να τιμηθούν οι πρωταγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης. Αργότερα, κατά την περίοδο της δεύτερης πρωθυπουργίας του σε διάφορες εφημερίδες της εποχής αναφέρονται περιστατικά για τον εορτασμό της εικοστής 25ης Μαρτίου καθώς και τις τιμές που επιδίωξε να δώσει στον εκλιπόντα Καραϊσκάκη⁴⁰. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι επίσημα θεσμοθετήθηκε ο εορτασμός της 25^{ης} Μαρτίου ως ημέρα εορτασμού του αγώνα της ανεξαρτησίας του Ελληνικού Έθνους στις 15 Μαρτίου του 1838. Ωστόσο, τρία χρόνια πρωτότερα ο Κωλέττης ως γραμματέας Εσωτερικών είχε ταχθεί υπέρ της θέσπισης του εορτασμού αυτής της ημέρας ως εθνικής επετείου και είχε προετοιμάσει και το σχέδιο αναφορικά με το αντίστοιχο διάταγμα. Το συγκεκριμένο σχέδιο δεν προωθήθηκε από τον πολιτικό εξαιτίας της αποχώρησής του για το Παρίσι⁴¹.

Το 1835 η αντιβασιλεία αποφάσισε την αποστολή του Κωλέττη στο Παρίσι ως πρέσβη της χώρας. Η συγκεκριμένη θέση δεν δόθηκε στον πολιτικό μόνο ως αναγνώριση των διπλωματικών του ικανοτήτων, αλλά επειδή ο Θρόνος ανησυχούσε για την επιρροή του. Το αξίωμα του πρέσβη ενός νεοσύστατου κράτους χωρίς ιδιαίτερους πόρους, όπως η Ελλάδα, δεν συνδεόταν με μεγάλη δύναμη. Παρόλα αυτά ο Κωλέττης προσπάθησε να προσαρμοστεί και να ξεχωρίσει σε αυτή τη θέση αποκομίζοντας όσο το δυνατόν περισσότερα οφέλη γι' αυτόν και τη χώρα του. Αυτός ήταν ο λόγος που μερίμνησε ο ίδιος για την επιλογή του προσωπικού στην πρεσβεία. Επέλεξε, λοιπόν, αρρενωπούς και όμορφους Έλληνες, οι οποίοι φρόντισε να είναι ντυμένοι με την ελληνική φουστανέλα. Το ίδιο εντυπωσιακή φρόντισε να είναι και η

³⁹ Χ. Μπαλόγλου, «Προσπάθειες των Ιδεών του Saint-Simon και Πρακτικής των Εφαρμογής στον Ελλαδικό Χώρο 1825-1837», στο: *ΣΠΟΥΔΑΙ*, τ. 53, τχ. 3 (2003), σ.88-89.

⁴⁰ Ε. Τσακανίκα, *Αγωνιστές του 1821 μετά την Επανάσταση*, Αθήνα 2019, σ. 142-143.

⁴¹ Θ. Χρήστου, *Προσεγγίσεις στη Νεότερη Ελληνική Ιστορία. Από το Ρήγα Βελεστινλή (1757-1798) έως την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (1940-1941)*, Αθήνα 2001, σ. 109.

δική του επίσημη εμφάνιση στη γαλλική αριστοκρατία στο μέγαρο του πρωθυπουργού της Γαλλίας ντε Μπρέιγ. Ειδικότερα, εμφανίστηκε στο πολυτελές μέγαρο φορώντας την ελληνική φουστανέλα, βελούδινο γιλέκο και τα δύο παράσημά του, δηλαδή το Αριστείο του Αγώνα και τον Αστέρα του Σωτήρα. Ωστόσο, πιο πολύ από την ενδυμασία του ξεχώρισαν οι τρόποι του, η οξύνοια του και η ρητορική του δεινότητα. Πρόσεχε να μην προσβάλει κανένα, γι' αυτό δεν αρνήθηκε πρόσκληση όσο βρισκόταν στο Παρίσι. Παράλληλα, φρόντισε να ανταποδώσει τις προσκλήσεις όπως ορίζεται. Ωστόσο, λόγω έλλειψης χρημάτων διοργάνωσε δεξίωση στο δάσος της Βουλώνης εντυπωσιάζοντας του Γάλλους προσκεκλημένους του. Φυσικά, κανένας δεν αντιλήφθηκε τον πραγματικό λόγο που ο πολιτικός επέλεξε να διοργανώσει υπαίθρια δεξίωση.

Στην αρχή οι υποστηρικτές του Κωλέττη θεώρησαν εσφαλμένα ότι ο πολιτικός θα παραμείνει μικρό χρονικό διάστημα στο εξωτερικό στο συγκεκριμένο αξίωμα. Στην πραγματικότητα θα περάσει 8 χρόνια από τη ζωή του στην Γαλλία. Για πολλούς η συγκεκριμένη θέση αποτελεί ένα είδος συγκεκαλυμμένης εξορίας. Ωστόσο, αυτή η κατάσταση δεν πτόησε τον πολιτικό. Φυσικά και γνώριζε ότι η αντιβασιλεία στόχευε να τον απομακρύνει από την κεντρική πολιτική σκηνή. Παρόλα αυτά επέλεξε να αδράξει την ευκαιρία και να χρησιμοποιήσει δημιουργικά το χρόνο του στην γαλλική πρωτεύουσα. Μελέτησε και επεξεργάστηκε τις νέες ιδεολογίες και τάσεις αναφορικά με την οργάνωση μιας χώρας. Εκπαιδεύτηκε στις διεθνείς σχέσεις και προσπάθησε να δημιουργήσει ένα νέο πολιτικό πρόγραμμα για τη χώρα του. Παράλληλα, κατά την παραμονή του ανέπτυξε πλούσια αλληλογραφία με διάφορους πολιτικούς της Ελλάδας. Σε αυτές τις επιστολές αναφερόταν στην πεποίθησή του για την στήριξη της Βασιλείας και πρόβαλλε σε μεγάλο βαθμό την φιλελληνική στάση της Γαλλίας⁴².

Μετά το πέρας της επανάστασης της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843, ο Κωλέττης επέστρεψε στην γενέτειρά του. Αξίζει να σημειωθεί πως η Γαλλία θα του παραχωρήσει ένα πλοίο της για να διευκολύνει την επιστροφή του. Στην συνέλευση που θα ακολουθήσει αναφορικά με την ψήφιση συντάγματος, θα εκλεχθεί αντιπρόεδρος και στις 25 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, θα αναλάβει τη θέση του υπουργού χωρίς

---

⁴²B. Κρεμμυδάς, *Ο Πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης*, σ. 122-126, 226.

χαρτοφυλάκιο. Στη συγκεκριμένη συνέλευση εκτός από το σύνταγμα, θα ψηφιστεί και ο εκλογικός νόμος⁴³.

---

⁴³ Γ. Μουστάκης, «Ιωάννης Κωλέττης (1774-1847), Ο πρώτος κοινοβουλευτικός πρωθυπουργός και μοναδικός Ηπειρώτης», στο: *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, τχ. 36 (1999), σ. 41-43.

Γ' Κεφάλαιο

Η τελευταία περίοδος της πολιτικής σταδιοδρομίας του Ιωάννη Κωλέττη

3.1. Η δεύτερη πρωθυπουργία του Κωλέττη

Μετά την εθνοσυνέλευση ακολούθησε η δημιουργία Συντάγματος εφόσον ο Όθωνας δεν μπορούσε να αποφύγει την σύνταξή του. Ύστερα από την παραίτηση του Μεταξά στις 28 Φεβρουαρίου 1844 την προεδρία του υπουργικού συμβουλίου ανέλαβε ο υπουργός Ναυτικών Κωνσταντίνος Κανάρης, οποίος ανήκε στο ρωσικό κόμμα. Αποτελεί γεγονός ότι μετά το πέρας των διαδικασιών της Εθνοσυνέλευσης, ο βασιλιάς Όθωνας πρότεινε στον Μαυροκορδάτο και στον Κωλέττη να συνεργαστούν και να σχηματίσουν από κοινού κυβέρνηση. Ωστόσο, οι προσπάθειες του βασιλιά αποδείχτηκαν ατελέσφορες. Ο Κωλέττης προσπάθησε να φανεί συνεργάσιμος και δήλωσε πως ήταν διατεθειμένος να παραδώσει την πρωθυπουργία στον Μαυροκορδάτο. Ωστόσο, έθεσε ως όρο να αναλάβουν τα μισά υπουργία έμπιστα μέλη του Γαλλικού κόμματος. Ο Κωλέττης επιθυμούσε να θέσει υπό την κυριαρχία του τα «ενεργά υπουργεία», δηλαδή τα υπουργεία Δικαιοσύνης, Στρατιωτικών και Εσωτερικών. Ο έλεγχος αυτών των κομβικών υπουργείων θα εξασφάλιζε δύναμη στον πολιτικό και θα βοηθούσε ιδιαίτερα την μετέπειτα εκλογή του. Όπως πιθανότατα ήταν αναμενόμενο ο Μαυροκορδάτος δεν μπόρεσε να αποδεχτεί τον συγκεκριμένο όρο.

Εκ πρώτης όψεως ο Κωλέττης φαίνεται να έχασε μια εξαιρετική ευκαιρία να αναλάβει ένα υψηλό αξίωμα ως κυβερνητικό μέλος κατά την προεκλογική περίοδο. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να ξεχνάει κανείς πως ο Κωλέττης είναι έμπειρος στα πολιτικά πράγματα και ότι οι πράξεις του δεν είναι προϊόν συναισθηματισμού αλλά σκέψης. Ο ηπειρώτης πολιτικός ήταν σίγουρος πως στις επικείμενες εκλογές θα είχε στο πλευρό του την Γαλλία. Έθεσε, λοιπόν, εμπόδια στη συμμετοχή του στην κυβέρνηση γιατί ήθελε να αποφύγει να έρθει αντιμέτωπος με τους στασιαστές και τους κινηματίες, ούτε επιθυμούσε να επωμιστεί την ευθύνη να ρυθμίσει την πολιτική κατάσταση της χώρας, όταν αυτή είχε τόσα ανοιχτά μέτωπα. Επιπλέον, πιθανότατα να πίστευε πως θα είχε μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων⁴⁴.

Έτσι, ο βασιλιάς, μετά την αποτυχία συνεργασίας των δύο πολιτικών ανδρών, πρότεινε στον Λόντο να αναλάβει αυτό το σημαντικό δημόσιο αξίωμα. Όμως, εκείνος αρνήθηκε και ισχυρίστηκε πως αυτή την καίρια θέση έπρεπε να την αναλάβει ο

⁴⁴ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ.11, (2000), σ. 116-117, στο εξής βλ. *ΙΕΕ*

Μαυροκορδάτος, ο οποίος είχε και πείρα στο συγκεκριμένο αξίωμα, αφού θα επρόκειτο για την τρίτη φορά που εκείνος θα σχημάτιζε κυβέρνηση επί Όθωνος. Πρέπει να σημειωθεί πως ο διπλωματικός Κωλέττης, όταν συνειδητοποίησε την κατάσταση, πρότεινε και εκείνος τον Μαυροκορδάτο για τη παρούσα θέση. Μάλιστα, δήλωσε ότι δεν πρόκειται να αντιπολιτευτεί τον Μαυροκορδάτο. Έτσι, στις 11 Απριλίου σχηματίστηκε η κυβέρνηση του Μαυροκορδάτου. Ωστόσο, ο Κωλέττης δεν τήρησε την διαβεβαίωσή του καθώς διέταξε τους υποστηρικτές του Γαλλικού κόμματος στην επαρχία, να συνταχθούν με το Ρωσικό κόμμα, το οποίο είχε ξεκινήσει προεκλογικό αγώνα. Βέβαια, θα μπορούσε να πει κανείς πως εκείνος διατήρησε μια σχετικά ουδέτερη στάση, οι οπαδοί του λοξοδρόμησαν και ίσως να μην ευθύνεται πλήρως αυτός ή ήταν εκείνος που ενορχήστρωσε όλη την κατάσταση.

Σε γενικές γραμμές το πολιτικό κλίμα ήταν ιδιαίτερα βαρύ καθώς κυριαρχούσε γενικευμένη ένταση. Τόσο από την κυβέρνηση όσο και από τα αντίπαλα κόμματα υιοθετήθηκε κάθε είδους μέτρο, νόμιμο και παράνομο. Νοθεία, συνωμοτικές δράσεις και ένοπλες εξεγέρσεις σημειώθηκαν. Χαρακτηριστικά σημειώνεται πως ο Θεοδωράκης Γρίβας, ύστερα από συνεννόηση με τον Κωλέττη στασίασε. Όπως ήταν αναμενόμενο η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να αποστείλει στρατεύματα για να επαναφέρει τη νομιμότητα και να ελέγξει την κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή της Ακαρνανίας. Ο Γρίβας αποφάσισε να μην παραδοθεί και οχυρώθηκε στο Αβαρικό μαζί με ένα απόσπασμα 2.000 ανδρών. Τότε, η κυβερνητική πλευρά έστειλε τον Κίτσο Τζαβέλα, ο οποίος ήταν έμπειρος στην καταστολή εξεγέρσεων, για να εξομαλύνει την κατάσταση. Ο Γρίβας υποχρεώθηκε σε διαπραγματεύσεις εξαιτίας της πολιορκία του Τζαβέλα. Αξίζει να σημειωθεί πως στις διαπραγματεύσεις συμμετείχε και ο Γάλλος πρέσβης και στη συνέχεια ο Γρίβας οδηγήθηκε με γαλλικό πλοίο στον Πειραιά. Ωστόσο, ο Έλληνας στασιαστής δεν παραδόθηκε από τους Γάλλους στην ελληνικές αρχές, αλλά τον οδήγησαν στην Αλεξάνδρεια⁴⁵.

Όπως είναι φυσικό η κυβέρνηση Μαυροκορδάτου δεν μπορούσε να διατηρήσει την εξουσία για μεγάλο χρονικό διάστημα καθώς ήρθε αντιμέτωπη με ένοπλες εξεγέρσεις, την ενωμένη αντιπολίτευση του ρωσικού και γαλλικού κόμματος, την εμπλοκή της γαλλικής πρεσβείας, τη μικρή στήριξη της αγγλικής πρεσβείας και την σχετικά αμέτοχη ή μη βοηθητική στάση του Βασιλιά. Η στάση του τελευταίου

---

⁴⁵ Σ. Παπαγεωργίου, *Από το Γένος στο Έθνος, Η Θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους 1821-1962*, Αθήνα 2005, σ. 426-427.

μπορεί να δικαιολογηθεί, αν λάβουμε υπόψη μας πως ο τελευταίος διακατεχόταν από εχθρικά συναισθήματα για την Αγγλία, προτιμούσε μάλλον περισσότερο τον Κωλέττη καθώς είχε καλύτερες σχέσεις με την Γαλλία. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ο βασιλιάς ενήργησε μόνο όταν η κυβέρνηση Μαυροκορδάτου είχε πληγεί από τους προαναφερθέντες λόγους και είχε αποδυναμωθεί σε μεγάλο βαθμό. Έτσι, λοιπόν, η πολιτική του Κωλέττη δικαιώθηκε για μια ακόμα φορά καθώς με την ανάληψη της συγκεκριμένης πρωθυπουργίας ο Μαυροκορδάτος έχασε τις εκλογές. Επομένως, ο τελευταίος παραιτήθηκε στις 4/16 Αυγούστου πληγωμένος από την πολιτική κατάσταση της εποχής και τις συνθήκες.

Ο δρόμος, λοιπόν, για τον Κωλέττη ήταν ανοιχτός. Έτσι, στις 6/18 Αυγούστου πήρε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης. Η κυβέρνηση Κωλέττη ήταν η πρώτη κοινοβουλευτική κυβέρνηση της χώρας, η οποία ψηφίστηκε και εξέφραζε τη βούληση του λαού⁴⁶. Στην πραγματικότητα ήταν η δεύτερη φορά που θα αναλάμβανε αυτό το υψηλό αξίωμα, καθώς είχε διατελέσει πρωθυπουργός της χώρας περίπου 10 χρόνια πριν, το 1834 διατηρώντας το συγκεκριμένο αξίωμα για σχεδόν ένα χρόνο. Η άνοδος του Κωλέττη στο συγκεκριμένο αξίωμα δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί αποκλειστικά ατομική προσπάθεια, αλλά πρόκειται για ένα κατόρθωμα πολιτικού συνασπισμού. Στο μυαλό πολλών το όνομα του Κωλέττη μπορεί να έχει ταυτιστεί με ακραίες εθνικιστικές απόψεις, που συνηγορούσαν υπέρ της αλυτρωτικής πολιτικής και της δόξας του ελληνικού έθνους. Επομένως, στα μάτια των υποστηρικτών αυτής της άποψης ο πολιτικός απέχει πάρα πολλοί από τον μετριοπαθή Μαυροκορδάτο, ο οποίος αφενός υποστήριζε το ζήτημα της εδαφικής επέκτασης της Ελλάδας, αφετέρου δεν στήριζε τους επαναστατικούς αγώνες και πίστευε σε μια ειρηνική σταδιακή εδαφική προσάρτηση εδαφών από την οθωμανική αυτοκρατορία. Αν, όμως, εξετάσει κάποιος πιο προσεκτικά τις πράξεις και την πορεία του Κωλέττη, τότε θα αντιληφθεί ότι επρόκειτο για ένα πολιτικό που αντιμετώπιζε το πολιτικό και κοινωνικό γίνεσθαι με ρεαλιστικό τρόπο. Ακόμα και οι περίοδοι σιωπής του και αποχής του στην πραγματικότητα ήταν ένας πολιτικός ελιγμός με σκοπό να χειριστεί με ψυχραιμία και προσοχή ευαίσθητες πολιτικές καταστάσεις. Επρόκειτο για έναν άνθρωπο που είχε μεγαλώσει στα σκλαβωμένα Γιάννενα, πίστευε και ποθούσε την ελευθερία της χώρας του αλλά παράλληλα είχε σπουδάσει στην Ιταλία και είχε έρθει σε επαφή με τα δυτικά

---

⁴⁶ Θ. Βερέμης, Γ. Κολιόπουλος, *Ελλάς Η Σύγχρονη Συνέχεια από το 1821 μέχρι Σήμερα*, Αθήνα 2006, σ. 133.

πρότυπα. Σε γενικές γραμμές ο Κωλέττης φρονούσε πως η συνείδηση του πολιτικού δεν ταυτίζεται με την ηθική συνείδηση και πως το ψέμα είναι επιτρεπτό αν όχι και αναγκαίο στο χώρο της πολιτικής⁴⁷. Αυτά τα στοιχεία συγκροτούσαν την προσωπικότητα του και προσπάθησε να τα συνδυάσει και στην πολιτική του.

Επιπροσθέτως, η παραμονή του στη Γαλλία το χρονικό διάστημα που διατέλεσε πρέσβης του νεοσύστατου ελληνικού βασιλείου σε αυτή και η γνωριμία του με τον Γκιζώ, η οποία εξελίχθηκε σε βαθιά φιλία, επηρέασε τον τρόπο σκέψης του Έλληνα πολιτικού. Ο Γκιζώ ήταν υπέρμαχος της μέσης οδού. Στην πολιτική του επιζητούσε την επίτευξη μιας σταθερής κυβέρνησης. Τέλος, ο Γκιζώ ήταν υποστηρικτής της ισχυρής μοναρχίας, γι' αυτό ήταν στο πλευρό του Λουδοβίκου φιλίππου. αν παρατηρήσει κανείς το έργο και τις ενέργειες του Κωλέττη, πιθανότατα θα συνειδητοποιήσει πως ο συγκεντρωτισμός της εξουσίας που επιδίωκε, ο έλεγχος των λεγόμενων ενεργών υπουργείων, οι δυσκολίες που προκάλεσε στη λειτουργία του κοινοβουλίου, τα μέσα που χρησιμοποίησε, τα οποία συχνά κρίθηκαν και αμφισβητήθηκαν, ήταν στην πραγματικότητα η προσπάθεια του να προσφέρει μια σταθερή κυβέρνηση στο νεοσύστατο κράτος του. Ακολουθώντας το πρότυπο του Γκιζώ κινήθηκε ανάμεσα στην απολυταρχία και την επανάσταση. Αυτός ήταν ο λόγος που συνεργάστηκε με τον Μαυροκορδάτο για να αποφύγει την αντιπαράθεση μεταξύ του Όθωνα και της Εθνοσυνέλευσης. Παράλληλα, με την ίδια σκέψη εξηγείται και η στήριξη του απέναντι στη μοναρχία, όπως και ο παραμερισμός του κοινοβουλίου.

Θα μπορούσε να ειπωθεί με συντομία ότι επέλεξε να ακολουθήσει πολιτική του «κέντρου». Φυσικά, δεν πρέπει να λησμονήσει κανείς ότι, όπως προαναφέρθηκε, η εκλογή του ήταν αποτέλεσμα συνασπισμένης προσπάθειας και συνεργασίας με συμμάχους από διαφορετική παράταξη στους οποίους ήταν υποχρεωμένος να δώσει ορισμένα προνόμια και να ακολουθήσει μια σχετικά φιλική πολιτική απέναντί τους. Επομένως, ίσως αυτή η πολιτική πραγματικότητα καθιστούσε δυσκολότερη την εφαρμογή μιας ακραίας πολιτικής.

Όπως, λοιπόν, η εκλογή του ήταν αποτέλεσμα συνασπισμένης προσπάθειας, έτσι και η κυβέρνηση που συγκρότησε ο καινούργιος πρωθυπουργός της Ελλάδας ήταν αποτέλεσμα του συνασπισμού των δύο μεγάλων κομμάτων, του ρωσικού και του γαλλικού. Ειδικότερα, αφού πήρε τον έλεγχο των πολυπόθητων ενεργών υπουργείων, ανέλαβε ο ίδιος ως προσωρινός υπουργός στις σημαντικότερες θέσεις. Φυσικά, γίνεται

---

⁴⁷ Ν. Δραγούμης, *Ιστορικά Αναμνήσεις*, Αθήνα 1879, τ. 1, σ. 257.

αντιληπτό πως με αυτή του την απόφαση επιδίωκε να ενισχύσει τη θέση του και να κερδίσει την στήριξη και νέων μελών. Από τη μία πλευρά, συγκέντρωσε όλες τους εξουσίες στο πρόσωπό του πετυχαίνοντας να διατηρήσει τον έλεγχο της κατάστασης, χαρίζοντας στον εαυτό του ελευθερία κινήσεων και από την άλλη μπορούσε υπόσχεται αξιώματα και να κερδίζει υποστηρικτές.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια αναλυτικότερη αναφορά στο μοίρασμα των υπουργικών αξιωμάτων με σκοπό να δικαιολογηθεί η παραπάνω διαπίστωση. Έτσι, λοιπόν, ο πρωθυπουργός Ιωάννης Κωλέττης έγινε παράλληλα και υπουργός Εσωτερικών, πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου και κράτησε προσωρινά τα χαρτοφυλάκια των υπουργείων Εκκλησιαστικών και Εξωτερικών. Αξίζει να σημειωθεί ότι ελέγχοντας το υπουργείο Εσωτερικών ο πολιτικός θα μπορούσε με ευκολία να επηρεάσει τις εκλογές καθώς η διεξαγωγή τους δεν είχε τελειώσει ακόμη. Παράλληλα, θα είχε τη δυνατότητα να διορίζει σε κομβικές διοικητικές θέσεις άτομα της εμπιστοσύνης του, οι οποίοι στην πορεία θα τον βοηθούσα να παραμείνει στο πρωθυπουργικό αξίωμα. Αποτελεί γεγονός, ότι ένας νομάρχης ή δήμαρχος μιας περιοχής έχει ένα προσωπικό κύκλο οπαδών. Επιλέγοντας να διορίσει σε ένα τέτοιου είδους αξίωμα άτομα του κύκλου του, σήμαινε ότι στο μέλλον υποστηρικτές των διορισθέντων θα ήταν και δικά του στηρίγματα.

Επιστρέφοντας πάλι στην αναφορά μας στον μοίρασμα των υπουργικών αξιωμάτων, σημειώνεται ότι ο σύμμαχος του Κωλέττη, Μεταξάς ανέλαβε το υπουργείο Οικονομικών και συνάμα το υπουργείο Ναυτικών. Επισημαίνεται ότι το τελευταίο υπουργικό αξίωμα το ανέλαβε προσωρινά. Επιπλέον, στο μέλος του Ρωσικού κόμματος και παράλληλα φίλου του βασιλιά της χώρας, Κίτσου Τζαβέλλα παρέδωσε το υπουργείο Στρατιωτικών. Ο Τζαβέλλας δεν ήταν ο μόνος Ναπαίος που ανέλαβε υπουργικό αξίωμα, καθώς ο Ζαφείριος Βάλβης επωμίστηκε την ευθύνη του υπουργείου Δικαιοσύνης.

Εφόσον ο Κωλέττης συγκέντρωσε όσες περισσότερες εξουσίες μπορούσε στο πρόσωπό του και διόρισε στα υπόλοιπα υπουργεία και στις διοικητικές θέσεις άτομα που μπορούσε να συνεργαστεί μαζί τους με ευκολία, προχώρησε στο επόμενο μέρος του σχεδίου του για τη δημιουργία μιας σταθερής κυβέρνησης. Έτσι, λοιπόν, επιδίωξε να αποκτήσει την πλειοψηφία της βουλής. Δεν γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό των βουλευτών που ήταν με το μέρος του Κωλέττη τη στιγμή που ανέλαβε την πρωθυπουργία, αλλά αυτό που μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ήταν ότι δεν επαρκούσε για να κατέχει την πλειοψηφία των εδρών, η οποία θα του εξασφάλιζε

μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων. Αρχικά με παρακίνηση των οπαδών του πέτυχε μέσα σε ένα μήνα να αυξήσει τον αριθμό των υποστηρικτών του στη βουλή. Ωστόσο, το μεγαλύτερο βήμα που έκανε για να πετύχει το στόχο του, ήταν η ακύρωση της εκλογής ορισμένων υποψηφίων. Ειδικότερα, κατόρθωσε να πετύχει να ακυρωθούν 40 από τους 52 συμμάχους του Μαυροκορδάτου. Όπως είναι προφανές με αυτή του την πράξη ο πρωθυπουργός πέτυχε διπλή νίκη. Αφενός κέρδισε την πλειοψηφία της Βουλής και αφετέρου αποδυνάμωσε ιδιαιτέρως την αντιπολίτευση. Οι ισχυρότεροι υποστηρικτές του Μαυροκορδάτου, όπως ο Λόντος και ο Τρικούπης αποτέλεσαν παρελθόν για το κοινοβούλιο. Ακόμα και ο ίδιος ο Μαυροκορδάτος, αν και αρχηγός κόμματος, δυσκολεύτηκε να διατηρήσει την εκλογή του. Τον Ιανουάριο του 1845, δηλαδή σε διάστημα μικρότερο των έξι μηνών ο Κωλέττης είχε πετύχει τον στόχο του και η βουλή είχε την εικόνα που επιθυμούσε, έτσι εκλέχθηκε πρόεδρος αυτού του νέου βουλευτικού σχήματος ο Κανέλλος Δεληγιάννης⁴⁸.

Όπως ειπώθηκε ο Κωλέττης δρομολόγησε και πέτυχε την εκλογή του στην πρωθυπουργία της χώρας καθώς και την επίτευξη του στόχου του, που ήταν η δημιουργία μιας ισχυρής κυβέρνησης κατέχοντας παράλληλα την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Πράγματι οι κινήσεις του ήταν καλά σχεδιασμένες και τον οδήγησαν με μεθοδικό και σταδιακό ρυθμό στο αποτέλεσμα που επιθυμούσε. Ωστόσο, αυτά τα καλά οργανωμένα σχέδια που χρησιμοποίησε, επρόκειτο να επηρεάσουν αργότερα τον τρόπο πολιτικής του, τις κινήσεις και τις ενέργειές του. Τα ίδια μέσα που του εξασφάλισαν την εκλογή και την κοινοβουλευτική πλειοψηφία ήταν αυτά που στο μέλλον επρόκειτο να τον δεσμεύσουν.

Αποτελεί γεγονός πως η εκλογή και σε μεγάλο βαθμό η δύναμη της κυβέρνησης Κωλέττη στηρίχθηκε σε ισχυρούς στρατιωτικούς, πολιτικούς και τοπικούς παράγοντες της χώρας. Όπως γίνεται αντιληπτό ο Κωλέττης όφειλε να τους ανταποδώσει τη στήριξη που δέχτηκε από αυτούς καθώς και να πραγματοποιήσει οποιαδήποτε προεκλογική υπόσχεση τους είχε δώσει. Ο πολιτικός επιδίωκε να έχει πάντα όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ελευθερία επιλογών. Ωστόσο, δεν θα ήταν υπερβολή να πει κανείς πως τη στιγμή που ανέλαβε το υψηλότερο πολιτικό αξίωμα της ζωής του, ήταν η περίοδος που η ελευθερία των κινήσεων του εξαρτιόταν από τις υποχωρήσεις και τα προνόμια που ήταν διατεθειμένος να παραχωρήσει στους προαναφερθέντες. Τα ίδια άτομα που τον βοήθησαν να αποκτήσει κυβερνητική σταθερότητα, ήταν οι ίδιοι

---

⁴⁸ *ΙΕΕ*, τ.11 (2000), σ. 119-121.

που μπορούσαν να του τη στερήσουν. Αυτός ήταν και ένας από τους βασικούς λόγους που ο Κωλέττης δεν προέβη σε ριζικές νομοθετικές αλλαγές, ούτε διεκδίκησε την συγκρότησή ενός κράτους δικαίου. Ανταπέδωσε την εκλογή του δίνοντας θέσεις στο δημόσιο στους υποστηρικτές του.

Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση του στασιαστή Γρίβα, ο οποίος με τη βοήθεια της γαλλικής πρεσβείας το έσκασε για την Αλεξάνδρεια. Μετά την εκλογή του ο πρωθυπουργός τον ανακάλεσε και του παραχώρησε το βουλευτικό αξίωμα. Είναι φανερό, λοιπόν, πως η πολιτική του πρωθυπουργού δεν εξάλειψε την προγενέστερη ανομία αλλά προσπάθησε να την ελέγξει. Στην πραγματικότητα αντάλλαξε την κυβερνητική σταθερότητα με κοινωνική στασιμότητα και ελεγχόμενη ανωμαλία⁴⁹. Ίσως αυτός να ήταν ο λόγος που ο Ασπρέας, όπου χαρακτηρίζει τη Βουλή ως προϊόν ανομίας και βίας και τον πρωθυπουργό Κωλέττη ως δικτάτορα⁵⁰. Τον χαρακτηρισμό του δικτάτορα τον απέδωσαν πολλοί στον πολιτικό. Ένας δικτάτορας που δεν πήρε με τη βία την εξουσία και διατήρησε τη Βουλή, αν και παραγκώνισε τους βουλευτές της. Ο χαρακτηρισμός του δικτάτορα ή του πολιτικού που επέβαλε κοινοβουλευτική δικτατορία αποδόθηκε συχνά στον πρωθυπουργό.

Παράλληλα, όπως αναφέρθηκε η Γαλλία στάθηκε στο πλευρό του Κωλέττη στηρίζοντας πρώτα την εκλογή του και στην συνέχεια την πρωθυπουργία του. Όμως, και αυτή η μεγάλη Δύναμη επιζητούσε κάποια ανταλλάγματα από τον πολιτικό. Επομένως, εκείνος όφειλε οργανώνοντας την πολιτική του δράση να λάβει υπόψη και τις βλέψεις της Γαλλίας και να φροντίσει να μην χάσει την στήριξή της. Οι αντιπρόσωποι της Γαλλίας δεν επιθυμούσαν να ξεκινήσει η Ελλάδα νέο πόλεμο για να επιτύχει την εδαφική της εξάπλωση. Να σημειωθεί πως και η Αγγλία θα δυσανασχετούσε με μία τέτοια κίνηση. Αυτή η πραγματικότητα δεν ήταν δυνατό να αγνοηθεί από τον πρωθυπουργό και ίσως να ήταν ένας από τους λόγους που ήταν συγκρατημένος για την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας.

Εκτός από τη Γαλλία και τους Έλληνες που υποστήριζαν τον Κωλέττη είτε λόγω πεποιθήσεων είτε λόγω υπόσχεσης ενός μελλοντικού διορισμού, ο πολιτικός δέχτηκε στήριξη και από μια μεγάλη μερίδα στρατιωτικών, οι οποίοι επιθυμούσαν την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας. Γίνεται αντιληπτό πως με κάθε τρόπο πρωθυπουργός έπρεπε να ικανοποιήσει και αυτή τη μερίδα των υποστηρικτών του. Αν και αυτό που

⁴⁹ Θ. Βερεμής, Γ. Κολιόπουλος, *ό. π.*, Αθήνα 2006, σ. 134.

⁵⁰ Γ. Ασπρέας, *Πολιτική ιστορία της Νεότερης Ελλάδας*, Αθήνα 1924, τ.1, σ.198.

ζητούσαν ερχόταν αντιμέτωπο με τα σχέδια των μεγάλων δυνάμεων φέρνοντας τον πολιτικό σε δύσκολη θέση. Ωστόσο, συνεχίζοντας την πολιτική της μέσης οδού, δεν αρνήθηκε ανοιχτά τα αιτήματα των στρατιωτικών και των υποστηρικτών της Μεγάλης Ιδέας, αλλά ούτε τους βοήθησε. Έτσι, αποφάσισε να μην αντιδρά με τα άτακτα σώματα που προκαλούσαν επεισόδια στην ελληνοτουρκική μεθόριο. Με αυτό τον τρόπο δεν δυσαρεστούσε τις Μεγάλες Δυνάμεις καθώς δεν επρόκειτο να αλλάξει η καθεστηκυία τάξη με την Εγγύς Ανατολή, αλλά παράλληλα σε ιδεολογικό επίπεδο συνέχιζε να καλλιεργεί την ιδέα του αλυτρωτισμού στις ψυχές των Ελλήνων. Η συγκεκριμένη ιδέα αποτελούσε ενωτικό κρίκο μεταξύ των Ελλήνων και συνάμα τους αποσπούσε την προσοχή από άλλα κοινωνικά προβλήματα. Τους δημιουργούσε την ψευδαίσθηση πως η κυβέρνηση επιδιώκει τη Μεγάλη Ιδέα. Επιπρόσθετα, με αυτό τον τρόπο επικίνδυνες κοινωνικά ενέργειες λάμβαναν χώρα έξω από τα ελληνικά εδάφη, στις σχετικά μικρής σημασίας τουρκικές επαρχίες. Το κυριότερο ήταν ότι το δημόσιο ταμείο δεν επιβαρυνόταν καθόλου με αυτές τις ενέργειες, κάτι το οποίο θα συνέβαινε αν πράγματι η χώρα διεκδικούσε την εδαφική της επέκταση. Είναι φανερό, λοιπόν, πως με αυτό τον διπλωματικό και συνάμα πονηρό ελιγμό ο Κωλέττης ικανοποιούσε ανέξοδα άλλη μια μερίδα πολιτών και εξασφάλισε ορισμένα βραχυπρόθεσμα οφέλη στην παράταξη του και πιθανότατα και στη χώρα του. Καταληκτικά, ένας ακόμη λόγος που ο πρωθυπουργός δεν αντιδρούσε απέναντι σε αυτές τις ανομίες, ήταν ότι το βασιλικό ζεύγος και κυρίως η Αμαλία συμμεριζόταν τον πόθο του αλυτρωτισμού που έπνιγε τους Έλληνες και ότι αυτά τα κινήματα δεν αποτελούσαν απειλή γι' αυτούς.

Ωστόσο, όποιος επιλέξει να κρίνει την πολιτική του Κωλέττη και τις υποσχέσεις που δεν κράτησε, δεν θα πρέπει να λησμονεί την ιστορική περίοδο που ανέλαβε να διοικήσει ο Κωλέττης. Η χώρα βγαίνει τραυματισμένη από 400 χρόνια σκλαβιάς και από έναν δύσκολο απελευθερωτικό αγώνα που ελευθέρωσε μονάχα ένα μέρος της. Το μικρό ελληνικό βασίλειο δεν θυμίζει σε καμία περίπτωση ένα ευρωπαϊκό δυτικό κράτος. Οι δομές της χώρας είναι απαρχαιωμένες. το μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων είναι χαμηλό. Οι άνθρωποι δεν είναι συνηθισμένοι στην κοινοβουλευτική νομιμότητα. Επομένως, δεν ήταν μόνο το κόμμα του Κωλέττη που στηρίχθηκε στις πελατειακές σχέσεις. Ο διορισμός στο δημόσιο έναντι πολιτικής υποστήριξης δεν ήταν μια καινούργια πρακτική που εφάρμοσε για πρώτη φορά ο Κωλέττης αλλά μια παραδεδομένη πολιτική, η οποία πρόκειται να συνεχίσει να εφαρμόζεται στην Ελλάδα πολλά χρόνια μετά από το τέλος της θητείας του ηπειρώτη πολιτικού. Συνεπώς, ένα

μέρος της πολιτικής του και αρκετές ενέργειες του δικαιολογούνται από την ιστορική συγκυρία και από τις παραδεδομένες πρακτικές που χρησιμοποιούνταν.

Αυτό που μπορεί να πει κανείς με σιγουριά είναι πως ο Κωλέττης είχε πλήρη επίγνωση της κοινωνικοπολιτικής κατάστασης της χώρας του. Λίγο μετά την εκλογή του απευθυνόμενος στον Δραγούμη περιγράφει αυτή την προαναφερθείσα πραγματικότητα. Δήλωσε με ειλικρίνεια πως η Ελλάδα ακόμα δεν έχει οργανωθεί, οι κάτοικοί της δεν νιώθουν ευρωπαίοι γι' αυτό και δεν ντύνονται, ούτε μιλούν σαν αυτούς. Φορούν ακόμα φουστανέλες, δεν γνωρίζουν τις γλώσσες των Μεγάλων Δυνάμεων, αλλά η πλειονότητα αυτών γνωρίζει Αλβανικά και Κουτσοβλαχικά. Δεν έχουν ακόμα ξεχάσει τι σημαίνει να ζεις κάτω από το ζυγό της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Δεν έχουν κατορθώσει να αποτινάξουν τα ήθη της τυραννίας από πάνω τους. Η χώρα συνδέεται άμεσα με την ανασφάλεια που επικρατούσε στην αυτοκρατορία των Οθωμανών. Παράλληλα, οι άνθρωποι συνέχισαν να ελπίζουν στην εδαφική επέκταση της χώρας. Αυτός πιθανότατα να ήταν και ο λόγος που ο Κωλέττης πρόβαλε την Μεγάλη Ιδέα. Βέβαια, όπως αναφέρθηκε η πολιτική του χαρακτηριζόταν από ακινησία. Το ίδιο συνέβη και στο συγκεκριμένο θέμα. Μιλούσε για τη Μεγάλη ιδέα, καρπωνόταν τα οφέλη της υποστήριξης αυτής της ιδεολογίας, αλλά στα χρόνια της διακυβέρνησής του, δεν σημειώθηκε συντονισμένη προσπάθεια κινητοποίησης για την επίτευξη αυτού σκοπού.

Επιπροσθέτως, δεν θα πρέπει να ξεχνάει κανείς πως στο χρονικό διάστημα διακυβέρνησης της χώρας από τον Κωλέττη, τόσο εκείνος όσο και το κόμμα του δέχτηκε εντονότατη επίθεση από την αντιπολίτευση. Οι πολιτικές του πρακτικές κρίνονταν συνεχώς. Πρακτικές που, όπως αναφέραμε, δεν ήταν και τόσο ξένες στα άλλα δύο κόμματα. Ωστόσο, η αντιπολίτευση στάθηκε ιδιαίτερα επικριτική εναντίον του. Η φανερή και ουσιαστική αρωγή που δέχτηκε από τη Γαλλία και τη γαλλική πρεσβεία, θα ήταν η δικαιολογία που θα χρησιμοποιούσε το αγγλικό και στη συνέχεια το ρωσικό κόμμα, για να στραφεί εναντίον του. Η διπλωματική πρωτοβουλία που έλαβε ο πρόεδρος της Γαλλίας Γκιζώ προσπαθώντας να εξασφαλίσει την στήριξη των ευρωπαϊκών αυλών προς την κυβέρνηση του του φίλου του Κωλέττη αλλά και το μονάρχη του ελληνικού βασιλείου, φούντωσε την οργή του ήδη ενοχλημένου ρωσικού κόμματος. Οι εκπρόσωποι του τελευταίου ένιωσαν παραγκωνισμένοι από την κυβέρνηση Κωλέττη και ότι τα αξιώματα που είχαν λάβει δεν ήταν ανάλογα της βοήθειας που είχαν δώσει κατά την προεκλογική περίοδο. Ειδικά, το αγγλικό, ήταν ιδιαίτερα επιθετικό απέναντι στην πολιτική του ιδιαίτερα κατά τον πρώτο ενάμιση

χρόνο διακυβέρνησης του. Μάλιστα δεν δίστασαν να δημοσιεύσουν έντονα επικριτικά και σχεδόν υβριστικά άρθρα εναντίον του πολιτικού, της πολιτικής του αλλά και του γαλλικού κόμματος σε εφημερίδες της εποχής. Όλα αυτά καθιστούσαν δυσκολότερο το έργο της κυβέρνησης και πιθανότατα ωθούσαν τον Κωλέττη να στηρίζεται στον κύκλο των υποστηρικτών του, που διαίωνιζαν τις πελατειακές σχέσεις αλλά και στην αρωγή της Γαλλίας.

Περνώντας στην εσωτερική πολιτική του Κωλέττη, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο διευθέτησε ένα καίριο θέμα της εποχής, το εκκλησιαστικό. Επρόκειτο για ένα πρόβλημα που απαιτούσε ιδιαίτερα λεπτούς χειρισμούς καθώς μπορούσε εύκολα να ταράξει την σταθερότητα για να προκαλέσει έντονες προστριβές στον κυβερνητικό χώρο. Όπως είναι λογικό οι η κυβέρνηση προτιμούσε να αποφύγει τον χειρισμό τόσο δύσκολων και ευαίσθητων θεμάτων. Ωστόσο, τον Ιανουάριο του 1845 ο πρωθυπουργός μη μπορώντας να αποφύγει άλλο το συγκεκριμένο ζήτημα εξαιτίας των έντονων πιέσεων που δεχόταν, αποφάσισε να διορίσει μια επιτροπή, η οποία θα απαρτιζόταν από κληρικούς και κοσμικούς με σκοπό να συνθέσουν την απαραίτητη νομοθεσία για την επίλυση αυτού του φλέγοντος ζητήματος. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε πως το εκκλησιαστικό ζήτημα ήταν ένα θέμα που συνεχώς προβαλλόταν από το ρωσικό, κόμμα. Αξίζει να σημειωθούν ορισμένα μέλη αυτής της επιτροπής: ο επίσκοπος Διονύσιος, ο οποθίος παράλληλα ήταν και πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου, ο Νεόφυτος Δούκας που ήταν διευθυντής της Ριζαρείου εκείνη τη χρονική στιγμή και ο Νεόφυτος Βάμβας⁵¹.

Στην πραγματικότητα ο Κωλέττης επιθυμούσε να κατευνάσει την οργή των Ναπαίων απέναντι του ή τουλάχιστον να μην δυναμώσει η επιθετική συμπεριφορά της αντιπολίτευσης, γι' αυτό και δεν αγνόησε περεταίρω το εκκλησιαστικό πρόβλημα. Προφανώς, όμως, ήθελε να διατηρηθεί ο κρατικός έλεγχος της εκκλησίας ή να μειωθεί όσο γινόταν λιγότερο.

Η προαναφερθείσα επιτροπή ύστερα από ένα μήνα ανάληψης των καθηκόντων της υπέβαλε τις προτάσεις της στον πρωθυπουργό. συγκεκριμένα πρότεινε να παραχωρηθεί στην εκκλησία περισσότερη αυτονομία με παράλληλη διεύρυνση της συνόδου. Παράλληλα, πρότεινε να γίνει αλλαγή του ονόματος της Συνόδου, ώστε να προβάλλεται περισσότερο το όνομα της Εκκλησίας. Πρότεινε το

---

⁵¹ *ΙΕΕ*, τ.11 (2000), σ. 122.

όνομα «Συνόδός της Εκκλησίας του Βασιλείου της Ελλάδας» αντί «Σύνοδος του Βασιλείου της Ελλάδας».

Ο Κωλέττης δεν έκανε αμέσως δεκτές τις προτάσεις της επιτροπής, ούτε βιάστηκε να προωθήσει το ζήτημα. Έτσι λοιπόν κάλεσε μια άλλη επιτροπή όχι από ανθρώπους του κλήρου αλλά από κοσμικούς, με σκοπό να ασχοληθούν με την τροποποίηση των προτάσεων της επιτροπής. Έπειτα, μετά την ολοκλήρωση των διαδικασιών, προσπάθησε να κερδίσει χρόνο για αυτό ανέβαλε συνεχώς την υποβολή του σχετικού νομοσχεδίου. Τελικά, περίπου τέσσερις μήνες αργότερα, τον Μάιο του 1845, παρουσιάστηκε το συγκεκριμένο νομοσχέδιο στη βουλή. Πράγματι ενίσχυε το ρόλο Ιεράς Συνόδου αλλά μόνο σε θέματα εσωτερικού χαρακτήρα. Στην πλειονότητα ακολούθησε τις αρχές το εκκλησιαστικών ρυθμίσεων του 1833.

Παράλληλα το νομοσχέδιο όριζε ότι η συνοδική περίοδος θα είχε διάρκεια 3 ετών καθώς και ότι ο πρόεδρος της συνόδου θα διορίζονταν από την κυβέρνηση. Τέλος, απαγόρευε την απευθείας αλληλογραφία της Συνόδου με άτομα έξω από την Ελλάδα, είτε αυτά ήταν κληρικοί είτε κοσμικοί. Ο στόχος αυτής της ρύθμισης ήταν να περιορίσει τις επαφές με το πατριαρχείο της Πετρούπολης. Έτσι, όριζε ότι κληρικοί ήταν αναγκασμένοι να καταθέτουν, όταν κλητεύονταν να καταθέσουν ως μάρτυρες στα δικαστήρια. στο νερό πως όλοι αυτοί οι όροι του νομοσχεδίου στόχευαν στην διατήρηση του ελέγχου της εκκλησίας από το κράτος.

Όπως είναι φυσικό οι όροι αυτοί δεν έγιναν αποδεκτοί με ιδιαίτερη χαρά από τα μέλη του ρωσικού κόμματος. Μέσα από την εφημερίδα «Αιώνας» εξέφρασαν το θυμό και την απογοήτευσή τους. Το αποτέλεσμα αυτών των αντιδράσεων ήταν να αναβληθεί η κατάθεση του νομοσχεδίου στη βουλή μέχρι το τέλος του Ιουνίου του 1845. Ο Μιχαήλ Σχινάς επιτέθηκε ανοιχτά στον πρωθυπουργό και την κυβέρνηση για την πολιτική του σχετικά με το εκκλησιαστικό ζήτημα. Παράλληλα, ο Σχινάς αντιπρότεινε η περίοδος της Συνόδου να διαρκεί 5 χρόνια και όχι 3 καθώς και η εκλογή του προέδρου της συνόδου να γίνεται από επισκόπους της Ελλάδας και να μην διορίζονται από την κυβέρνηση. Ο Δούκας αντιτάχθηκε στην κυβέρνηση και χαρακτήρισε το πολύκροτο νομοσχέδιο ως καθολική συνωμοσία για την κατάληψη της χώρας. Έτσι, ζήτησε την κατάργηση του νομοσχεδίου θυμίζοντας στους κυβερνώντες ότι προκαλούν την οργή του θεού. Ο Κωλέττης βλέποντας την κατάσταση και τις εντάσεις που επικρατούσαν μέσα και έξω από τη βουλή, δεν εισήγαγε το νομοσχέδιο στη Γερουσία, για να πάρει τη μορφή του νόμου.

Συνάμα ο ηπειρώτης πολιτικός απέφυγε να εμφανιστεί στη βουλή κατά τη διάρκεια των συζητήσεων για το συγκεκριμένο νομοσχέδιο. Πρόκειται για μια συνήθη πολιτική του σε περιόδους κρίσης. Δεν απέφυγε να εμφανιστεί στη βουλή από φόβο, αλλά επιθυμούσε να αποφύγει έντονες και μετωπικές διαμάχες. Δεν θα πρέπει να ξεχνάει κανείς πως κάθε φορά που ο Κωλέττης αποτραβιόταν είτε από την πολιτική σκηνή είτε από ένα ζήτημα επρόκειτο για ένα μέρος σχέδιο του με σκοπό να διατηρηθεί η τάξη. Επρόκειτο για την περίφημη πολιτική «κέντρου» που αναφέρθηκε προηγουμένως.

Ο στόχος της πολιτική του ήταν να αποφύγει τη δυσαρέσκεια όσο το δυνατόν περισσότερων ομάδων και συνεργατών του καθώς δεν επιθυμούσε να χάσει τη σύμπραξή τους, ούτε να τους ωθήσει στη δημιουργία συνασπισμού εναντίον του. Όμως, τα σχέδια του ήταν πιο πολύπλοκα. Προσπαθούσε, δηλαδή να καταστήσει όσο το δυνατόν περισσότερους πολιτικούς και συνεργάτες του συνενόχους των πολιτικών του επιλογών και αποφάσεων. Όπως γίνεται αντιληπτό ο τρόπος διακυβέρνησής του παρεμποδίζει ή μειώνει τη λειτουργία του κοινοβουλίου. Ο παραγκωνισμός του κοινοβουλευτικού θεσμού προσέφερε τη διατήρηση ισορροπίας ανάμεσα στις αντικρουόμενες παρατάξεις, όμως δεν οδηγούσε σε οριστική επίλυση των φλεγόντων ζητημάτων της κοινωνίας, αλλά απλά σε στιγμιαίο κατευνασμό αυτών. Παράλληλα, επέτρεπε τη χρήση αμφισβητούμενων μέσων, όπως ήταν οι κατευθυνόμενες εκλογές. Επρόκειτο για ένα τίμημα που η κυβέρνηση έπρεπε να πληρώσει για να πετύχει τη σταθερότητα που επιθυμούσε.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πολιτική που υιοθέτησε ο Κωλέττης αποτελούσε συνήθη πρακτική στη νότια Ευρώπη και δεν ήταν πολιτική καινοτομία του. Ο στόχος της ήταν ο κατευνασμός ή ο μετριασμός των αντιπαραθέσεων και όχι οριστική επίλυση αυτών, καθώς είναι πολύ δύσκολο να ικανοποιηθούν όλες οι ετερόκλητες παρατάξεις αναφορικά με την επίλυση ενός κοινωνικού, πολιτικού ή εκκλησιαστικού ζητήματος. Αυτό ακριβώς παρατηρεί κανείς και στις τελικές ρυθμίσεις του εκκλησιαστικού ζητήματος. Παρότι ο Κωλέττης προσπάθησε να μην εγείρει το μένος των Ναπαίων με το τελικό του νομοσχέδιο, δεν το κατόρθωσε. Δημοσιεύματα κατευθυνόμενα από αυτούς, κατηγορούσαν την κυβέρνηση για προβολή του καθολικισμού. Η εφημερίδα «Αιών» έκανε λόγο για μυστικές εταιρείες που επιδίωκαν την υπονόμευση της ορθοδοξίας και του συντάγματος.

Οι αρνητικές φήμες εναντίον του πολιτικού άνδρα δυνάμωσαν μετά την παραίτηση του Μεταξά, τον Ιούλιο του 1845. Υποστηρίχτηκε πως ο τελευταίος

υπέβαλλε την παραίτησή του λόγω των ανομιών και της πολιτικής του Κωλέττη. Ειδικότερα, ο πρωθυπουργός προσπάθησε να αλλάξει μέλη της Γερουσίας στοχεύοντας να ελέγχει εμμέσως τις αποφάσεις της. Ωστόσο, ο κατάλογος των δεκαπέντε Γερουσιαστών, που θα άλλαζαν πήρε έγκριση και από το βασιλιά της χώρας. Η παραίτηση του Μεταξά αναζωπύρωσε την οργή των άλλων δύο κομμάτων και τα προώθησε σε συνεργασία εις βάρος του πρωθυπουργού. Η επίθεση της ενωμένης αντιπολίτευσης κορυφώθηκε ύστερα από δύο γεγονότα. Το πρώτο είναι η απόπειρα δολοφονίας του Μακρυγιάννη. Το δεύτερο περιστατικό αφορούσε την πρόσκληση του Κωλέττη προς τον έκτο γιο του Λουδοβίκου Φιλίππου, ενώ προηγουμένως είχε απορριφθεί η σκέψη να αποσταλθεί πρόσκληση τον εκπρόσωπο της Ρωσίας, δούκα Κωνσταντίνο. Παράλληλα, ο βασιλικός γόνος της Γαλλίας αποδέχτηκε την πρόσκληση και έγινε δεκτός στη χώρα με ιδιαίτερα εντυπωσιακό τρόπο και με όλες τις πρέπουσες τιμές ενισχύοντας τις φήμες της αντιπολίτευσης σχετικά με προβολή του Καθολικισμού να οργιάσουν. Η κατάσταση φούντωσε τόσο πολύ, ώστε ο Κωλέττης αναγκάστηκε να εμφανιστεί στη Βουλή και να διαψεύσει τις φήμες και παράλληλα πέτυχε να οδηγήσει την Ιερά Σύνοδο σε μια ανακοίνωση που να διαψεύδει τις συγκεκριμένες διαδόσεις στηρίζοντας εμμέσως την κυβέρνηση. Παράλληλα, ο πρωθυπουργός παρέπεμψε το ζήτημα στη δικαιοσύνη, η οποία κατέρριψε όλους τους ισχυρισμούς. Ο τρόπος που χειρίστηκε ο Κωλέττης τις φήμες τον βοήθησαν να διατηρήσει τη δύναμή του στο κοινοβούλιο. Βέβαια, έπαιξαν ρόλο και οι διασυνδέσεις του, το γεγονός ότι η Βουλή ήταν ακόμα νεοσύστατη και η στήριξη του Όθωνα. Αξίζει να σημειωθεί πως ο βασιλιάς θα συνδεθεί ιδιαιτέρως με τον Κωλέττη και θα τον αποκαλέσει αργότερα «δάσκαλό» του εκτιμώντας τη συνδρομή του στην διατήρηση της εξωτερικής αλλά και εσωτερικής σταθερότητας. Να σημειωθεί ότι η Βουλή δεν απέσυρε την εμπιστοσύνη της στο πρόσωπο του Ηπειρώτη πολιτικού ούτε όταν είχε σταθεροποιηθεί⁵².

Ωστόσο, οι φήμες σχετικά με τον κίνδυνο της ορθοδοξίας για την ύπαρξη κυβερνητικής και βασιλική συνωμοσίας εναντίον της, συνέχισαν να διαδίδονται από την αντιπολίτευση και κατά τη δεύτερη κοινοβουλευτική περίοδο διακυβέρνησης του Κωλέττη. Το αίτημα της διαδοχής του θρόνου στην περίπτωση που ο βασιλιάς Όθωνας δεν έκανε απογόνους, ενίσχυε αυτές τις φήμες. Ο νόμιμος διάδοχος του θρόνου ήταν ο αδερφός του βασιλιά, ο οποίος, όμως, δεν είχε ασπασθεί το ορθόδοξο δόγμα. Θα πρέπει

---

⁵² *ΙΕΕ*, τ.11 (2000), σ. 124-125.

να σημειωθεί ότι η πίστη στο ορθόδοξο δόγμα ήταν αναγκαία προϋπόθεση για να αναλάβει κανείς το βασιλικό αξίωμα στην Ελλάδα σύμφωνα με το άρθρο 40 του συντάγματος της εποχής εκείνης. Αυτή η κατάσταση σε συνδυασμό με τις συντονισμένες ενέργειες της αντιπολίτευσης πυροδότησε πλήθος δημοσιευμάτων εναντίον της κυβέρνησης. Το γεγονός ότι ο βασιλιάς συνέχιζε να στηρίζει τον Κωλέττη, βοήθησε τον πρωθυπουργό να αμυνθεί απέναντι σε αυτά. Μάλιστα, η εμπιστοσύνη του βασιλιά στο πρόσωπο του πολιτικού αυξήθηκε εξαιτίας αυτών των γεγονότων, όπως και η στήριξη της Γαλλίας απέναντι του.

Αυτή η διαμάχη που επικρατούσε στην Ελλάδα και οι κατηγορίες σχετικά με την επικράτηση του καθολικισμού, αποδείχθηκαν άριστη δικαιολογία για να διεκδικήσει η Αγγλία την προγενέστερη δύναμη της στα ελληνικά πράγματα. Για να πετύχει την αύξηση της επιρροής της, χρησιμοποίησε ένα ισχυρό ένα ισχυρό όπλο το οποίο κατείχε, το δάνειο των 60 εκατομμυρίων φράγκων που είχε συνάψει χώρα λίγο μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, το 1832. Η δεινή οικονομική κατάσταση της χώρας από τις απαρχές της δημιουργίας της είχε αποτέλεσμα η Ελλάδα να μην μπορεί να πληρώνει εγκαίρως τις δόσεις της. Σχεδόν κάθε φορά η χώρα χρειαζόταν τη στήριξη της Γαλλίας και τη λήψη έκτακτων μέτρων. Η ετήσια δόση του δανείου ανερχόταν στα 3.635.992 φράγκα καθώς και στον έλεγχο των πόρων της χώρας από τις δυνάμεις για καθορισμένο χρονικό διάστημα. Όπως είναι λογικό ο Κωλέττης ως νέος πρωθυπουργός της χώρας όφειλε να επικυρώσει αυτήν την οικονομική ρύθμιση, κάτι το οποίο το ανέβαλε συνεχώς. Μετά τη διαδοχή του Άμπερντην από τον Πάλμερστον, τα πράγματα χειροτέρεψαν για την ελληνική πλευρά καθώς ο τελευταίος ήταν αποφασισμένος να μειώσει την επιρροή της Γαλλίας στο ελληνικό βασίλειο και δεν είχε σε μεγάλη εκτίμηση τον προστατευόμενο από αυτή πρωθυπουργό της Ελλάδας. Το 1846, αφού ο Κωλέττης αλλά και ο βασιλιάς συνειδητοποίησαν τη δυσκολία της κατάστασης, ο πρωθυπουργός προσπάθησε να πλησιάσει την αγγλική πλευρά. Έτσι, έστειλε μια επιστολή στην Αγγλία, όπου υποσχόταν την αποπληρωμή του δανείου και εξηγούσε τη δεινή οικονομική κατάσταση της χώρας και γι' αυτό ζητούσε κατανόηση. Την κατευναστική πολιτική του πρωθυπουργού ακολούθησε και ο βασιλιάς της χώρας στέλνοντας μια ανάλογη επιστολή στον Μέττερνιχ. Παρ' όλα αυτά, η αγγλική πλευρά δεν ήταν διατεθειμένη να υποχωρήσει και συνέχισε να πιέζει την ελληνική πλευρά με το δάνειο.

Είναι φανερό πώς η αγγλική πλευρά επέμενε στην υπόθεση του δανείου γιατί επιδιώκει την πτώση του Κωλέττη, η οποία θα σήμαινε και τη μείωση της επιρροής

της Γαλλίας στα ελληνικά πράγματα. Εκτός από το δάνειο η Αγγλία βρήκε και άλλους τρόπους να πιέσει την κυβέρνηση. Το περιστατικό με τον πρεσβευτή της Τουρκίας Μουσούρο⁵³ ήταν ένα από αυτά. Όπως, επίσης, και οι επιθέσεις από τους πειρατές στα νησιά του Ιονίου. Οι εκπρόσωποι της αγγλικής πλευράς ισχυρίστηκαν πώς οι υπήκοοι της χώρας τους, οι οποίοι έμεναν σε αυτά, είχαν υποστεί σημαντικές ζημιές από τις επιδρομές των πειρατών. Παράλληλα, τόνιζαν ότι η ελληνική κυβέρνηση ήταν ανίκανη να τις αντιμετωπίσει. Αυτός ήταν ο λόγος που τον Ιανουάριο του 1847 μια μοίρα του αγγλικού ναυτικού έπλευσε προς τα ιόνια νησιά και στη συνέχεια απαίτησε την αποζημίωση των Άγγλων υπηκόων για τις ζημιές που είχαν υποστεί.

Την ίδια περίοδο και στο εσωτερικό της χώρας επικρατούσε αναταραχή και η επίθεση της αντιπολίτευσης συνεχιζόταν ακάθεκτη. Παράλληλα, λόγω της ασθένειας του Κωλέττη είχαν αρχίσει οι συζητήσεις για τη διαδοχή του. Αν και ο πολιτικός κατέβαλλε κάθε προσπάθεια να διατηρήσει όλες του τις εξουσίες, παρά τη βεβαρυσμένη κατάσταση της υγείας του. Επιπλέον, η συχνή απουσία του από το κοινοβούλιο, άφηνε το πεδίο ανοιχτό στην αντιπολίτευση για τις επιθέσεις της. Τα πράγματα χειροτέρευαν περισσότερο για την κυβέρνηση με την αποκάλυψη του σκανδάλου σχετικά με την υπεξαίρεση δημοσίου χρήματος από τον υπουργό Οικονομικών, Πονηρόπουλο. Η δηλητηρίαση που υπέστη ο βασικός μάρτυρας κατηγορίας σε συνδυασμό με την άρνηση του Κωλέττη να αποπέμψει τον πολιτικό, προκάλεσαν αρνητικές αντιδράσεις.

Με όλα αυτά ήρθε αντιμέτωπος ο Κωλέττης. Έτσι, αρχικά για να κατευνάσει την Αγγλία στο θέμα του δανείου, δεσμεύτηκε ότι η χώρα θα εκπλήρωνε το χρέος της με τη βοήθεια του Ευνάρδου. Παράλληλα, για να ηρεμήσει την κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας με τη βοήθεια του βασιλιά προχώρησε σε διάλυση της Βουλής και στην προκήρυξη εκλογών. Βέβαια, η στιγμή που διάλεξε ο πολιτικός να προκηρύξει εκλογές δεν ήταν τυχαία. Δεν λύγισε από το βάρος των πιέσεων, απλά ψυχανεμίστηκε πως από τις εκλογές της συγκεκριμένης περιόδου, θα έβγαινε νικητής καθώς οι ξένες πιέσεις είχαν στρέψει σε μεγάλο βαθμό την κοινή γνώμη υπέρ του. Παράλληλα, με την κατάπνιξη των δύο στάσεων που έκανε από τη μία πλευρά ο παλιός του συνεργάτης Γρίβας⁵⁴ και από την άλλη ο Κριεζώτης, κέρδισε περισσότερο το λαό και μείωσε την αντιπολίτευση⁵⁵. Ωστόσο, δεν σταμάτησε εκεί την προσπάθεια ανάδειξής του. Στη

⁵³ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 438-439.

⁵⁴ Γ. Βλαχογιάννης, *ό. π.*, σ. 94.

⁵⁵ Ν. Δραγούμης, *Ιστορικά Αναμνήσεις*, Αθήνα 1879, τ.2, σ. 124.

συνέχεια, επέλεξε να αντιμετωπίσει με επιείκεια τους συνεργάτες των δύο στασιαστών και ακολούθησε την πεπατημένη οδό να στρέψει την προσοχή του λαού στην ελληνοτουρκική μεθόριο.

Εξαιτίας, λοιπόν, αυτής της πολιτικής του η εκλογική διαδικασία τον δικαίωσε. Μάλιστα, αναδείχτηκε νικητής με μεγάλη πλειοψηφία, μειώνοντας τη δύναμη της αντιπολίτευσης και αποδεικνύοντας τόσο στον βασιλιά όσο και στη Γαλλία, ότι άξιζε την μέχρι τώρα στήριξή τους και ότι έπρεπε να την συνεχίσουν.

Κλείνοντας, την αναφορά στην περίοδο που διατέλεσε δεύτερη φορά πρωθυπουργός της χώρας, αξίζει να αναφερθεί η περιγραφή του Σούτσου για τον τρόπο που χειρίστηκε τους αντιπάλους του στην πολιτική του καριέρα. Τον παρουσιάζει ως ένα μια δύναμη που ισοπέδωσε τα άλλα κόμματα στο διάβα του. Νίκησε όλους όσους του αντιτάχθηκαν πολλές φορές χρησιμοποιώντας και στρέφοντας έναν αντίπαλό του απέναντι στον άλλο⁵⁶. Ήταν ένας άνθρωπος τετραπέρατος που είχε το χάρισμα να ψυχολογεί τους ανθρώπους με την πρώτη ματιά και να ανιχνεύει με ευκολία τα τρωτά τους σημεία, τα οποία χρησιμοποιούσε προς όφελός του⁵⁷. Με τον μιλίχιο λόγο του μετέτρεπε συχνά τους ενάντιους του σε υποστηρικτές⁵⁸.

---

⁵⁶ Π. Σούτσος, *ό. π.*, σ.7.

⁵⁷ Ν. Δραγούμης, *ό. π.*, 257.

⁵⁸ Δ. Ηλιόπουλος, *Ιωάννης Κωλέττης*, Αθήνα 1890, σ. 44-45.

3.2. Η Μεγάλη Ιδέα και το Γαλλικό κόμμα

Τα σύνορα της Ελλάδας ορίστηκαν από το πρωτόκολλο της ανεξαρτησίας του Ελληνικού κράτους, δηλαδή από το πρωτόκολλο του Λονδίνου το 1830. Η Αγγλία, Γαλλία και η Ρωσία το υπέγραψαν στις 3 Φεβρουαρίου του 1830. Το πρωτόκολλο αποτέλεσε την πρώτη επίσημη διεθνής διπλωματική πράξη που αναγνώριζε το ελληνικό κράτος ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος με όλα τα δικαιώματα που είχε ένα κράτος σχετικά με την πολιτική, διοίκηση και τις εμπορικές σχέσεις. Μάλιστα, αυτή η διακήρυξη αποτελούσε και το πρώτο άρθρο του Πρωτοκόλλου⁵⁹. Το νεοϊδρυθέν Ελληνικό κράτος θα επέκτεινε τα σύνορα του στα νότια ως τους ποταμούς Αχελώος και Σπερχειός. Η συνθήκη ακόμη ορίζει το πολίτευμα του ελληνικού κράτους ως μοναρχία και ο ηγεμόνας θα έφερε τίτλο: Ηγεμών Κυρίαρχης της Ελλάδος.

Στον ελλαδικό χώρο και στις Ευρωπαϊκές αυλές ήταν αρκετά έντονος ο μύθος για την επικείμενη κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι διπλωματικές σχέσεις της Ελλάδας με τους μονάρχες της Ευρώπης προκαλούσε ένα κλίμα αισιοδοξίας και ανακούφισης, παρόλο που τις περισσότερες φορές οι Μεγάλες Δυνάμεις έδειχναν με ιδιαίτερη φειδώ την εύνοια τους απέναντι στον αγώνα της ανεξαρτησίας των Ελλήνων. Τα όρια του ελληνικού κρατιδίου δεν ικανοποιούσαν παρά ένα ελάχιστο τις εθνικές διεκδικήσεις των αγωνιστών. Ο προβληματισμός σχετικά με τα σύνορα του ελληνικού κράτους ήταν έντονος αφού από τη μία πλευρά δεν φαινόταν η δυνατότητα επέκτασή τους μέσω διαπραγμάτευσης ενώ από την άλλη η εδαφική υπόσταση του κράτους δημιούργησε μεγάλα προβλήματα για τη συγκρότηση ενός κρατερού κράτους.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας πραγματεύοντας τις εθνικές προσδοκίες, προσπάθησε να οριοθετήσει το μέγιστο που θα μπορούσε να επεκταθεί το ελληνικό κράτος και θα ήταν σύμφωνο με τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής. Έτσι προχώρησε το 1828 στην εκπόνηση ενός υπομνήματος στο οποίο δεν έγινε αναφορά στα βόρεια ελληνικά σύνορα. Σύμφωνα, λοιπόν, με το υπόμνημα αυτό το ελληνικό κράτος θα έπρεπε να φτάνει έως και 70 χιλιόμετρα έξω από τα Ιωάννινα στις εκβολές του ποταμού Βοβούσα, αποκτώντας το Ζαγόρι, το Μέτσοβο και το Όλυμπο φτάνοντας έως το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Η εθνική ιδεολογία που επικρατούσε στην ελληνική επικράτεια

⁵⁹ Θ. Χρήστου, *Τα Σύνορα του Ελληνικού Κράτους και οι Διεθνείς Συνθήκες (1830-1947)*, Αθήνα 1999, τ.1, σ.17.

ήταν αδιάβλητη και ομόφωνη καθώς οραματιζόταν το Δούναβη, τον Αίμο, τη Ροδόπη και τον Όλυμπο εντός των Ελληνικών Συνόρων.⁶⁰

Οι διεκδικήσεις από τους αγωνιστές της Επανάστασης και από το ρεύμα του επαναστατικό αναβρασμού που κυριαρχούσε στη Βαλκανική χερσόνησο σε συνδυασμό με ιστορικό δίκιο που ήθελε την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δεν μπορούσε να προσαρμοστεί στις εδαφικές κτήσεις ούτε του Καποδίστρια ούτε των Μεγάλων Δυνάμεων. Οι αιτίες φυσικά είναι πολλαπλές, αρχικά ο ελληνικός πληθυσμός ανεξάρτητα αν βρισκόταν εντός των συνόρων του νέου ελληνικού κράτους είχε συμμετάσχει ενεργά στον Αγώνα και έχει υποστεί βαρύτατες συνέπειες. Όσες επαρχίες της Ελλάδος συμμετείχαν στον ένοπλο αγώνα κατά της οθωμανικής δυναστείας ένιωθαν ότι επωμίστηκαν το βάρος του αγώνα και την ανάγκη η περιοχή τους τελικά να απελευθερωθεί. Οι διωγμοί των χριστιανών στις διάφορες ελληνικές πόλεις κατά τη διάρκεια της Επανάστασης έκαναν πιο έντονη την εθνική απελευθερωτική ιδεολογία.

Η κήρυξη της ελληνικής επανάστασης κατά του οθωμανικού ζυγού από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη αλλά και η δικτύωση της Φιλικής Εταιρείας δεν είχαν ποτέ κατά νου να περιοριστούν στο καθαυτό ελλαδικό χώρο. Οι λόγοι που αναφέρθηκαν παραπάνω προκαλούσαν δυσχέρεια στην περιγραφή και την καταγραφή των εδαφικών δικαιωμάτων του νέου κράτους. Τα όρια του Αγώνα υπολείπονταν κατά πάρα πολύ ως προς την Οθωμανική Κτήση. Φαίνεται πως ο ελληνικός πληθυσμός ένιωθε ότι η ελληνική φυλή αντιμετώπιζε τους Μωαμεθανούς. Ένιωθαν ότι τόσο η Ευρώπη, ο Σουλτάνος αλλά και οι συνελεύσεις και κυβερνήσεις δεν αντιλαμβάνοντουσαν το αίσθημα των Ελλήνων αγωνιστών. Οι όχθες του ποταμού Δούναβη όπως και ο Ελλήσποντος αλλά και η οροσειρά του Ταύρου αποτελούσαν αναγκαία εδάφη που έπρεπε να ενταχθούν στο ελληνικό κράτος και τόσο αναπόσπαστα από αυτό, όπως ακριβώς η Πελοπόννησος.⁶¹

Οι Έλληνες ένιωθαν ότι έχουν το ιστορικό δικαίωμα της επιρροής τόσο στην Ανατολή όσο και στην Ευρώπη θέλοντας να κατακτήσουν τόσο τα ευρωπαϊκά κτίσματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όσο και τα μικρασιατικά παράλια θέλοντας να δημιουργήσουν ένα νέο ακμαίο και κρατερό κράτος. Μπορεί τα σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας να ήταν δεδομένα, ωστόσο δεν συνέβαινε το ίδιο στα όρια του γένους.

⁶⁰ Ε. Σκοπετέα, *Το «πρότυπο βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα, όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, Αθήνα, 1988, σ. 21.

⁶¹ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 22.

Οι εθνικές διεκδικήσεις φαίνεται ότι είχαν υποσκελιστεί κυρίως από τη θρησκεία και το πολιτισμικό τομέα. Ο χριστιανικός πληθυσμός υπαγόταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και δεν είχε συγκεκριμένα σύνορα. Ακόμη, το ελληνικό στοιχείο είχε επικρατήσει στα αστικά κέντρα της ευρωπαϊκής Τουρκίας και του οθωμανικού κρατικού μηχανισμού. Η περιοχή των Βαλκανίων αποτελούσε μία επαναστατική ενδοχώρα αρκετά ρευστή και δύσκολη για έλεγχο από τον οθωμανικό στρατό. Ο χριστιανικός πληθυσμός δεν μπορούσε να συμβιβαστεί με την ύπαρξη και κατά επέκταση τη συνύπαρξη ενός αλλόθρησκου έθνους εντός των συνόρων του.⁶²

Ο Ελληνισμός που βρισκόταν στα παράλια της Μικράς Ασίας λόγω των πολιτικών ευνοϊκών ρυθμίσεων που φρόντισε να λάβει η Υψηλή Πύλη άρχισε να γίνει φορέας επανάστασης. Από τη στιγμή όμως που οι ισχυροί της Ευρώπης φαίνονταν ότι σύγκλιναν τις απόψεις τους ως προς το διαμελισμό της αυτοκρατορίας αναζητώντας διάδοχο στις περιοχές αυτές, το υπόδουλο γένος το οποίο ήταν ενιαίο λόγω της γλωσσικής και θρησκευτικής διαφοροποίησης από τον δυνάστη του θεώρησε δίκαιο ότι του ανήκει η πρώτη θέση στους επίδοξους διαδόχους της Αυτοκρατορίας. Έτσι παρατηρείται ο ελληνικός πληθυσμός από τη μία πλευρά να έχει διατηρήσει τα εθνικά και ιδεολογικά του χαρακτηριστικά από την άλλη είναι διασκορπισμένος σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία και μάλιστα έχει κατακτήσει υψηλές διοικητικές θέσεις με αποτέλεσμα, να μην μπορεί να προσδιοριστεί μία συγκεκριμένη εδαφική έκταση ως αντικειμενικά δίκαιο αντιστάθμισμα της δουλείας για το λογαριασμό των Ελλήνων. Αναμφίβολα, λοιπόν, οι Έλληνες την περίοδο αυτή νιώθουν ως δίκαιο, να έχουν επιρροή τόσο στην Ανατολή -καθώς τους ανήκει από την αρχαιότητα- έως υπολογίσιμο μέλος της Δύσης. Μοιραία, δε δημιουργήθηκε μία ασάφεια ως προς την έκταση του κράτους που διογκώνεται συνεχώς υπό το πρίσμα της Μεγάλης Ιδέας.

Αν κάποιος ήθελε να τραβήξει την κόκκινη γραμμή των συνόρων πάνω σε ένα χαρτί θεωρώντας ότι αυτά είναι τα όρια ενός έθνους, θα έπρεπε να λάβει υπόψη του αρκετούς ετερόκλητους παράγοντες. Πρώτα μεγάλο εμπόδιο θα έπρεπε να βρεθούν τα όρια του χριστιανικού στοιχείου το οποίο υπαγόταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, καθώς ο δυνάστης είχε μία εχθρική και εντελώς διαφορετική θρησκεία απέναντι στον υπόδουλο πληθυσμό του. Δεν θα μπορούσαν να υπάρχουν και τα δύο κράτη αν δεν διαχωριστούν πρώτα από όλα οι δύο θρησκείες. Ένας ακόμα παράγοντας που παρακωλύεσαι την θέσπιση ορίων στο ελληνικό κράτος είναι τα ασταθή όρια του

---

⁶² Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 23.

παραλιακού Ελληνισμού. Οι Έλληνες ήταν διασκορπισμένοι δημιουργώντας και ιδρύοντας νέες πόλεις και εμπορικά κέντρα σε ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία πράγμα που σημαίνει ότι αυτές οι περιοχές θα ήθελαν να ενταχθούν στο νέο κράτος, ώστε να προσφέρουν στην οικονομία και στην ανάπτυξη της Ελλάδας.⁶³

Ένας ακόμα παράγοντας που εμπόδιζε στην οριοθέτηση της ελληνικής Χερσονήσου αποτελούσαν τα όρια του Ελληνικού Διαφωτισμού. Μορφωμένοι Έλληνες κατείχαν υψηλά αξιώματα σε ολόκληρη την αυτοκρατορία και σε συνδυασμό με τη γνώση του παρελθόντος τις ιδέες τόσο της Ευρώπης όσο και του αρχαίου Ελληνικού Πνεύματος θα έκαναν τα πάντα, ώστε να εξασφαλίσουν μία μεγαλύτερη χερσόνησο από αυτήν που οι Μεγάλες Δυνάμεις είχαν τη διάθεση να προστατεύσουν και να δεσμευτούν στη συγκρότηση της. Σαφώς, η σποραδικότητα του ελληνικού πληθυσμού τόσο λόγω της θρησκείας των χριστιανών, όσο των ιδεών των Ελλήνων και του παροικιακού Ελληνισμού ερχόταν σε συνέχεια με την επικράτηση του ελληνικού στοιχείου σε πάρα πολλά αστικά κέντρα ενώ πολλές περιοχές είχαν ως διοικητή Έλληνα, ο οποίος καλείτο με το στράτευμά του να χαλιναγωγεί τα ετερογενή έθνη των Βαλκανίων, τα οποία πάντα ήταν πολύ πολεμοχαρή. Εδώ θα μπορούσαμε να θέσουμε ως παράδειγμα φυσικά τη Βλαχία όπου για πάρα πολλά χρόνια η οικογένεια Μαυρογένη κατέχει την εξουσία και το στράτευμα της περιοχής αυτής. Τέλος, όπως φαίνεται και από τις πηγές ο Ελληνικός πληθυσμός ποτέ δεν δέχτηκε να αφομοιωθεί από τις άλλες χριστιανικές βαλκανικές υπόδουλες χώρες. Έτσι, λοιπόν, διατήρησε την εξειδίκευση του και την μοναδικότητά του, την οποία αργότερα την αξιοποιήσει στη Μεγάλη Ιδέα.⁶⁴

Το εξασφαλισμένο ελληνικό κράτος από τις Ισχυρές Ευρωπαϊκές Δυνάμεις σύμφωνα με την συνθήκη του 1830, σε καμία περίπτωση δεν περιλάμβανε το μέγιστο στην Ελληνική, επαναστατική και ιστορική συνείδηση των Ελλήνων. Φαίνεται ότι οι άνθρωποι που κινούν τα νήματα στο ελλαδικό χώρο συνεχόμενα κάνουν αναφορές στην εξωελλαδική προοπτική και σε μία διαφορετική προσέγγιση των συνόρων. Το έδαφος στο οποίο είχε απελευθερωθεί από την Τουρκική δυναστεία δεν ανταποκρίνεται γεωγραφικά σε καμία προγενέστερη φάση της ιστορίας του Ελληνισμού, δημιουργώντας αμηχανία στον ελληνικό πληθυσμό σε συνδυασμό με την αοριστία των βορείων συνόρων. Στην Ελληνική χερσόνησο ξεσπάει ένας διχασμός καθώς η

⁶³ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 24.

⁶⁴ Σ. Αλμπέρτη, *Μαντώ Μαυρογένους*, Αθήνα, 1931, σ. 7-10.

εντυπωσιακή οικονομική και κοινωνική ανομοιογένεια των χωρών που ανήκουν στα Βαλκάνια αποκρυσταλλώνεται στην Ελληνική περίπτωση.

Ο διχασμός αφορούσε αυτούς που θεωρούσαν ότι πρέπει να δημιουργηθεί ένας κρατικός μηχανισμός σύμφωνα με τα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα που θα εγκαινιάζει ένα νέο ρυθμό εξέλιξης στον ελλαδικό χώρο. Στόχος της λοιπόν ήταν η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού κράτους, για να επιτευχθεί το εγχείρημα αυτό θα έπρεπε να επικεντρωθεί το κράτος στον εαυτό του αγνοώντας έστω και προσωρινά τον υπόδουλο ελληνικό πληθυσμό που βρισκόταν εκτός των συνόρων του. Αυτή την πολιτική φαίνεται ότι υιοθέτησε και ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδος, δηλαδή ο Ιωάννης Καποδίστριας αλλά και αργότερα ο Βαυαρός Βασιλιάς Όθων θέλοντας να αποκτήσει η Ελλάδα μία πιο Δυτική και Ευρωπαϊκή εικόνα και στη συνέχεια να ξεπεράσει τα τοπικά σύνορα.⁶⁵

Από την άλλη πλευρά η περιοχή της Ρούμελης και του Μωριά ήταν δύο περιοχές οι οποίες βρίσκονταν σε συνεχή αντιπαράθεση. Η Ρούμελη συμπεριφερόταν στο Μωριά όπως ακριβώς συμπεριφέρεται η πρωτεύουσα στην επαρχία. Η Ρούμελη είχε μία κλειστή οικονομία βασιζόμενη στο εμπόριο. Σε αντίθεση με τον Μωριά που ήταν προσανατολισμένος στην κοινοτική οργάνωση, κλεφτομαρτολισμός και κοτζαμπασισμός. Ο Ισθμός της Κορίνθου δεν αποτελούσε απλά μία γέφυρα μεταξύ των δύο περιοχών αλλά υπήρξε ένα χάρισμα στην Ελληνική επαρχία που διαχώριζε τις αντιθέσεις του λαού. Σε συνδυασμό με τις εμφύλιες διαμάχες που είχαν συμβεί, δημιουργείτο ένα πνεύμα αντιρρησίας ως προς τη συμμόρφωση στον Κρατικό μηχανισμό που προσπαθούσε να ιδρυθεί εκείνη την περίοδο. Η αιφνίδια πολυφωνία στον ελληνικό πληθυσμό ήταν σύγχρονης μία θορυβώδης έκφραση που οδηγούσε στην επανάσταση εντός και εκτός της χώρας.

Αλλεπάλληλες εκρήξεις απαισιοδοξίας από τους επαναστατικούς αγώνες και τη διπλωματία δεν έδειχναν να πτοούν την Ελληνική αυτοπεποίθηση. Το ελληνικό πνεύμα λειτουργούσε έως η εστία διαδόσεις του φωτός στους υπόδουλους ελληνικούς πληθυσμούς. Η φιλοσοφία αυτή λειτουργούσε ως το αισιόδοξο όραμα για μία μελλοντική απελευθέρωση λειτουργούσε που ως το μοχλό για το έρεισμα της συνεχούς εξεγέρσεως από την πλευρά των Ελλήνων. Ο Ελληνισμός είχε επικεντρωθεί στην Αθήνα, βλέποντας έναν καθρεπτισμό ενός εθνικού κέντρου. Μέσα από τα

---

⁶⁵ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 25.

παραδείγματα της αρχαίας Ελλάδας και της αρχαίας Ιωνίας και τις διδασκαλίες, οι Έλληνες έβρισκαν συνεχώς πρότυπα αντίστασης που αύξανε την επιθυμία μιας μεγαλύτερης Ελλάδας.⁶⁶

Δεν προκαλεί απορία ότι η πρωτεύουσα του νέου κράτους ανέλαβε το ρόλο ενός εθνικού κέντρου. Ωστόσο, η Αθήνα είχε να αντιμετωπίσει δύο μεγάλους εχθρούς. Ο πρώτος εχθρός ήταν ο άγνωστος κόσμος της ομογένειας που βρισκόταν εκτός του κράτους, ο οποίος λειτουργούσε σε διαφορετικά καθεστώς και σε διαφορετικές συνθήκες και ο άλλος μεγάλος εχθρός φυσικά, ήταν ο άγνωστος κόσμος της ελλαδικής ενδοχώρας, όποιος θα είχε επικεντρωθεί στα δικά του ζητήματα και δεν ήταν εύκολο να υπακούσει σε έναν κώδικα συνεννόησης για το ελληνικό Έθνος. Αυτοί οι δύο κόσμοι μόνο σε ένα στοιχείο σύγκλιναν ότι η πρωτεύουσα τους ήθελαν να είναι η Κωνσταντινούπολη, πράγμα το οποίο τους απέκοβε από το ιστορικό παρελθόν της Αθήνας.

Αυτοί οι δύο μύθοι καθόρισαν την πορεία της Μεγάλης ιδέας. Από τη μία πλευρά ο μύθος της Κωνσταντινούπολης πρέσβευε τη δημιουργία μιας μεγάλης βαλκανικής αυτοκρατορίας με επίκεντρο τον ελληνικό πολιτισμό που θα εξέλιπε και θα εξαφάνιζε το μουσουλμανικό πληθυσμό από τις ακτές του Αιγαίου. Από την άλλη πλευρά ο μύθος της Αθήνας προάσπιζε το εθνικό γένος των Ελλήνων, πλάθοντας ένα ιδεατό εθνικό κράτος στο οποίο θα ζουν οι Έλληνες, οι συνεχιστές της μακραίωνης αρχαίας ιστορίας.

Ενώ είχε ιδρυθεί το ελληνικό Βασίλειο οι επαναστάσεις στον υπόδουλο ελληνισμό συνέχισαν να είναι φιλόδοξες και ταυτόχρονα η ονειροπόληση για τη δημιουργία μιας νέας αυτοκρατορίας συνεχιζόταν καθώς οραματιζόντουσαν μία αυτοκρατορία που θα διαδεχθεί την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αυτή η λαϊκή άποψη που κυριαρχούσε κυρίως στους Έλληνες που βρισκόντουσαν εκτός των συνόρων δημιουργούσε τα όρια τι θεωρείται μικρότερο και μεγαλύτερο σχετικά με την εθνική απελευθέρωση χωρίς ωστόσο, να εκδηλώνει κανένα ενδιαφέρον για της ενδιάμεσης φάσης ολοκλήρωσης του. Η αδιάλειπτη συνέχεια της αρχαίας ελληνικής παράδοσης και ιστορίας μέσα από το ελληνικό βασίλειο τέθηκαν σε κίνδυνο και υπονομευόταν με διάφορους τρόπους το Εθνικό Κέντρο καθώς παρουσίαζε μία αντικρατική νοοτροπία και μια δυσπιστία στους επίσημους πολιτικούς ταγούς της εποχής, καθώς έβλεπαν ότι δεν οραματίζονται το εθνικό ζήτημα. Ο αγώνας για την ανεξαρτησία είχε βρει έρεισμα

---

⁶⁶ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 26.

στη λαϊκή συνείδηση που ήθελε μία συνέχεια της αυτοκρατορίας. Τα λόγια διδάγματα υπαγόρευαν ένα διαφορετικό μέλλον για τα σύνορα της Ελλάδας.⁶⁷

Η ελληνική επανάσταση είχε επιτυχία επειδή ενώθηκε όλος ο πληθυσμός προκειμένου να αντιμετωπίσει ηρωικά το δυνάστη του. Η Αθήνα ως Εθνικό Κέντρο έπρεπε να καταφέρει να πείσει τον υπόδουλο ελληνισμό ότι μέσω της διπλωματίας από τους πολιτικούς και αργότερα από τους ξένους βασιλείς ήταν αρκετό ώστε να αποζημιωθεί το αίμα που χύθηκε στην επανάσταση. Η Αθήνα όφειλε να γεφυρώσει αυτό το χάσμα αλλά και να το συγκαλύψει προκειμένου να λειτουργεί σύμφωνα με την εξωτερική πολιτική των μεγάλων Ευρωπαϊκών κρατών. Η αυστηρή επιτήρηση που δέχεται το ελληνικό κράτος από την Ευρωπαϊκή διπλωματία δικαιολογούσε την αδυναμία του να εκπληρώσει τον απελευθερωτικό προορισμό του. Μπορεί οι ιδέες του γαλλικού διαφωτισμού και της Γαλλικής επανάστασης και ευρύτερα όλα τα απελευθερωτικά ρεύματα που είχαν δημιουργηθεί κατά τον αιώνα αυτό και η αλλαγή της στάσης των μεγάλων δυνάμεων προς το πλευρό των Ελλήνων να δημιουργούσε ένα κλίμα αισιοδοξίας ως προς τις επιδιώξεις τους. Όμως, η αοριστία που υπήρχε μέχρι ποιο σημείο πρέπει να φτάσει το ελληνικό κράτος δημιουργούσε τεχνικά προβλήματα ως προς την σύλληψη ενός συγκεκριμένου οράματος που θα επονομαζόταν με τον τίτλο Μεγάλη Ιδέα.⁶⁸

Από την εθνική συνθηματολογία του 19^{ου} αιώνα ο μόνος όρος ο οποίος έχει επιβιώσει ως τις ημέρες μας είναι ο όρος η Μεγάλη Ιδέα. Πρώτη φορά, λοιπόν εμφανίζεται στην αγόρευση του Ιωάννη Κωλέττη στις 14/1/1844, κατά τη διάρκεια της συζήτησης στην εθνοσυνέλευση για το ζήτημα των ετεροχθόνων και του Συντάγματος.⁶⁹ Όπως έχει γίνει ήδη αναφορά παραπάνω μπορεί ο όρος Μεγάλη Ιδέα να εμφανίζεται στο λόγο του Ιωάννη Κωλέττη όμως, η φιλοσοφία που βρίσκεται σε αυτή την συνεκφορά βρισκόταν εδώ και αρκετό καιρό στη συνείδηση των Ελλήνων. Η Μεγάλη Ιδέα βρισκόταν σε σχέση αντιπαράθεσης με την εξασφαλισμένη μικρή έκταση ελλαδικού κρατιδίου. Αποτέλεσε ρητορική νίκη του Ιωάννη Κωλέττη παρά την ήττα που βίωνε ο Ελληνισμός στις κτήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.⁷⁰

Ο όρος και το περιεχόμενο της Μεγάλης Ιδέας αποτελούσε τόπο μεγάλης αοριστολογίας. Χρειαζόταν ερμηνεία ή έστω ένα στοιχειώδη ορισμό ο όρος αυτός

⁶⁷ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 27-29.

⁶⁸ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 251-255.

⁶⁹ Β. Κρεμμυδάς, *Η Μεγάλη Ιδέα, μεταμορφώσεις ενός εθνικού ιδεολογήματος*, Αθήνα 2010, σ. 21, στο εξής βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Η Μεγάλη Ιδέα*

⁷⁰ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 257.

αλλά τίποτα από αυτά δεν θα δοθεί από τον Ιωάννη Κωλέττη. Στην επίμαχη αγόρευση η Μεγάλη Ιδέα δεν χρησιμοποιήθηκε από τον ρήτορα ως όρος, καθώς η σημασία της ήταν απόλυτα οικεία στο ακροατήριο της. Από την ομιλία του Ιωάννη Κωλέττη μπορεί να διεξαχθεί ότι ομιλητής είχε αντιληφθεί τις αντιφάσεις στις αντιλήψεις της εποχής για το εθνικό ζήτημα, με αυτό τον τρόπο η έννοια της Μεγάλης Ιδέας δέχθηκε μεταγενέστερες επεξεργασίες.

Από την ομιλία του Ιωάννη Κωλέττη γίνεται αντιληπτό ότι η Μεγάλη Ιδέα έχει δύο πυλώνες το φωτισμό της Ανατολής, που πρέπει να επιφορτιστεί Ελλάδα για να συντελεστεί και το δεύτερο πυλώνα η απελευθέρωση των ομόδοξων χριστιανών. Στην ρητορική του, ο Ιωάννης Κωλέττης φαίνεται σκόπιμα δεν προσπάθησε να διασαφηνίσει τον όρο της Μεγάλης Ιδέας, εξυπηρετώντας, έτσι μία συγκεκριμένη επιχειρηματολογία που είχε ως απώτερο σκοπό φυσικά ένα ευνοϊκό αποτέλεσμα στην επικείμενη ψηφοφορία. Χωρίς την απαιτούμενη επεξήγηση ως προς ποιο μονοπάτι επιλέγει να στρέψει στη Μεγάλη Ιδέα είτε προς το ευρωπαϊκό μονοπάτι που θέλει ένα κρατερό ελληνικό κρατίδιο είτε προς την προεπαναστατική ιδέα της δημιουργίας μιας νέας αυτοκρατορίας, ο Ιωάννης Κωλέττης μπορούσε να αμφιταλαντεύεται κερδίζοντας την εμπιστοσύνη και ψήφους και από τα δύο στρατεύματα.⁷¹

Προφανώς, η επιθυμία του Ιωάννη Κωλέττη ήταν να σαηγνεύσει το ακροατήριό του κερδίζοντας έδαφος στην πολιτική σκηνή. Η ασάφεια που χάρισε στον όρο της Μεγάλης Ιδέας του πρόσδιδε μεγάλη ευκινησία, ώστε εναλλάσσει την οπτική γωνία κάθε φορά, κατά βούληση. Θα μπορούσαμε, να υποθέσουμε ότι ακόμα και ο ίδιος ο Ιωάννης Κωλέττης αγνοούσε την δυνατότητα της πολιτογράφησης ενός τέτοιου όρου ο οποίος δεν έφερε τα βασικά χαρακτηριστικά ενός λεξικού όρου. Ο Ιωάννης Κωλέττης μέσα από την ομιλία του στις 14. 1. 1844 και με τη χρήση της Μεγάλης Ιδέας κατάφερε να συνδέσει άρρηκτα το πολιτικό του προφίλ ως ηγέτη με την ιδεολογία αυτή, αποκτώντας αναμφισβήτητα την άμεση, ευρύτερη απήχηση της αγόρευσης του στο κοινό. Ο Ιωάννης Κωλέττης πρέσβευε ότι ο ελληνισμός οφείλει να μεταδώσει τον πολιτισμό του στην Ανατολή, άποψη που είχε υποστηριχθεί και από τον βασιλιά Όθων το 1835.⁷² Μάλιστα το κοινό αυτό ξεπέρασε τα στενά όρια της Ελλάδας. Οι εφημερίδες της εποχής θα μιλήσουν ότι ηλέκτρισε πάρα πολλούς και ελάχιστοι ξέφυγαν από την ηλεκτρισμένη ομιλία του Ιωάννη Κωλέττη.⁷³

⁷¹ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 258.

⁷² Β. Κρεμμυδάς, *Η Μεγάλη Ιδέα*, σ. 23-25.

⁷³ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 259.

Οι αναφορές στον τύπο της εποχής δεν είναι ως διόλου τυχαία, οι εφημερίδες φαίνεται να υιοθετούν αμέσως τον όρο της Μεγάλης Ιδέας ως δημοσιογραφικού ιδίωμα, αφού αυτός ο ασαφής ο όρος ήταν αυτονόητο κτήμα ολόκληρου του έθνους. Όπως χαρακτηριστικά περιγράφει ο σπουδαίος ιστορικός Παπαρρηγόπουλος, ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε τόσο έντεχνα και ευρύτερα τόσο από την ορθογραφία όσο και από τους πολιτικούς, που επισκίασε το όνομά του Ιωάννη Κωλέττη καθώς σταμάτησε να είναι συνώνυμο του ονόματός του.⁷⁴

Αυτή τεράστια απήχηση του ασαφή όρου της Μεγάλης Ιδέας μαρτυρείται και από την ευκολία που αποσυνδέθηκε πολύ γρήγορα από το όνομά του. Η πατρότητα του όρου είχε περιέλθει σε αφάνεια ήδη από την εποχή του Κριμαϊκού Πολέμου. Είναι αρκετά ενδιαφέρον το γεγονός ότι οι απολογητές του ελληνισμού κατά τον Κριμαϊκό Πόλεμο χρησιμοποίησαν την πατρότητα του όρου του Κωλέττη για να αποδείξουν ότι ο ελληνικός λαός δεν υπήρξε σύμμαχος των Ρώσων, εφόσον ο Κωλέττης ήταν αρχηγός του γαλλικού κόμματος. Ο Ιωάννης Κωλέττης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί είτε ως ο ηγέτης που τάχθηκε στο πλευρό του δημιουργήματός του, δηλαδή της Μεγάλης Ιδέας είτε ως δημαγωγός της, όπως αργότερα θα το αξιοποιήσει και ο ίδιος ο βασιλιάς Όθωνας αλλά και πρωθυπουργός Κουμουνδούρος.⁷⁵

Φαίνεται ότι στους μελετητές είναι σχεδόν ακατόρθωτο να προσδώσουν έναν ορισμό της Μεγάλης Ιδέας με βάση την αγόρευσή του Ιωάννη Κωλέττη. Το ίδιο θα μπορούσαμε να πούμε και για τα μεταγενέστερα χρόνια καθώς η Μεγάλη Ιδέα εμφανίζεται και επανεμφανίζεται συνεχώς σαν εμμονική ιδέα (*idée fixe*).

Η μεγάλη επιτυχία του Ιωάννη Κωλέττη πρέπει να αποδοθεί στη γνωστή ρητορική του δεινότητα την οποία την αξιοποίησε με πληρότητα στην εθνοσυνέλευση. Ο Ιωάννης Κωλέττης δεν περιέγραψε μία αυτοκρατορία ανάλογη του Μεγάλου Αλέξανδρου ή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Δεν αναφέρθηκε ούτε στην Αγία Σοφία ή ακόμα και στην Κωνσταντινούπολη, όπου τα δύο τελευταία, αποτέλεσαν τον πυρήνα της Μεγάλης ιδέας στα μεταγενέστερα χρόνια. Προφανώς, αξιοποίησε με τέτοια δεινότητα την ομιλία του, ώστε να μεταφέρει στους ακροατές ένα μυστικό μήνυμα χωρίς να το εκπονήσει. Ο Ιωάννης Κωλέττης είχε σκοπό να αποπροσανατολίσει το κοινό σχετικά με τα θέματα εξουσίας στο ελληνικό κράτος. Ο Ιωάννης Κωλέττης δεν αναφέρθηκε σε καμία λύση του προβλήματος σχετικά με τη διεκδίκηση της εξουσίας,

⁷⁴ Κ. Παπαρρηγόπουλος, *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, Αθήνα, 1932, τ.6., σ. 390-393.

⁷⁵ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 260.

αλλά με τη γενικότητα του όρου επέφερε συγκεκριμένες συζητήσεις, οι οποίες ήταν προς όφελός του.

Η ομιλία του Ιωάννη Κωλέττη δημιούργησε στους μελετητές την εντύπωση μιας άσκοπη σύνθεσης των αντιθέσεων η οποία μπορεί να βρεθεί στον ελληνικό κόσμο εκείνη την εποχή. Ο ίδιος ο Κωλέττης ήταν μία φυσιογνωμία ατελής καθώς δεν έχει βρει ολοκληρωμένη έκφραση. Δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να πάρει τον τίτλο του λόγιου αφού δεν ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο διαφωτισμό, κατά τη διάρκεια του μεγάλου επαναστατικό αγώνα, ο ίδιος έδρασε και έζησε στη σκιά της Επανάστασης και συμμετέχοντας στις εμφύλιες συγκρούσεις, επομένως δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αγωνιστής του 1821. Η εμμονή του να φοράει πάντα την εθνική ενδυμασία δεν σημαίνει πώς ήταν λάτρης της παράδοσης ή μπορεί να χαρακτηριστεί από αντιδυτισμό.⁷⁶

Η Μεγάλη Ιδέα έκφραζε την άποψη ότι η Ευρώπη είναι στραμμένη προς τον φιλελληνισμό και για να αυξήσουν αυτό το ενδιαφέρον υιοθετήθηκε μια κλασικίζουσα εκδοχή της Ελλάδας. Ήταν πολιτικός ο λόγος για τη γέννηση της συγκεκριμένης ιδεολογίας, καθώς με αυτόν τον τρόπο γινόταν μια νομιμοποίηση της επαναστατικής συνθήκης. Προκειμένου, να εξασφαλιστεί βοήθεια από τα Δυτικά Βασίλεια, ο ελληνικός λαός θα έπρεπε να διαφοροποιηθεί από το πρόσφατο και οικείο στους περιηγητές ανά την Ελλάδα παρόν. Ο ελληνικός λαός έπρεπε να διασφαλίσει μια ξεκάθαρη ταυτότητα ενός κυρίαρχου έθνους που να επιβεβαιώνει και να επιβάλλει το δικαίωμα θεμελίωσης ενός κράτους. Γινόταν μια συνεχούς προσπάθεια να ταυτιστεί το ελληνικό φύλο ως συνεχιστής της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και κυρίως κατά επέκταση της, τον χριστιανικό κόσμο στην Ανατολική Ευρώπη και στα παράλια της Μικράς Ασίας. Απόδειξη αυτού αποτελεί ότι η αστική νομοθεσία στηρίχθηκε στο Εξάβιβλο έργο βυζαντινής περιόδου του 14^{ου} αιώνα.⁷⁷

Για να εξασφαλιστεί μια βοήθεια από τις εξωτερικές δυνάμεις, θα έπρεπε να συγκροτηθεί μια ενιαία εικόνα που να περιλαμβάνει την εκκλησία, την διοίκηση, την οικονομία, την παιδεία και τους θεσμούς. Σε όλη την επικράτεια τόσο εντός συνόρων όσο και εκτός συνόρων θα έπρεπε να προβάλλεται ένας μονόδρομος προς την ενοποίηση ενός κρατερού κράτους. Οι πρώτες κυβερνήσεις θα έπρεπε να

⁷⁶ Ε. Σκοπετέα, *ό. π.*, σ. 261-262.

⁷⁷ Β. Καραφουλίδου, *Της μεγάλης ταύτης ιδέας, όψεις της εθνικής ιδεολογίας (1770-1854)*, Αθήνα 2018, σ. 230-232.

προσπαθήσουν να επιβληθούν σε όλο αυτό τον ανομοιογενές και συμπαγές σώμα, ώστε να προβάλλουν μια πειθαρχημένη και συνετή εικόνα.

Το συνάθροισμα πολλών και διαφορετικών λόγων όπως είναι η οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτικοί είχαν προωθήσει την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων. Αναμφίβολα, προεξέχουσα σημασία είχαν διαδραματίσει οι φωτισμένοι λόγιοι και τα φιλελεύθερα συνωμοτικά δίκτυα. Μέσα από τον επαναστατικό αγώνα, τα περιφερειακά πολιτεύματα ακόμα και τις προσπάθειες για σύνταξη συντάγματος αλλά και οι εμφύλιες διαμάχες είχαν εδραιώσει πλέον στον ελληνικό λαό βαθύτατα την εθνική ιδεολογία. Η εθνική ιδεολογία δεν είναι απλά ένα απελευθερωτικό κίνημα που είτε μία μονοφωνική είτε είναι μία πολυφωνική ιδέα. Αλλά, αποτελούσε τον επίσημο κρατικό μηχανισμό.⁷⁸

Οι πρώτες κυβερνήσεις της Ελλάδος έπρεπε να προχωρήσουν στην ενοποίηση της ταυτότητας έθνους και κράτους. Η προεπαναστατική Ελλάδα είχε διαμορφωθεί κάτω από το ενιαίο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό καθεστώς της οθωμανικής αυτοκρατορίας, το οποίο πλέον έπρεπε να αποβληθεί από τον ελληνικό λαό. Σύμφωνα με την προεπαναστατική σκέψη η πρωτεύουσα και το κέντρο ολόκληρης της κοινότητας ήταν η Κωνσταντινούπολη, ενώ τώρα του ελληνικού κράτους είναι η Αθήνα. Το πολίτευμα που ασκεί την εξουσία κατά την περίοδο αυτή βασίζεται πάνω στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική προσπαθώντας να αλλάξει την εικόνα της πρωτεύουσας, ώστε να μην θυμίζει επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.⁷⁹

Από το 1830 έως το 1837 έχουμε μια σειρά αναφορές από ακαδημαϊκούς και λόγιους της εποχής οι οποίοι αμφιταλαντεύονται για την εικόνα που πρέπει να έχει το κράτος της Ελλάδας. Άλλοι μιλούν για Γραϊκούς όπως ακριβώς έκανε ο Κοραΐς και ο Σχινάς άλλοι θέλουν το παλάτι του Όθωνα να κτίζεται πάνω στην Ακρόπολη δείχνοντας μια συνέχεια του σουλτάνου ενώ άλλοι στηρίζονται πάνω στην αρχαίο πνεύμα των Ελλήνων. Επάνω σε αυτή την έντονη αντινομία που υπάρχει διάσπαρτη στην ελληνική κοινωνία εμφανίζεται ο πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης με τη γνωστή πολιτική ευστροφία και το πραγματικό ταλέντο τους στις υπερβάσεις και με την γνωστή του αγόρευση στην εθνοσυνέλευση του 1844, επιθυμεί να τοποθετηθεί στο επικρατέστερο ζήτημα που αφορά την πολιτική της Ελλάδας αλλά και να συζητήσει για τους ετεροχθόνους τους πληθυσμούς. Στην αγόρευση του αναμφίβολα κατόρθωσε

⁷⁸ Β. Καραφουλίδου, *ό. π.*, σ. 233-234.

⁷⁹ Β. Καραφουλίδου, *ό. π.*, σ. 255.

να μαγεύει και να παρασύρει το ακρωτήριο του, ωστόσο ίδιος δεν πρόλαβε να δει την άποψη του να δικαιώνεται αλλά κατάφερε να διαμορφώσει την πολιτική που θα ακολουθήσει στα επόμενα χρόνια.⁸⁰

Ο ίδιος θεωρείται εισηγητής της Μεγάλης Ιδέας αλλά στην πραγματικότητα ο ίδιος ανταποκρίθηκε στο εθνικιστικό φαινόμενο που είχε λάβει μέρος εκείνη την περίοδο. Ο εθνικισμός συνεχώς κέρδιζε έδαφος στην πολιτική ιδεολογία της εποχής και συνεχώς αναδιπλωνόταν μέσα από τα λόγια των πολιτικών. Οι στόχοι ποτέ δεν ήταν ξεκάθαροι καθώς συνεχώς άλλαζαν. Ενσωμάτωνε σαν ιδεολογία κάθε νέα κατεύθυνση και κάθε νέο στόχο ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν. Στην ομιλία του ο Κωλέττης θεώρησε αναπόσπαστο κομμάτι της λέξεις έθνος τη διαχρονικότητα και τη φυσική συνέχεια. Στην ομιλία του ο Κωλέττης ταύτισε την εθνική προσδοκία με τον εθνικισμό που πλέον είχε αρχίσει να αποκτά τη δική του ταυτότητα σαν δυο έννοιες ίδιες. Το κείμενο της ομιλίας του Κωλέττη δεν έχει διασωθεί καθώς στα πρακτικά υπάρχει μόνο τμηματικά μέρη του. Η αοριστολογία του Κωλέττη, η οποία πρόβλεπε τη μη διαμόρφωση και διαχωρισμό των δύο πληθυσμών, δηλαδή ο υπόδουλος χριστιανός και οι υπόδουλοι Έλληνες, έδωσε στον Τύπο την ικανότητα να δημοσιεύει αλλοιώνοντας σε όποιο σημείο επιθυμούσε τα λόγια του. Κατά αυτόν τον τρόπο, λοιπόν έχουμε διαφορετικές εκδοχές της ομιλίας σε πάρα πολλές εφημερίδες της εποχής που, κάθε ομιλία είναι τροποποιημένη σύμφωνα με την πολιτική της εκάστοτε εφημερίδας.⁸¹

Ο Ιωάννης Κωλέττης ως έμπειρος πολιτικός στην ομιλία του προσπαθούσε να αποφύγει όλα τα ευάλωτα σημεία που θα είχε η Μεγάλη Ιδέα. Ο ίδιος κατέχοντας πάρα πολλά αξιώματα και έχοντας παγιωμένες θέσεις για την εποχή του έστρεψε τη Μεγάλη Ιδέα προκειμένου να συμφέρει το γαλλικό κόμμα. Δεν έκανε καμιά αναφορά για παραδείγματος χάρη στην αρχαία καταγωγή, αλλά επικεντρώνεται στην χριστιανική θρησκεία, η οποία είναι το ενοποιητικό στοιχείο του πλήθους. Το ελληνικό έθνος ταυτίζεται τόσο με το αρχαίο του παρελθόν όσο και με την πίστη του στον χριστιανισμό. Αυτά τα δύο αποτελούσαν ικανά επιχειρήματα για να υποδείξουν την ανάγκη και την απαίτηση να αυξηθούν τα σύνορα του κράτους. Προσπάθησε με αυτό τον τρόπο να αποκαταστήσει τη διασαλευμένη ισορροπία που κυριαρχούσε μέχρι τότε. Όπως, σημειώνει ο μελέτης Π. Λέκκας ο Ιωάννης Κωλέττης μεταχειρίζεται την έννοια

---

⁸⁰ Β. Καραφουλίδου, *ό. π.*, σ. 237-239.

⁸¹ Β. Καραφουλίδου, *ό. π.*, σ. 240-243.

του έθνους για τους δικούς του σκοπούς όχι προσπαθώντας να χρησιμοποιήσει την πραγματική έννοια του έθνους αλλά την ιδέα του έθνους. Για τον εθνικισμό το έθνος δεν μπορεί να αρκестεί απλά στην επίτευξη της ανεξαρτησίας του. Οι νίκες που σημειώνονται στην διεθνή διπλωματία και στις επαναστάσεις στην υπόδουλη Ελλάδα, δεν μπορούνε να θεωρηθούν τρόπαια για την εθνική ιδεολογία, προκειμένου να συνεχιστεί η αύξηση του χορού του. Ο στόχος για τον εθνικισμός είναι μόνο η αύξηση της γης.⁸²

Από την άλλη πλευρά ένας ρόλος που ο Ιωάννης Κωλέττης υποδύθηκε με επιτυχία ήταν αυτός του ηγέτη του ρουμελιώτικου στρατιωτικού στοιχείου. Ο Μακρυγιάννης τον χαρακτηρίζει ως Γκενεράλ Κωλέτης και Κωλέτ Πασά στα απομνημονεύματά του. Ο Ιωάννης Κωλέττης φαίνεται ότι δεν προσπαθούσε να προσδιορίσει μια συγκεκριμένη ιδιότητα στον εαυτό του και αυτό φαίνεται ακόμα και από το γεγονός ότι το κόμμα του είχε ταυτόχρονα δύο ονομασίες εθνικόν και γαλλικόν. Η εικόνα ενός πολιτικού που χρησιμοποιεί την εθνική ενδυμασία, μιλάει για τη Μεγάλη Ιδέα και ονομάζει το κόμμα το εθνικό, θα χαρακτηριζόταν ως σωβινιστής, όμως η συμμετοχή του στη μάχη, η απουσία αναφοράς της Κωνσταντινούπολης και της Αγίας Σοφίας, ώστε να μη δυσαρεστήσει τους δυτικούς διπλωμάτες, και η διπλή ονοματοθεσία του κόμματός του ως γαλλικό και εθνικό, η συμμετοχή του στις αλληλοσυγκρούσεις και εμφύλιες διαμάχες που τον είχαν ως επίκεντρο στην πολιτική και στρατιωτική σκηνή, στην καλύτερη περίπτωση θα τον χαρακτήριζαν ως φιλοδυτικό πολιτικό. Εντέχνως, λοιπόν, ο ρουμελιώτης πολιτικός δεν υιοθετεί μια συγκεκριμένη ταυτότητα.

Η παντοδυναμία πολιτικού στο διάστημα 1844 έως το θάνατό του 1847, συνέβαλε δραστικά, ώστε η Μεγάλη Ιδέα να καθλωθεί στην πολιτική ατζέντα της πολιτικής στην Ελλάδα. Η εφημερίδα Αιών αναγνωρίζει την μεγάλη ισχύ του Ιωάννη Κωλέττη τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική της χώρας, όμως τον περιγράφει ως φερέφωνο των Γάλλων.⁸³ Η εφημερίδα Αυλή αναγνώριζε τη μεγάλη του δύναμη ως όργανο της μοναρχίας, ενώ οι ομογενείς ως αγύρτης της Μεγάλης Ιδέας και της ελληνικής φυλής. Στη συνείδηση της Επτανήσου Πολιτείας, ο Μοσχομαγκίτης χαρακτηρίζεται ως αντιαγγλιστής πολιτικός. Στην συνείδηση της Γερμανίας ο Κωλέττης υιοθετεί το προσωπείο του αντισεπτεβριανού, για τους Γάλλους θεωρείται

---

⁸² Π. Λέκκας, *Το παιχνίδι με τον χρόνο*, Αθήνα 2011, σ. 7-8.

⁸³ Β. Κρεμμυδάς, *Η Μεγάλη Ιδέα*, σ. 28-29.

αντισυνταγματικός και ξενίζουν πνεύμα. Για τον υμνητή του Τυπάλδο ο Κωλέττης ήταν σε θέση να κινείται στη σφαίρα των ιδεών στην ευρωπαϊκή πολιτική, προκειμένου να πετύχει τα μεγαλύτερα συμφέροντα για την πατρίδα του, συχνά βασιζόμενος μόνο στο ένστικτό του. Ο Ιωάννης Κωλέττης είχε την δυνατότητα να δυναμώνει τα εθνικά συναισθήματα των Ελλήνων και να τους στρέφει προς το συμφέρον ολόκληρου του ελληνικού κόσμου χρησιμοποιώντας όπλα του τη μοναρχία και τις γαλλικές ιδέες για να κατορθώσει την ανάπλαση και την ανάπτυξη της ελληνικής ισχύος.⁸⁴ Μόνο ο Ν. Κριεζώτης και ο Σπυρομίλιος θα χλευάσουν φανερά τον Ιωάννη Κωλέττη προχωρώντας σε μία ερμηνεία του λόγου και στις εξαπάτηση του Κωλέττη απέναντι στον Όθωνα, στον οποίο υποσχόταν την Βυζαντινή Αυτοκρατορία.⁸⁵

Σύμφωνα με την εφημερίδα *Ευνομία* η Μεγάλη Ιδέα τόσο στα χέρια του Ιωάννη Κωλέττη όσο και άλλων πολιτικών της εποχής αυτής λειτουργούσε ως τέχνασμα και ως πεδίο αναφοράς σε οποιονδήποτε ήθελαν να καταλάβει την εξουσία. Μάλιστα, η μεγάλη ιδέα λειτούργησε ως μεγάλη ομπρέλα για τους υποστηρικτές του Κωλέττη, ώστε να έχουν άλλοθι ότι αγωνίζονται για την ανεξαρτησία της χώρας τους. Έτσι με γρήγορο βάδισμα η Μεγάλη Ιδέα ανεξαρτητοποιήθηκε από οποιαδήποτε απελευθερωτική πολιτική και απέκτησε ιδιότυπη σχέση ανάμεσα στην ευρωπαϊκή διπλωματία και τις Μεγάλες Δυνάμεις.

Η ιδεολογία της Μεγάλης Ιδέας προϋπήρχε πριν τη χρήση του όρου στην ομιλία του πολιτικού από τα Ιωάννινα. Η απελευθέρωση της Ελλάδας εξαπτόταν από την ευρωπαϊκή βούληση, όπως το παρουσίασε και ο ίδιος ο Καποδίστριας συζητώντας με τον Χριστόδουλο Χατζηπέτρο τον Ιούλιο του 1828. Ο ίδιος ο Ιωάννης Καποδίστριας αναφέρει ότι ακόμα και αν η Ελλάδα καταφέρει και κατακτήσει την Κωνσταντινούπολη και πάρει όλες αυτές τις χαμένες για τον ελληνισμό περιοχές, οι Μεγάλες Δυνάμεις θα την αναγκάσουν να επιστρέψει πίσω στα παλιά της σύνορα, γιατί πλέον δεν είναι οι πόλεμοι αυτοί που καθορίζουν τα σύνορα μιας χώρας αλλά η διπλωματία.

Η άποψη του Καποδίστρια του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδος είχε ριζώσει στη συνείδηση των πολιτικών της περιόδου αυτής, καθώς πολύ συχνά αναφέρονται οι πολιτικοί στις διαβουλεύσεις τους ότι τα ελληνικά πράγματα ορίζονται από τις

⁸⁴ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 266.

⁸⁵ Β. Κρεμμυδάς, *Η Μεγάλη Ιδέα*, σ. 33.

Μεγάλες Δυνάμεις, ακόμα και μεγαλοϊδεάτης Κωλέττης δεν επιχείρησε να αμφισβητήσει το γεγονός αυτό. Μπορεί ο φουστανελοφόρος πρωθυπουργός να κατέχει πολλά υπουργεία όπως το Εξωτερικών, το Εσωτερικών, της Παιδείας να ήταν πρόεδρος της Αρχαιολογικής Εταιρείας, ο ιδρυτής και ηγέτης του Γαλλικού Κόμματος, ο πρώτος ομιλών της Μεγάλης Ιδέας, ωστόσο δεν φαίνεται να λησμονεί τις Ισχυρές Χώρες και την δύναμη τους όπως και τη βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν ή τη βλάβη. Επίσης δεν φαίνεται να παραγκωνίζει τους τοπικούς εν Ελλάδι ισχυρούς άνδρες, που μπορούν να επηρεάσουν την τοπική κοινότητα. Ο Ιωάννης Κωλέττης προσπάθησε να εξασφαλίσει μια σταθερότητα και μια ομαλότητα στην κυβέρνησή του ισορροπώντας ανάμεσα σε αυτές τις δύο αντίρροπες δυνάμεις, ώστε να επιχειρήσει την κατάκτηση επιπρόσθετου τουρκικού εδάφους. Όχι αναγκαστικά, όμως πιστεύοντας πως πρέπει να απελευθερωθεί η υπόδουλη χριστιανοσύνη. Η κυβέρνηση που υπηρέτησε θα έπρεπε να υπόδειξη καλή διαγωγή απέναντι στους ισχυρότερους του κόσμου. Δεν διστάζει λοιπόν ακόμα ο Κωλέττης να διαβεβαιώνει συνεχώς στους ξένους αξιωματούχους την πίστη του σε αυτούς.⁸⁶

Ο Επαμεινώνδας Μάλαινος διασώζει μια τέτοιου είδους επιστολή - διαβεβαίωση για την υπευθυνότητα που δείχνει ο ίδιος απέναντι στις υποχρεώσεις του νεοσύστατου κρατιδίου στην ισχύ των ευρωπαϊκών αυλών. Μετά λύπης χαρακτηριστικά γράφει ενημερώθηκε ότι φοβούνται οι κυβερνήσεις ότι θα ξεσπάσει στην Ελλάδα ένα κίνημα εναντίον των οθωμανικών συνόρων. Ο ίδιος νιώθει την επιθυμία να διαλύσει τις ανησυχίες τους. Ο ίδιος θεωρεί αρκετά τα όρια της Ελλάδος, εκτιμά τη βοήθεια που έχουν προσφέρει στην προσπάθεια του Αγώνα. Ορκίζεται πίστη στις ιδέες και στις απόψεις των βασιλείων της Ευρώπης. Υπόσχεται ότι όσο αυτός είναι κρατερός στην εξουσία της χώρας του ουδέποτε δε θα κηρυχθεί εισβολή στο Οθωμανικό Κράτος ή θα γίνει προσηλυτισμός των υπόδουλων Ελλήνων. Αν το βασίλειο της Ελλάδας πρόκειται κάποια στιγμή να επεκταθεί θα γίνει μόνο όταν η Δύση το επιθυμήσει και με τον τρόπο που θα το επιθυμήσει. Παρουσιάζει τον εαυτό του ως τον μόνο σωτήρα και διασώστη του καθεστώσ αυτού.

Αναμφίβολα ο Ιωάννης Κωλέττης υπήρξε μέχρι το τέλος της ζωής του υποστηρικτής της ιδεολογίας της Μεγάλης Ιδέας. Κατά τη διάρκεια της πολιτικής του θητείας δεν υπέβαλε κάποια συγκεκριμένη ενέργεια προκειμένου να την υλοποιήσει. Η μη ενεργοποίηση πράξεων προκειμένου να πραγματοποιηθεί η Μεγάλη Ιδέα θα

---

⁸⁶ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 264.

μπορούσε να αναζητηθεί η αιτία της τάσης αυτής στην αδυναμία του ελληνικού κράτους να προωθήσει μια εθνική ιδεολογία. Ωστόσο, το εθνικό ζήτημα παρέμεινε ως φλέγον τόπος συζητήσεων στην ελληνική εξωτερική πολιτική. Επικράτησε πολύ σύντομα η άποψη ότι η απελευθέρωση των υπόδουλων Ελλήνων θα πραγματοποιηθεί από μόνη της. Αυτή η αντίληψη κυριάρχησε πολλά χρόνια και μετά από το θάνατο του Κωλέττη. Χαρακτηριστικά ο Π. Γ. Πολίτης σχολιάζει στις εφημερίδες Η Ελπίς και Ασμοδαίος ότι δεν είναι στα χέρια των Οθωμανών να μην επεκταθεί η Ελλάδα αλλά σιγά σιγά, ζητώντας και ξανά ζητώντας τα ίδια, κάποια στιγμή τα σύνορα της Ελλάδας θα επεκταθούν. Αυτή η άποψη συναντάται σε πάρα πολλές εφημερίδες της περιόδου αυτής, επομένως μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ήταν μια γενική λαϊκή απαίτηση και πίστη προς την η ειρηνική μορφή της Μεγάλης Ιδέας.⁸⁷

Φυσικά, υπήρξαν και αυτοί όπου αντιμετώπισαν την ιδεατή μορφή της Μεγάλης Ιδέας ως μη υλοποιήσιμο έτσι λοιπόν αρέσκονταν να χαρακτηρίζουν στον Τύπο της εποχής, τη Μεγάλη Ιδέα ως όνειρο, ειρωνεύονταν με αυτόν τον τρόπο την σκέψη ότι δεν αρκεί μόνο ο χρόνος για να για να επεκταθούν τα σύνορα της Ελλάδος. Κοινή γραμμή στη εξωτερική πολιτική που ακολούθησε ο Κωλέττης και άλλοι πολιτικοί ταγοί είναι ότι η μόνη ανάγκη που υπάρχει είναι να αλλάξουν τη στάση των Ευρωπαίων απέναντι στην Ελλάδα και να πειστούν για το ελληνικό εθνικό δίκαιο για να αυξηθεί η γαία της Ελλάδας. Ενώ σημειώνεται απουσία από οδηγίες και δραστηριότητες που έπρεπε να γίνουν από τη ελληνική πλευρά. Πολύ πιθανόν η ιδέα ότι αρκεί μόνο να το θελήσουν Ισχυρές Χώρες για να υλοποιηθεί να προέρχεται από τον Ιωάννη Κωλέττη. Ο ίδιος κατόρθωσε να καταστήσει το σεβασμό και την προσήλωση στη Μεγάλη Ιδέα στους Γάλλους φίλους του. Πρόσφερε στην Ευρώπη το δικαίωμα να συμμετέχει στην ελληνική πορεία. Πίσω όμως από τα αρνητικά άρθρα για τον Ιωάννη Κωλέττη, όπου χαρακτήριζαν την πεποίθηση του ως όνειρο, κρύβεται η λογική ότι είναι εκτός δικαιοδοσίας τα ελληνικά σύνορα για τα Ευρωπαϊκά Βασιλιά καθώς είναι μια υπόθεση καθαρά ιδιωτική.

Στην πολιτική γραμμή του Ιωάννη Κωλέττη βρισκόταν ειδυλλιακή σχέση που είχαν οι Έλληνες με τους Ευρωπαίους. Όμως, οι επικριτές παρά οι ένθερμοι υποστηρικτές της εθνικής ιδεολογίας των Ελλήνων ήταν περισσότεροι στην Ευρώπη πράγμα που δημιουργούσε έντονη την αντίφαση στη Μεγάλη Ιδέα και στην αδυναμία της να πραγματοποιηθεί. Διάφοροι αρθρογράφοι και στοχαστές της περιόδου αυτής

---

⁸⁷ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 265.

διατυπώνουν ότι μόνο ειρωνικό γέλωτα έφερνε στους ξένους η πεποίθηση των Ελλήνων ότι μπορούν να δημιουργήσουν μια νέα αυτοκρατορία. Αυτή η αντίληψη φαίνεται ότι να συνυπήρχε στη σκέψη των Ελλήνων πολιτών εκείνης της περιόδου μαζί με την ιδέα ότι μόνο η διπλωματία μπορεί να εξασφαλίσει ένα άνοιγμα στα σύνορα. Ο Ιωάννης Κωλέττης σύμφωνα με τον Τάκερμαν γνώρισε και βίωσε την ειρωνεία και την άρνηση των ευρωπαίων να συνεισφέρουν στον απελευθερωτικό αγώνα των υπόδουλων Ελλήνων.

Βέβαια η επικριτική στάση που ακολούθησε η Ευρώπη απέναντι στη Μεγάλη Ιδέα εξυπηρέτησε την καθολικότητα της. Λειτουργούσε ως άλλοθι και πρόσχημα για τους βασιλιάδες της Ευρώπης, να ενοχοποιούν ολόκληρο τον ελληνικό λαό της περιόδου όξυνσης του Ανατολικού Ζητήματος. Ειδικότερα κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού Πολέμου. Η αοριστία όμως της Μεγάλης Ιδέας και η καθολική δημοτικότητα που είχε λάβει λειτουργούσε σαν ενοποιητικό στοιχείο για τους Έλληνες εντός και εκτός συνόρων. Η αοριστία της ιδεολογίας αυτής αν και εγκαινιάστηκε από τον Ιωάννη Κωλέττη διατηρήθηκε για πάρα πολύ καιρό αργότερα, γιατί με αυτό τον τρόπο εξυπηρετείτο η εσωτερική πολιτική και διπλωματία της χώρας. Τόσο στα χέρια του Κωλέττη όσο και στους μεταγενέστερους πολιτικούς η ιδέα αυτή μπορούσε να πάρει διαφορές εμφάσεις, όπως η Μεγάλη Ιδέα για την ελληνική φυλή, η Μεγάλη Ιδέα του γένους ακόμα η Μεγάλη Ιδέα της εθνικής ενότητας, η Μεγάλη Ιδέα του Χριστιανισμού, εξυπηρετώντας κάθε φορά τους πολιτικούς λόγους των πολιτικών αρχηγών.

Η Μεγάλη Ιδέα κατάφερε να συγκροτήσει έναν ευρύτερο κόλπο που περιλάμβανε όλα τα ζητούμενα του ελληνικού κόσμου, όπως είναι η εθνική ενότητα, η απελευθέρωση, η μόρφωση και ευρύτερα η παιδεία και η πρόοδος, οι αλλαγές που έπρεπε να συντελεστούν, αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά τη μοναδικότητα της. Φυσικά, όλοι οι λαοί με την έναρξη και την εξέγερση πολλές φορές της εθνικής ιδεολογίας τους και της πηγαίας ανάγκης για διαφοροποίησης του έθνους από την αυτοκρατορία, δημιούργησαν τον διακαή πόθο να δημιουργήσουν ένα δικό τους έθνος, ένα δικό τους εθνικό κράτος με ρίζες από την αρχαιότητα. Ο εθνικισμός εκφράστηκε σχεδόν σε όλα τα κράτη, ωστόσο οι Έλληνες τροποποίησαν και δημιούργησαν μία δική τους μεγάλη ιδέα, ώστε να ικανοποιεί οποιονδήποτε σκοπό ήθελαν.⁸⁸

⁸⁸ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 268-269.

Οι Έλληνες κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μια ακμάζουσα η ιδεολογία, η οποία περιλάμβανε θαυμαστές από όλο τον ελληνισμό κόσμο, δεν εξαιρέθηκε καμιά τάξη, καμιά περιοχή είτε εντός είτε εκτός του ελληνικού βασιλείου. Η ιδέα αυτή ταξίδεψε σε όλη την οικουμένη και λειτουργεί σαν πόλο ένωσης του ελληνικού στοιχείου. Η ιδέα αυτή έκφραζε την επιθυμία, την στάση, τις επιδιώξεις και τα έργα καθώς και τα κατορθώματα που θα μπορούσε να φανταστεί καθείς για το μεγαλείο μιας σπουδαίας πατρίδας που γέννησε ένα σπουδαίο γένος φτάνοντας στο επίπεδο του ιδεατού.

Είναι δυνατόν να διακριθεί η ιδεολογία σε τρεις διαδοχικές φάσεις κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα. Στην πρώτη φάση αναμφίβολα το εθνικό κέντρο κινείται στη σφαίρα της Κωνσταντινούπολης. Η επιδίωξη εδώ είναι η δημιουργία μιας Ανατολικής ή Ελληνικής ή έστω Βαλκανικής Αυτοκρατορίας, η οποία θα διαδεχθεί την προγενέστερη αλλόθρησκη και βάνουση αυτοκρατορία. Θα μπορούσαμε να αλιεύσουμε πολύ εύκολα εδώ επηρεάσεις από τον Ρήγα Βελεστινλή και άλλους διαφωτιστές της περιόδου αυτής.

Στη δεύτερη φάση που επισημοποιείται με την έλευση του βασιλιά Γεωργίου Γλυξμπουργκ και με την πρώτη προσαύξηση του βασιλείου με την ένωση των Επτάνησος Πολιτεία. Το εθνικό κέντρο επικεντρώνεται στην πρωτεύουσα του βασιλείου την Αθήνα. Η επιδίωξη εδώ είναι η επέκταση όσων είναι δυνατόν περισσότερο των ελληνικών συνόρων.

Στη τρίτη φάση έρχεται πλέον η συνειδητοποίηση γύρω στο έτος 1870 της αλλαγής στην εξωτερική πολιτικής απέναντι στην ομογένεια από τη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Έτσι, λοιπόν, τα δύο κέντρα προσπαθούν να συμβιβαστούν πίσω από το σχήμα ελληνοοθωμανισμού. Νέες προκλήσεις εμφανίζονται για το βασίλειο της Ελλάδας, όπως είναι ο Κριμαϊκός Πόλεμος, Η Κρητική Επανάσταση και κρίση του 1875 έως 1878.⁸⁹

Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να δοθεί μια επισήμανση ότι καμιά από τις νέες φάσεις δε καταργεί την προηγούμενη. Αλλά, όλες οι φάσεις συνδέονται με στενότερους δεσμούς με την ιδεολογία της Μεγάλης Ιδέας και τις δυνατότητες ευλυγισίας που παρείχε ανάλογα με τις ιστορικές συνθήκες τους πολιτικούς. Ο Χαρίλαος Τρικούπης το έτος 1875 χαρακτηρίζει την εθνική ιδεολογία ως ειρηνόφιλη αλλά και φιλοπόλεμη, ως ενέργεια αλλά και απραξία, φιλία και δυσπιστία απέναντι

---

⁸⁹ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 270.

στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Μια συμμαχία δύο λαών, ανάμεσα σε έναν λαό της Ευρώπης και έναν λαό της Ασίας. Συγχρόνως μια ουδέτερη στάση, μια συνένωση με τους χριστιανικούς λαούς επί οθωμανικής κτήσεως και παράλληλα μια αυθυπαρξία του ελληνικού στοιχείου ανάλογα με τις δράσεις της ιστορίας. Η εθνική ιδεολογία δεν είχε αποκτήσει ούτε τα χαρακτηριστικά μιας απελευθερωτικής στάση για μια ολόκληρη ελληνική χώρα είτε ευρύτερα για ένα ολόκληρο έθνος ή για το πλήθος των ομόθρησκων. Ούτε ήταν επιθετική απέναντι στη βασιλεία αλλά ούτε θετικά προσκείμενη αλλά το μόνο σαν στοιχείο ήταν η επιθυμία να διατηρηθεί η ελευθερία στους Έλληνες είτε προσφέροντας φιλία με την Τουρκία είτε τη έχθρα. Δύσκολα Ιωάννης Κωλέττης θα μπορούσε να είχε αναλύσει τόσο αναλυτικά τον όρο που εισήγαγε στην πολιτική την περίοδο που εκφώνησε τον λόγο του. Ο ίδιος την χρησιμοποίησε την ιδεολογία αυτή ο μοχλό πίεσης στην εξωτερική πολιτική και αποσυνδέθηκε με την αποστολή που έπρεπε να έχει. Σύμφωνα με τους μελετητές όμως της ιστορίας αν οι χαρακτηρισμοί του Τρικούπη είχαν ακουστεί κατά τη διάρκεια της εθνοσυνέλευσης, όπου μίλησε ο Ιωάννης Κωλέττης το κοινό θα έχει αντιδράσει επιθετικά προς αυτόν ακόμα δείχνοντας με αυτό τον τρόπο ότι η ελληνικός λαός συνεχώς επεξεργαζόταν τη Μεγάλη Ιδέα και έμπαινε σε μια στάση διαλεκτική και συμβιβασμού.⁹⁰

Το έτος 1834 ο Ιωάννης Κωλέττης πρότεινε στο πλήθος να μην αποκτήσει η Ελλάδα επίσημη πρωτεύουσα, αφού η πραγματική πρωτεύουσα του ελληνικού κόσμου είναι η Κωνσταντινούπολη. Η Ανατολική Κρίση λειτούργησε ως τα κάρβουνα για τη Μεγάλη Ιδέα που κρατούσε ζεστή τη φλόγα της ελπίδας, ότι η μυθική περιοχή της Κωνσταντινούπολης λίαν συντόμως θα γίνει πάλι ελληνική. Μπορεί τα γεγονότα του 1841 να πτόησαν ηθικό των Ελλήνων αλλά βλέπουμε ότι δύο χρόνια αργότερα ο Ιωάννης Κωλέττης ετοιμάζει την Κωνσταντινούπολη για τον ελληνισμό. Μάλιστα ο ίδιος ο Όθωνας φαίνεται να είναι έτοιμος να στεφθεί αυτοκράτορας στην Κωνσταντινούπολη. Τον Ιούνιο του 1833 ο ίδιος θα προετοιμάσει μια εκστρατεία στη Σμύρνη. Όλοι οι Έλληνες εκδηλώνουν ενθουσιασμό σε όλες τις πόλεις.⁹¹

Οι σχέσεις του Ιωάννη Κωλέττη και του Μαυροκορδάτου συγκλονίστηκαν και τους τοποθέτησαν στους αντίποδες λόγω της Μεγάλης Ιδέας. Ο Κωλέττης πίστευε ότι μέριμνα είναι το μέλλον, ακολουθώντας μια τακτική αναπτύξεως της χώρας σε

⁹⁰ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 271.

⁹¹ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 273-276.

αντίθεση με τον Μαυροκορδάτο, ο οποίος πίστευε ότι πρώτα πρέπει να μεριμνήσουν για την εσωτερική πολιτική και ύστερα για την εξωτερική. Οι δύο μεγάλες στάσεις των πολιτικών δεν άφησαν ανεπηρέαστο ούτε τον μετέπειτα βασιλιά Γεώργιο. Με την άφιξη του ο ίδιος επισημάνει το βασίλειο της Ανατολής. Η επιλογή αυτή είναι σύμφωνα με όσα προβλέπουν οι Δυνάμεις για την Ελλάδα. Δεν έρχεται σε σύγκρουση ούτε με την επιθυμία του Κωλέττη αλλά και ούτε με την μετριοπαθέστερη άποψη του Μαυροκορδάτου σχετικά με το φωτισμό της Ανατολής. Η Αθήνα με αυτό τον τρόπο απέκτησε τη μονιμότητα του κέντρου του ελληνισμού και αναπυρώθηκαν οι εθνικές επιδιώξεις.⁹²

Τα τρία μεγάλα κόμματα υιοθέτησαν και συμφωνούσαν προς το σύστημα αξιών της Μεγάλης Ιδέας. Το σημείο που συγκλίνουν οι απόψεις τους αφορούσε το εθνικιστικό αίσθημα, το οποίο έπρεπε να εκφραστεί θεσμικά προκειμένου να υπάρξει εθνική ενότητα στο νεοσύστατο κράτος. Συμφωνούσαν ότι υπάρχει μια ρευστή ισορροπία στην ενότητα του κράτους. Το Ρωσικό Κόμμα είχε την σαφέστερη ιδεολογική τοποθέτηση. Η πολιτική του συμφωνούσε με εκείνη της εκκλησίας. Πίστευε ότι το ελληνικό κράτος πρέπει να συμφιλιωθεί με την εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και να προβάλει μια ορθόδοξη μοναρχία. Το Γαλλικό Κόμμα καθώς και το Αγγλικό Κόμμα διαφωνούσαν ως προς τις θεματικές αρχές ενώ πίστευαν στην ανάγκη εγκαθίδρυσης άμεσα ενός συνταγματικού καθεστώτος. Η διαφοροποίηση των τριών κομμάτων ως προς τη Μεγάλη Ιδέα ήταν μόνο με έμφαση τον ηγέτη του κάθε κόμματος που έδινε την ταυτότητα στο εκάστοτε κόμμα. Το Αγγλικό Κόμμα πρέσβευε τους επαγγελματίες και τους μορφωμένους ανθρώπους ενώ το γαλλικό υποστήριζε τα παλικάρια.⁹³

Το Αγγλικό Κόμμα πρέσβευε την φιλική συνύπαρξη με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το ελληνικό κράτος έπρεπε πρώτα να εδραιωθεί διοικητικά να σημειωθεί εσωτερική ανάπτυξη των πλουτοπαραγωγικών πηγών. Η Μεγάλη Ιδέα θα μπορούσε να υλοποιηθεί αργότερα. Οι σποραδικές προσπάθειες να υποκινηθούν εξεγέρσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το μόνο που χάριζε στους υπόδουλους Έλληνες ήταν οι δεινές συνέπειες, δηλαδή τα αντίποινα των Τούρκων απέναντί τους και η Ελλάδα απλώς εξασφάλισε την εχθρότητα της γειτονικής της χώρα. Αυτό το κλίμα αναταραχών δημιουργούσε μόνο προβλήματα στο κράτος. Το Γαλλικό Κόμμα

⁹² Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 287-293.

⁹³ Γ. Πετρόπουλος, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843)*, Αθήνα 1985, σ. 630-632.

πίστευε ότι η αιτία της διοικητικής ανεπάρκειας και της μη βιώσιμης οικονομίας της χώρας πρέπει να αναζητηθεί στη μικρή έκτασης χώρα. Θεωρούσε ότι όλοι οι χρηματικοί πόροι πρέπει να εξαντληθούν προκειμένου να οργανωθεί στρατός. Καθώς ο στρατός θα αναλάμβανε να εκπληρώσει την εθνική του αποστολή, ταυτόχρονα σιγά σιγά θα γινόταν επίλυση και των εσωτερικών προβλημάτων του νεοσύστατου κρατιδίου. Θεωρούσε τις φιλικές σχέσεις ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία με την Ελλάδα ως ουτοπικό, εφόσον πάντα οι Τούρκοι θα είναι θετικά προσκείμενοι σε μια εισβολή στο ελλαδικό έδαφος.

Σύμφωνα με τον Δραγούμη η πολιτική του Μαυροκορδάτου και η πολιτική του Κωλέττη διαφοροποιούν μόνο ως προς την κρίση του Ανατολικού Ζητήματος. Όταν, ζητήθηκε από τον βασιλιά Όθων να εξετάσει το ενδεχόμενο της έναρξης ενός πολέμου εναντίον της Τουρκίας. Ο βασιλιάς αναμφίβολα θεωρούσε ότι αυτό το εγχείρημα μπορούσε να το πραγματοποιήσει μόνο ο Κωλέττης. Σύμφωνα με τον μελετητή Lyons η εξάλειψη της πιθανότητας έναρξης μιας αλλοτριωτικής περιπέτειας έγινε με την ανάληψη της κυβέρνησης του Μαυροκορδάτου.

Οι δύο ισχυροί άνδρες δεν κράτησαν άκαμπτη στάση τους απέναντι στο Ανατολικό Ζήτημα. Ο Μαυροκορδάτος φαίνεται ότι άλλαξε στάση θεωρώντας ότι είναι πρόθυμος να ξεκινήσει έναν πόλεμο αρκεί οι διεθνείς συνθήκες να το επιτρέπουν. Από την άλλη πλευρά ο Κωλέττης διαπίστωσε ότι η Ελλάδα οφείλει πρώτα να επιλύσει τα εσωτερικά της προβλήματα και στη συνέχεια να ασχοληθεί με την εξωτερική πολιτική. Οι αλλαγές των απόψεων των δύο πολιτικών φαίνεται και στις ψηφοφορίες και στα αποτελέσματα των εκλογών που συνέβησαν κατά την περίοδο αυτή.⁹⁴

Το έτος 1834 η αντιβασιλεία της Ελλάδας προσπαθούσαν να καταλήξει σε μια οριστική απόφαση ποια θα ήταν η μόνιμη πρωτεύουσα του κράτους. Ο Κωλέττης συμβούλεψε τότε να αποφευχθεί μια επίσημη αναγνώριση της πρωτεύουσας, θυμίζοντας την πανηγυρική νίκη μόνο αν η Κωνσταντινούπολη περνούσε σε ελληνικά χέρια. Φαίνεται, όμως ότι ακόμα ο πολιτικός υπηρετούσε τον υψηλό σκοπό. Ακόμα και στο Παρίσι ως πρεσβευτής της Ελλάδας ο Κωλέττης φαίνεται ότι επαναλάμβανε τις ελληνικές αλλοτριωτικές επιδιώξεις του.

Λίγο πριν πεθάνει το έτος 1847 ο Κωλέττης εξέφρασε τη λύπη του που δεν εκπλήρωσε την αποστολή του. Άφησε να εννοηθεί ο βασιλιάς αν τον είχε επιλέξει από την αρχή να διοικήσει τη χώρα, η Μεγάλη Ιδέα θα έχει υλοποιηθεί. Όλη τη διάρκεια

⁹⁴ Γ. Πετρόπουλος, *ό. π.*, σ. 633.

της πρωθυπουργίας του δηλαδή από το 1844 έως και το 1847 ο Κωλέττης ποτέ δεν αρνήθηκε τις διαδόσεις που κυκλοφορούσαν σε ολόκληρη την Ελλάδα σχετικά με τα μεγαλεπήβολα αλυτρωτικά του σχέδια.⁹⁵

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Μεγάλη Ιδέα⁹⁶ για την υλοποίηση της αφορούσαν κυρίως στους εξωτερικούς παράγοντες. Πρώτος σημαντικός παράγοντας φυσικά ήταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία η οποία απειλούσε ευθέως τόσο τους υπόδουλους Έλληνες όσο και την ανεξάρτητη Ελλάδα σχετικά με τα σύνορα, ακόμη ασκούσε μεγάλη επίδραση στις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής για το μέλλον της Ελλάδας και τις εδαφικές διεκδικήσεις της και ευρύτερα όλων των βαλκανικών λαών οι οποίοι επιθυμούσαν την εθνική τους ολοκλήρωση.

Ο τσάρος υπήρξε ο κύριος τροφοδότης και εμπνευστής του ελληνικού ονείρου. Αν και η Ρωσία ποτέ δεν τάχθηκε πολιτικά να συμφωνεί με τη δημιουργία μιας Ελληνικής Αυτοκρατορίας, η οποία θα διαδεχόταν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Όμως, πολλά στελέχη του ρωσικού κόμματος, θεωρούσαν και άφηναν να εννοείται στους ψηφοφόρους τους, ότι σε μια ενδεχόμενη πολεμική σύρραξη μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, η ρωσική επέμβαση δεν ήταν ουτοπική, ιδανικά αφού πρώτα οι Έλληνες προβάλλουν τους αλυτρωτικούς σκοπούς. Η Ρωσία θα αντιμετώπιζε αυτή την επανάσταση ευνοϊκά καθώς η ίδια έτρεφε ιδιαίτερες επεκτατικές επιδιώξεις εις βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με αυτόν τον τρόπο, θα είχε συμφέρον να υποστηρίξει την Ελλάδα προβάλλοντας το δικαίωμα για ανεξαρτησία.⁹⁷

Στην περίοδο αυτή συναντάται μια διάχυτη φήμη στην ελληνική κοινωνία πως υπάρχει μια γαλλική συμπάθεια απέναντι στο αλυτρωτικό όνειρο των Ελλήνων. Αναμφίβολα, σε αυτή τη φήμη στην συνεισέφερε καθοριστικά ο αρχηγός του γαλλικού κόμματος Ιωάννης Κωλέττης. Διαβάζοντας τις ομιλίες και τις επιστολές που ιδίως συνέγραψε, φαίνεται πως πράγματι ο ίδιος πίστευε ότι η Γαλλία είναι στραμμένη προς το συμφέρον της Ελλάδας, θέλοντας να δημιουργήσει ένα ισχυρό ελληνικό βασίλειο. Από την άλλη πλευρά του νομίσματος, η Αγγλία ήταν η μόνη από τις Μεγάλες Δυνάμεις που διατηρούσε σαφέστερη πολιτική, η οποία ήταν υπέρ της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Υποστηρικτές του Αγγλικού κόμματος βλέποντας ότι οι Άγγλοι δεν πρόκειται να τους βοηθήσουν προσπαθούσαν να πείσουν το ελληνικό κράτος πως έπρεπε να ταχθούν υπέρ της πολιτικής της Αγγλίας και να αναμένουν τότε

⁹⁵ Γ. Πετρόπουλος, *ό.π.*, σ. 634.

⁹⁶ D. Dakin, *ό. π.*, σ. 395

⁹⁷ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 430-421.

η κατάσταση θεωρείται κατάλληλη για ανεξαρτησία, αφού μόνο η Αγγλία είναι η χώρα που θα μπορούσε να εξασφαλίσει το ελληνικό κρατίδιο στον χάρτη.

Οι ελληνικές αλυτρωτικές διεκδικήσεις εντάσσονταν στο ευρύτερο πλαίσιο του Ανατολικού Ζητήματος, οποία χώρα βρισκόταν εντός του πλαισίου αυτού είχε θετική έκβαση μόνο όταν το επιθυμούσαν οι Μεγάλες Δυνάμεις. Όσον αφορά την εσωτερική πολιτική της χώρας, η Μεγάλη Ιδέα δεν είχε αντιμετωπίσει κάποιον σπουδαίο αντίζηλο, καθώς τόσο η ευρύτερη πολιτική όλων των κομμάτων όσο και κοινωνική στήριξη και αποδοχή ήταν υπέρ της ιδεολογίας αυτής. Σύμφωνα με τον πρέσβη των Η.Π.Α. τον Κάρολο Τάκερμαν, όλοι οι Έλληνες από την βρεφική ηλικία μέχρι τους πρεσβύτερους είχαν γαλουχηθεί, ώστε να επιθυμούν την ανεξαρτησία τους. Πάνω σε αυτήν την επιθυμία τόσο οι εκπρόσωποι του Γαλλικού και του Ρωσικού Κόμματος στήριζαν την πολιτική τους, χρησιμοποιώντας ασύστολα τις εθνικές ευαισθησίες του ελληνικού λαού. Με αυτόν τον τρόπο εξαγόρασαν τους ψήφους στις εκλογές. Οι πολιτικοί της Ελλάδας που υιοθετούσαν μια πιο μετριοπαθή στάση απέναντι στον αλυτρωτικό αγώνα ήταν καταδικασμένοι να χαθούν στην αφάνεια της πολιτικής σκηνής.⁹⁸

Η ελληνική στάση απέναντι στην μεγάλοϊδειατική πολιτική, προέβλεπε πώς ο ελληνικός λαός είναι ένας περιούσιος λαός των Βαλκανίων, μια εκλεκτή φυλή που είχε τη θεϊκή εύνοια και προορισμό να εκπολιτίσει τα Βαλκάνια και να προχωρήσει σε ένα εξελληνισμό της Βαλκανικής και της Εγγύς Ανατολής. Η μάζα ήταν προσηλωμένη στην προσπάθεια αναβίωσης μιας μεγάλης Ελληνικής Αυτοκρατορίας. Ήδη από τη στιγμή που κατακτήθηκε η πρωτεύουσα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η Κωνσταντινούπολη, διαδιδόταν συνεχώς γραπτοί και προφορικοί χρησμοί και προφητείες, που προέβλεπαν ένα μεγαλειώδες ελληνικό μέλλον και την τιμωρία των αλλόθρησκων, χωρίς, ωστόσο να δίνουν κάποιον χρησμό για την δυνατότητα υλοποίησης ή αντιμετώπισης των στρατιωτικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, που έπρεπε να επιλυθούν πριν την κατάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Ιωάννης Κωλέττης χρησιμοποιούσε κυρίως τη λέξη «ιδέα» αντί το όρου Μεγάλη Ιδέα, καθώς ήθελε να το συνδέσει με την ευρύτερη έννοια του όρου, υπογραμμίζοντας την ανάπτυξη σε όλους τους τομείς. Σίγουρα, οι πολυάριθμες αναφορές του στον Ρήγα τόνιζαν τον εθνεγερτικό αγώνα.⁹⁹ Ο ελληνικός λαός φαινόταν

⁹⁸ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 422-423.

⁹⁹ Β. Κρεμμυδάς, *Η Μεγάλη Ιδέα*, σ. 26.

πεπεισμένος πως ο λόγος των δυσκολιών που αντιμετώπιζε το νεοσύστατο ελληνικό κράτος ήταν η περιορισμένη γεωγραφική έκταση του. Μια επέκταση θα συνόδευε αναγκαστικά και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου ζωής των κατοίκων. Φυσικά, την περίοδο αυτή οι περιοχές όπως της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας και τα λιμάνια του βορρά βρισκόντουσαν υπό τουρκικό ζυγό, τα οποία θα βοηθούσαν στην αναβάθμιση την οικονομική και κοινωνική της Ελλάδος αν αφομοιωνόταν στο ελληνικό βασίλειο.¹⁰⁰ Ο Mazzini περιγράφει χαρακτηριστικά ότι οι Έλληνες επιζητούσαν την Ήπειρο, την Μακεδονία, τη Θράκη, τη Ρωμυλία, την Κωνσταντινούπολη, τη Μαύρη Θάλασσα, τη Μικρά Ασία και όλα τα νησιά του Αιγίου και Ιόνιου Πελάγους.¹⁰¹

Η εθνική και η ιδέα του 1821 για ομοεθνούς είχε πλέον χάσει την ύπαρξή της καθώς δεν είχε λόγο ύπαρξης ως απελευθερωτικό κίνημα πλέον ο εθνικισμός έχει υιοθετηθεί ως κρατικός. Ο Κωλέττης δεν προχώρησε σε ένα κάλεσμα στα όπλα. Αν και έμεινε παροϊμακική η ασάφεια και η διφορούμενη η ανάλυση του λόγου του, ωστόσο σίγουρα ο ίδιος πρόβαλε την ανάγκη να συζητηθούν τα σύνορα. Φαίνεται ότι ο πολιτικός είχε στρέψει ως μοχλό αλλαγής αυτή τη φορά όχι τους αγωνιστές αλλά την πολιτική. Άφησε στο ακρωτήριο τη δυνατότητα να φανταστεί τι άλλο θα μπορούσε να βοηθήσει στην πραγματοποίηση της Μεγάλης Ιδέας. Μπορούμε να διακρίνουμε ότι ο ίδιος θεώρησε και αναγνωρίζει την ιδεολογία της ελληνικής ανωτερότητας και την ανάπλαση της Ευρωπαϊκής Τουρκίας από το ελληνικό στοιχείο, παραβάλλοντας την Ευρωπαϊκή Αναγέννηση με την Ελληνική Αναγέννηση που έγινε συντελεστήκε εντός των συνόρων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο ίδιος μίλαγε για μια Ελληνική Ανατολή. Ο ενθουσιασμός του πλήθους που καταγράφεται την περίοδο αυτή αποδεικνύει την μεγάλη επιτυχία του Κωλέττη. Το γεγονός όμως ότι η Μεγάλη Ιδέα έμεινε στην ιστορία μόνη της χωρίς τον πατέρα της δείχνει την ικανότητα του πολιτικού να προσαρμόσει τη ιδεολογία σύμφωνα με τα μέτρα του χωρίς, να χαράζει επάνω της σφραγίδα του. Όπως ακριβώς, κάνει ένας δεξιοτέχνης ράφτης όπου ράβει ένα καταπληκτικό ρούχο με τις καινοτόμες ιδέες του χωρίς να αφήνει την υπογραφή του πίσω.¹⁰²

Η γεύση που άφησε η Μεγάλη Ιδέα μέσα από την ομιλία του Ιωάννη Κωλέττη λειτουργεί ως μια ακολουθία από την αγωνιστική διάθεση του 1821. Αν και η αναφορά στην ομιλία του είναι παρούσα για αρκετό καιρό στην ελληνική πραγματεία, οι

¹⁰⁰ Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 424.

¹⁰¹ Β. Κρεμμυδάς, *Η Μεγάλη Ιδέα*, σ. 30-31.

¹⁰² Β. Καραφουλίδου, *ό. π.*, σ. 244-249.

σκόπελοι που συνάντησε αποδείχτηκαν δύσκολα προσπελάσιμοι. Το αίτημα του 1821 να γίνει ελληνική πάλι Κωνσταντινούπολη δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Το κάλεσμα για απελευθέρωση των υπόδουλων Ελλήνων δεν καλωσορίστηκε από τους πληθυσμούς που βρισκόντουσαν υπό οθωμανικό ζυγό. Δεν εξηγούνται οι χριστιανοί μαζικά όπως θα αναμενόταν. Μάλιστα μετά το 1830 οι παροικίες των χριστιανών, συνεχώς ακμάζουν έχοντας τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ με το μέρος του. Η ελληνική κυβέρνηση σταμάτα να υποστηρίζει φανερά τη Μεγάλη Ιδέα. Ακόμα και η πνευματική ταγιά της εποχής αυτής όπως ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος, ο Μάρκος Ρενιέρης και Κωνσταντίνος Δόσιος αλλά και πολλοί ακόμη μιλούν για μια ελληνική αυτοκρατορία της ανατολής, ωστόσο οι απόψεις τους δεν συγκλίνουν σε κανένα σημείο. Ο καθένας διατυπώνει μια δική του άποψη, μια δική του εκδοχή, η οποία έρχεται σε σύγκρουση με την προγενέστερη και τη μεταγενέστερη άποψη που διατυπώνει ο εκάστοτε πολιτικός ή πνευματικός. Όλα, αυτά δημιουργούν μια σύγχυση ως προς την διαμόρφωση μιας οριστικής ταυτότητας και των τελικών επιδιώξεων της ταυτότητας αυτής που ονομάστηκε Μεγάλη Ιδέα.¹⁰³

---

¹⁰³ Β. Καραφουλίδου, *ό. π.*, σ. 253-255.

Δ' Κεφάλαιο

Η αντιπαλότητα του Κωλέττη με τους αγωνιστές του 1821

Ο Κωλέττης ήταν ένας άνδρας με έντονες πολιτικές φιλοδοξίες. Στην προσπάθεια του για την επίτευξη της πολιτικής του ανόδου συνδέθηκε με αρκετούς σημαντικούς πολιτικούς και στρατιωτικούς άνδρας αλλά ήρθε και αντιμέτωπος με εξίσου αξιόλογους και ισχυρούς άνδρες κυρίως του στρατιωτικού χώρου. Ο Κωλέττης αν και από την έναρξη της επανάστασης ενεπλάκη στα γεγονότα αυτής, δεν βρέθηκε ποτέ στο πεδίο της μάχης και δεν πολέμησε. Ίσως αυτός να ήταν και ένας από τους λόγους που συγκρούστηκε με αρκετούς αγωνιστές της Επανάστασης. Ανάμεσα σε αυτούς ήταν και ο Οδυσσέας Ανδρούτσος.

Αξίζει να σημειωθεί πως ο τελευταίος είχε μεγαλώσει στην αυλή του Αλή Πασά. Στην ίδια αυλή που ο Κωλέττης υπηρέτησε 8 χρόνια ως ιατρός. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια μικρή μνεία στην πορεία του Οδυσσέα Ανδρούτσου, καθώς στη συνέχεια θα παρουσιαστεί. Περίπου όταν ο Οδυσσέας ήταν 8 χρονών, ο Αλή Πασάς ενθουμούμενος την προσωπική φιλία που είχε με τον εκλιπόντα πατέρα του νεαρού, τον πήρε στην αυλή του στα Ιωάννινα ή κατά δεύτερη εκδοχή τον πήγε εκεί με αίτημα της μητέρας του, Ακριβής. Εκεί ο Οδυσσέας Ανδρούτσος φοίτησε στη στρατιωτική σχολή του Αλή Πασά. Όπως ο ίδιος ο Οδυσσέας έλεγε στον Ιωάννη Ζαμπέλιο, στην αυλή του Αλή πασά έμαθε «να μισήσει την τυραννία, να αγαπήσει την ελευθερία, να ελπίζει την απελευθέρωση της Ελλάδας και να γυμνασθεί στα όπλα, στην σκληραγωγία, και εις το να επιτύχει ωκυπόδης και ιππαστής».¹⁰⁴ Σε ηλικία δεκαπέντε ετών κατατάχτηκε από τον Αλή Πασά στην προσωπική σωματοφυλακή του και σύντομα κατάφερε να γίνει αρχηγός της προσωπικής φρουράς του. Επίσης, το 1818 μύηθηκε και αυτός στη Φιλική Εταιρεία και το 1819 διορίστηκε δερβέναγας στην ανατολική Στερεά. Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος πήρε μέρος στις μάχες του Βερατίου, Αργυροκάστρου και Γαρδικίου, και ο Αλή Πασάς του έδωσε το αρματολίκι της Λιβαδειάς. Παράλληλα, πήρε για γυναίκα του την Ελένη Καρέλη, κόρη του εύπορου και ισχυρού Χρήστου Καρέλη από τους Καλαρρύτες Ιωαννίνων.¹⁰⁵ Το 1820, όταν και επήλθε η ρήξη του Αλή Πασά με την Υψηλή Πύλη, εγκατέλειψε τη Λιβαδειά, αφού πρώτα μύησε τον Αθανάσιο Διάκο στη Φιλική Εταιρεία.

¹⁰⁴ Ι. Ζαμπέλιος, *Τραγωδίαί, Ζάκυνθος* 1860, τ. 2, σ. 319.

¹⁰⁵ Α. Αγαπητού, *Οι Ένδοξοι Έλληνες του 1821, ή Οι Πρωταγωνισταί της Ελλάδος*, Πάτρα 1877, τ. 1, σ.67-68.

Η αντιπαράθεση των δύο ανδρών ξεκίνησε από το πρώτο κιόλας αξίωμα που ανέλαβε ο Κωλέττης. Ο Κωλέττης ήξερε πως για να οικοδομήσει μια στέρεη πολιτική καριέρα έπρεπε να συσπειρώσει γύρω του άνδρες με οικονομική και πολιτική επιρροή και παράλληλα να εξουδετερώσει ή να απομακρύνει από την πολιτική σκηνή τους άνδρες που θα μπορούσαν να αποτελέσουν εμπόδιο στις επιδιώξεις του.

Έτσι, αποφάσισε να αναζητήσει στήριξη στου Ρουμελιώτες καπεταναίους και γενικότερα στους Ρουμελιώτες και στους Ηπειρώτες. Σταδιακά κατόρθωσε να πάρει αρκετούς με το μέρος του. Από την άλλη μεριά εμπόδιο στις προσδοκίες του στάθηκε ο Οδυσσέας Ανδρούτσος, ο οποίος διάκειται εχθρικά εναντίον των κοτζαμπάσηδων αλλά και των πολιτικών και γενικά όσων δεν πολεμούσαν αλλά ζητούσαν μερίδιο εξουσίας. Ωστόσο, ο Οδυσσέας έχαιρε μεγάλης εκτίμησης ανάμεσα στον στρατό και στο λαό της Ανατολικής Ρούμελης σε αντίθεση με τους προύχοντες της περιοχής. Στους τελευταίους βρήκε στήριξη ο Κωλέττης στον αγώνα του κατά του Ανδρούτσου.

Τόσο μεγάλο ήταν το μένος των προυχόντων για τον Ανδρούτσο, οι οποίοι αγνοώντας με τη νίκη που προσέφερε στους Έλληνες ο τελευταίος, οργάνωσαν μια απόπειρα δολοφονίας εναντίον. Δωροδοκώντας με υποσχέσεις για αξιώματα το παλιό πρωτοπαλίκαρο, Βασίλη Μπούσγο, τον έπεισαν να αποπειραθεί να δολοφονήσει τον συναγωνιστή του στο πεδίο της μάχης, ώστε να καταστεί δυνατή η συγκάλυψη του επικείμενου φόνου. Αφού απέτυχε το δολοφονικό σχέδιο, οι προύχοντες επιδίωξαν να στρέψουν το στράτευμα εναντίον του Οδυσσέα, ώστε να χάσει όλη του την επιρροή. Έτσι, την άνοιξη του 1822 φρόντισαν να μείνει ο στρατός στην Αγία Μαρίνα χωρίς τρόφιμα για να εξαγριωθούν εναντίον του αρχηγού του, αλλά πέτυχαν τα αντίθετα αποτελέσματα καθώς οι αγωνιστές εξοργίστηκαν με εκείνους. Σε γενικές γραμμές οι Αεροπαγίτες ενορχήστρωσαν και άλλες επιθέσεις εναντίον του καθιστώντας ξεκάθαρο την επιθυμία τους να απαλλαγούν από αυτόν.

Αυτή η στάση των προυχόντων ήταν πλήρως εναρμονισμένη με τις επιθυμίες του Κωλέττη. Και αν οι αεροπαγίτες είχαν πετύχει να εξολοθρεύσουν τον Ανδρούτσο, τότε εκείνος θα είχε απαλλαγθεί με έναν μεγάλο αντίπαλό του χωρίς την προσωπική του εμπλοκή στο θέμα.

Εφόσον απέτυχαν οι προύχοντες να εξουδετερώσουν την απειλή που αντιπροσώπευε ο Οδυσσέας Ανδρούτσος, ο Κωλέττης χρειάστηκε να επιληφθεί προσωπικά επί του θέματος. Έτσι κατέστρωσε ένα σχέδιο για να πετύχει το στόχο του. Ο Κωλέττης δεν είχε μόνο να αντιμετωπίσει τον Ανδρούτσο που αποτελούσε εμπόδιο στις βλέψεις του, αλλά και άλλους ισχυρούς άνδρες που είχαν ως έδρα τους την Ήπειρο

και τη Ρούμελη. Γι' αυτό αποφάσισε να δημιουργήσει ανταγωνισμό και αντιπαλότητα ανάμεσα σε αυτούς που θεωρούσε επικίνδυνους για την διεκπεραίωση των στόχων του. Πρόκειται για ένα αρκετά έξυπνο σχέδιο, το οποίο ήταν πολύ πιθανό να αποτελέσει προσωπική νίκη του Κωλέττη. Αν ο Κωλέττης πετύχαινε την σύγκρουση των εχθρών του, τότε όποια πλευρά και αν ηττείτο σε αυτή την διαμάχη, για εκείνον ήταν κέρδος καθώς σήμαινε την εξάλειψη ενός αντιπάλου του χωρίς την άμεση εμπλοκή του.

Ειδικότερα, πολιτικός αντίπαλος του Κωλέττη στα Ιωάννινα και γενικότερα στην Ήπειρο ήταν ο στρατιωτικός και πολιτικός Αλέξης Νούτσος, ο οποίος ήταν ένας από τους άρχοντες του Ζαγορίου. Να σημειωθεί ότι και αυτός ήταν στενά συνδεδεμένος με τον Αλή Πασά. Ο Νούτσος ήταν ιδιαίτερος συμπαθής στους συμπατριώτες του. Παράλληλα, στην περιοχή υπήρχε και ο στρατιωτικός Χρήστος Παλάσκα από τη Γότιτσα. Ο τελευταίος ήταν γνώριμος των ευρωπαϊκών στρατών και στα Ιωάννινα είχε αναλάβει το καθήκον της εκγύμνασης των Αρβανιτών από τον Αλή Πασά. Λέγεται ότι ο Κωλέττης ήταν συνάμα θαυμαστής της όμορφης γυναίκας του Παλάσκα.¹⁰⁶

Έτσι, λοιπόν, ο Κωλέττης έκανε εισήγηση στην κυβέρνηση να διορίσει τον Νούτσο ως πολιτικό διοικητή της Ανατολικής Ρούμελης και τον Παλάσκα ως στρατιωτικό διοικητή, στη θέση του Οδυσσέα Ανδρούτσου. Φυσικά, ο Οδυσσέας δεν θα δεχόταν εύκολα να παραχωρήσει τη θέση του, ούτε το στράτευμά του θα αποδεχόταν αδιαμαρτύρητα άλλον αρχηγό. Αν ο Οδυσσέας σκότωνε κάποιον από τους προαναφερθέντες, τότε θα έχανε τη δύναμή του και θα τον περίμενε φυλάκιση ή εκτέλεση. Από την άλλη μεριά, αν ο Οδυσσέας αποδεχόταν τη νέα πραγματικότητα τότε θα απομακρυνόταν από τον χώρο επιρροή του και θα έπαυε να αποτελεί απειλή για τον Κωλέττη. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι ο ηπειρώτης ιατρός θα έβγαине κερδισμένος σε κάθε περίπτωση.

Το σχέδιο του Κωλέττη ευοδώθηκε καθώς η κυβέρνηση έκανε αποδεχτή την εισήγησή του και ο Νούτσος με τον Παλάσκα ανέλαβαν τα προτεινόμενα αξιώματα. Μάλιστα, ορίστηκε πως ο Οδυσσέας όφειλε να τους παραδώσει την εξουσία. Επιπλέον, οι δύο αυτοί άνδρες εφοδιάστηκαν με κυβερνητικές προκηρύξεις που όριζαν ότι το στράτευμα όφειλε να δεχτεί τους νέους αρχηγούς χωρίς αντιδράσεις και παράλληλα ενημέρωναν τους προύχοντες της Λειβαδιάς για την νέα κατάσταση. Παράλληλα, οριζόταν η παράδοση του Οδυσσέα. Ο προηγούμενος αρχηγός της Ρούμελης έπρεπε

¹⁰⁶ Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, σ. 65-66.

να οδηγηθεί στην Κόρινθο. Φυσικά, ο Νούτσος και ο Παλάσκας δεν θα μετέβαιναν μόνοι τους στην περιοχή, αλλά θα τους ακολουθούσε στράτευμα που θα τους στήριζε απέναντι στον Ανδρούτσο. Είναι φανερό πως η σύγκρουση που επιθυμούσε ο Κωλέττης είχε δρομολογηθεί και ήταν αναπόφευκτη. Από την σύγκρουση έπεσαν νεκροί ο Νούτσος και ο Παλάσκας και ο Κωλέττης απαλλάχτηκε από δύο αντιπάλους¹⁰⁷ του αποδεικνύοντας τη διορατικότητά του.

Ο Σπυρομίλιος, ο οποίος αρέσκεται στην συνωμοτική και σκοτεινή πλευρά της ιστορίας, υποστηρίζει πως η εμπλοκή του Κωλέττη στην συγκεκριμένη υπόθεση ήταν μεγαλύτερη. Αναφέρει πως ο Κωλέττης είχε στείλει ένα προειδοποιητικό γράμμα στον Ανδρούτσο, για να τον πληροφορήσει πως ο απώτερος σκοπός του Παλάσκα και του Νούτσου ήταν η δολοφονία του. Βέβαια, δεν υπάρχουν αποδείξεις πως ο Κωλέττης έστειλε πράγματι αυτή την επιστολή στον Ανδρούτσο. Άλλωστε, ο Κωλέττης με τον Οδυσσέα δεν είχαν τις καλύτερες σχέσεις και πιθανότατα αν έφτανε ένα τέτοιο γράμμα στα χέρια του αγωνιστή, θα το αντιμετώπιζε με ιδιαίτερη καχυποψία. Επίσης, ο Σπυρομίλιος μας ενημερώνει πως ο Κωλέττης είχε συνάψει δωδεκαετή σχέση με τη γυναίκα του Παλάσκα, την οποία εγκατέλειψε στο τέλος πάρα τις υποσχέσεις του.¹⁰⁸

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί πως ο Σπυρομίλιος διάκειται εχθρικά απέναντι στον Κωλέττη στο κατά τα άλλα ιδιαίτερα ενδιαφέρον έργο του. Σκιαγραφεί τον πολιτικό ως ένα άνθρωπο δολοπλόκο, σκληρό και ωμό. Ωστόσο, από την άλλη πλευρά αμφισβητεί την οξύνοια και τις ικανότητές του. Χαρακτηριστικά γράφει στην αρχή του έργου του πως ο Κωλέττης ξεχώρισε κατά την διάρκεια των σπουδών του στην Ιταλία, επειδή δεν ήταν ιδιαίτερα έξυπνος και δεν μπορούσε να εκφραστεί με ευκολία. Μάλιστα, φτάνει στο σημείο να υποστηρίξει πως υπήρχε η παροιμιακή φράση «είσαι Κωλέττης, καημένη», για να αναφερθεί σε άτομα χαμηλών δυνατοτήτων. Γίνεται αντιληπτό πως ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια αντίφαση. Πώς είναι δυνατόν ένα άτομο που στερείται εξυπνάδας και διορατικότητας να μπορεί παράλληλα να είναι αξιόλογος κριτής των αντιπάλων του, να προβλέπει καταστάσεις και να ενορχηστρώνει πολυμήχανα σχέδια που οδηγούν στον αφανισμό ανθρώπων έμπειρων στη τέχνη του πολέμου ή της πολιτικής;

Παράλληλα, κρίνεται απαραίτητο να αναφέρουμε πως ανεξάρτητα από τη διορατικότητα και την ισχύ που κατείχε ο Κωλέττης, οι ενάντιοι του Κωλέττη ήταν

¹⁰⁷ Γ. Μακρυγιάννης, *Απομνημονεύματα*, Αθήνα 1947, τ. 1, σ.166.

¹⁰⁸ Β. Κρεμμυδάς, *Ο Ιωάννης Κωλέττης του Σπυρομίλιου*, σ.70-72.

άνδρες με πολιτική και στρατιωτική πείρα, οι οποίοι έκαναν τις επιλογές τους. Το γεγονός ότι ο Κωλέττης μπόρεσε να προβλέψει τις κινήσεις ανδρών, όπως ο Ανδρούτσος επιβεβαιώνουν τη διορατικότητα και τις ικανότητες του πολιτικού. Ωστόσο, από την άλλη μεριά, θα μπορούσε να πει κανείς πως κάποιες ιστορίες που έχουν δημιουργηθεί σε βάρος του πολιτικού είναι ίσως κάπως υπερβολικές και ανακριβείς και αναζητούν έναν αποδιοπομπαίο τράγο.

Ίσως αυτός να είναι και ο λόγος που ο Σιμόπουλος¹⁰⁹ στο βιβλίο του γράφει ότι η οργή που συγκεντρώνεται γύρω από το πρόσωπο του συγκεκριμένου πολιτικού άνδρα δεν είναι δυνατόν να δικαιολογηθεί από καμία πράξη του. Την αποδίδει σε φθόνο και στην ανάγκη των ανθρώπων να επιρρίψουν ευθύνες σε κάποιον άλλον εκτός από τους εαυτούς τους. Παράλληλα στο συγκεκριμένο πόνημα αναφέρεται και ένα άλλο περιστατικό κατά το οποίο Κωλέττης είχε πιθανότατα κατηγορηθεί άδικα. Ορισμένα μέλη της αντικυβερνητικής επιτροπής του είχαν επιρρίψει κατηγορίες για δωροδοκία, επειδή είχε σταματήσει την πολιορκία της Χαλκίδας. Ωστόσο, υποστηρίζεται πως ο Κωλέττης αρχικά δεν έκρυψε το γεγονός ότι έλαβε ένα χρηματικό ποσό από την πλευρά των Τούρκων και στη συνέχεια χρησιμοποίησε το συγκεκριμένο ποσό, το οποίο ανερχόταν στα 35.000 γρόσια για να επανδρώσει τα υδριώτικα πλοία που είχε μαζί του. Χαρακτηριστικά σε αυτό το βιβλίο σημειώνεται ότι ο Κωλέττης ήταν φτωχός παρά το γεγονός ότι έλαβε μια σωρεία αξιωμάτων κατά τη διάρκεια της πολιτικής του σταδιοδρομίας και ότι κατείχε υψηλά αξιώματα από την αρχή του απελευθερωτικού αγώνα και την έναρξη της καριέρας του ως το τέλος της ζωής του. Να σημειωθεί πως ο Γάλλος πρέσβης Piscatory έλεγε πως ο Κωλέττης διακατεχόταν από έναν άσβεστο καημό για την Ελλάδα και πως ανέπνεε για εκείνη. Την ίδια στιγμή Αμερικανός φιλέλληνας Samuel Howe μιλώντας για τον Ηπειρώτη πολιτικό, τον περιγράφει ως έναν άνθρωπο που ξεχωρίζει μέσα στο πλήθος λόγω των ικανοτήτων του¹¹⁰.

Επιπλέον, δεν θα πρέπει να λησμονούμε πως οι ιστορικές στιγμές ήταν δύσκολες, Πρόκειται για μια χώρα που επαναστάτησε ύστερα από τρακόσια χρόνια σκλαβιάς, δεν διέθετε νόμους και δεν ήταν «γυμνασμένη» στην αξιοκρατία. Επομένως, η ανάδειξη ενός προσώπου στα αξιώματα, δεν ήταν εύκολη υπόθεση και τα μέσα που

¹⁰⁹ Κ. Σιμόπουλος, *Πως Είδαν οι Ξένοι την Ελλάδα του '21*, Αθήνα 1991, τ. 5, σ. 283.

¹¹⁰ Π. Γκαρτζονίκας, «Ιωάννης Κωλέττης: Ένας ατεκμηρίωτα κατασκευασμένος πολιτικός», στην ιστοσελίδα ArmyNow, 18.4.202, διαθέσιμο στο: <https://armynow.gr/ioannis-koletis/>, ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

χρησιμοποιούσε ένα πρόσωπο δεν μπορούσε να ήταν αυτά που με σημερινά δεδομένα θεωρεί κανείς επιτρεπτά, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν αποτελούσαν παραδεδομένη πρακτική εκείνη την συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία.

Επανερχόμενοι στο θέμα των σχέσεων του Ηπειρώτη πολιτικού με άλλες εξέχουσες προσωπικότητες της εποχής του, πρέπει να αναφερθεί πως κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου ο Ανδρούτσος με τον Κωλέττη θα βρεθούν ξανά αντιμέτωποι με τον Οδυσσέα να καταλήγει νεκρός. Ο Κωλέττης ήδη από την προγενέστερη αντιπαράθεση του με τον Ανδρούτσο το 1822, είχε συνειδητοποιήσει πως ο Ανδρούτσος ως οπλαρχηγός με πολλούς έμπιστους άνδρες και οπαδούς, δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί κατά μέτωπο, αλλά πρέπει πρώτα να χάσει μέρος της επιρροής του. Αυτό φαίνεται πως ήταν και το νέο σχέδιο του Κωλέττη. Περιμένοντας με καρτερικότητα χρησιμοποίησε το διάστημα που διατέλεσε μέρος του Εκτελεστικού, 1823-1825, για να παραγκωνίσει σταδιακά τον Οδυσσέα¹¹¹. Αν και ο Κωλέττης ενδιαφερόταν για τα πολιτικά και κρατούσε απόσταση από τα πεδία της μάχης, πλησίασε διάφορους οπλαρχηγούς και συνδέθηκε μαζί τους. Ο πολιτικός συνειδητοποίησε πως στη Ρούμελη, που ήταν το κύριο στρατιωτικό μέτωπο της Επανάστασης, οι οπλαρχηγοί αποτελούσαν εξέχουσες προσωπικότητες στην περιοχή που συγκέντρωναν πραγματική δύναμη. Αυτοί ακριβώς οι άνδρες αποτελούσαν την πηγή της δύναμης και προστασίας του Οδυσσέα. Ο Κωλέττης, λοιπόν, εκμεταλλευόμενος τις γνωριμίες που είχε από την εποχή που είχε υπηρετήσει στην αυλή του Αλή Πασά και κάνοντας χρήση της θέσης προσπάθησε να δελεάσει τους οπλαρχηγούς και να τους απομακρύνει από το μέρος του Ανδρούτσου.

Έτσι, λοιπόν, μετά από την τουρκική εκστρατεία του 1822, ο Κωλέττης όντας ισχυρό μέλος της κυβέρνησης Κουντουριώτη κατόρθωσε να σταματήσει η κυβέρνηση να χρησιμοποιεί τον Ανδρούτσο για τα σχέδια της¹¹². Αυτό σήμαινε πως σταματούσε η οικονομική στήριξη και τροφοδοσία του Οδυσσέα και των ανδρών του. Παράλληλα, πέτυχε να δελεάσει μερικούς από τους συναγωνιστές και άνδρες του Ανδρούτσου δίνοντάς του καπετανάτα όπως επίσης τους προσέφερε συμβόλαια για την είσπραξη φόρων των περιοχών που θα διοικούσαν. Μάλιστα, τους προέτρεπε να παρουσιάζουν ανύπαρκτα στρατιωτικά έξοδα, για να κερδίζουν γρήγορα και χωρίς κόπο χρήματα που ανήκαν στο ελληνικό δημόσιο. Φυσικά, όπως είναι κατανοητό όσοι πήγαιναν με το

---

¹¹¹ Γ. Πετρόπουλος, *ό. π.*, σ. 114-115.

¹¹² F. Rouqueville, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 1996, τ.2, σ. 833-835.

μέρος του Κωλέττη και έκαναν χρήση της υποτιθέμενης γενναιοδωρίας του, αυτόματα όφειλαν να εγκαταλείψουν τον Οδυσσέα.

Από την άλλη μεριά, τον εμφύλιο πόλεμο που είχε ξεκινήσει στον Μοριά το καλοκαίρι του 1824, ο Ανδρούτσος τον αντιμετώπισε ως ένα τρόπο για να αυξήσει την επιρροή του στην ελληνική πολιτική σκηνή παίζοντας το ρόλο του διαιτητή. Αυτός ήταν ο λόγος που εγκατέλειψε την ανατολική Ελλάδα παρόλο που είχε επωμιστεί με το χρέος της διοργάνωσης της άμυνας της περιοχής και κινήθηκε προς το Μοριά. Φτάνοντας στην Πελοπόννησο έγινε μάρτυρας της ήττας των οπαδών του Κολοκοτρώνη και για αυτό το λόγο προσέφερε τις υπηρεσίες του στους νικητές. Αρχικά, ο πρόεδρος της κυβέρνησης Κουντουριώτη επέδειξε φιλική διάθεση απέναντι στον φημισμένο αγωνιστή, αλλά ο Κωλέττης έκανε δύσκολη την περαιτέρω εξέλιξή του. Πιθανότατα αυτή η απροθυμία του Κωλέττη να συνεργαστεί με τον Ανδρούτσο σε συνδυασμό με την προγενέστερη ιστορία τους να ήταν ο λόγος που αρκετοί τον θεωρούν υπαίτιο για την απόπειρα δολοφονίας που έγινε στις αρχές του Ιουλίου εναντίον του Οδυσσέα στο Ναύπλιο.¹¹³

Αξίζει να σημειωθεί πως την ίδια χρονιά χώρα είχε λάβει ένα δάνειο από την Αγγλία. Από το συγκεκριμένο δάνειο ένα μικρό μέρος δόθηκε για τις στρατιωτικές ανάγκες του αγώνα, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του το προσεταιρίστηκε η πολιτική ηγεσία. Αναμεσά τους ήταν και ο Κωλέττης,¹¹⁴ ενώ ο Οδυσσέας δεν έλαβε κάποιο μερίδιο.

Παράλληλα, ο Κωλέττης είχε πάρει με το μέρος του δύο πρόσωπα από τον κύκλο του Ανδρούτσου. Επρόκειτο για τον παλιό υπαρχηγό του Ανδρούτσου, τον Γιάννη Γκούρα και τον παλιό συνεργάτη του, τον Τσάμη Καρατάσο. Με αυτό τον τρόπο ο Κωλέττης προσπαθούσε να προωθήσει δικούς του ανθρώπους στην ανατολική Ελλάδα για να αυξήσει αφενός την επιρροή του στην περιοχή και αφετέρου να μειώσει την επιρροή του Οδυσσέα σε αυτά τα μέρη.

Το αποτέλεσμα ήταν ο Ανδρούτσος να αποσυρθεί στο άντρο του, στον Παρνασσό. Παράλληλα, έστειλε τον φίλο του, τον Τρελώνη, να διερευνήσει την κατάσταση. Ωστόσο, η ανταπόκριση του φίλου του δεν ήταν ευνοϊκή και απλά τον συμβούλευσε να επιδείξει υπομονή και πως κάποια στιγμή η κυβέρνηση πρόκειται να χάσει την εξουσία της και ότι θα λογοδοτήσει για τις αδικίες της.

¹¹³ D. Dakin, *ό. π.*, σ. 161.

¹¹⁴ D. Dakin, *ό. π.*, σ. 164-165.

Πράγματι η ισχύουσα κυβέρνηση ήρθε αντιμέτωπη με μια μικρή κρίση, η οποία δεν κατόρθωσε να κλονίσει τον ισχυρό Κωλέττη. Το Φθινόπωρο του 1824 οι βουλευτές του Νομοθετικού Σώματος συνεδρίασαν στο Άργος και εξέλεξαν ως πρόεδρο τον Νοταρά αντί για τον Ζαΐμη. Η μερίδα των βουλευτών που τάχθηκαν υπέρ του Νοταρά ευελπιστούσαν μάταια να αντικαταστήσουν τον Κωλέττη και τον Αναγνώστη Σπηλιωτάκη με τον Ασημάκη Φωτήλα και τον Σπυρίδωνα Τρικούπη. Αν και δεν πέτυχαν τον εκτοπισμό των προαναφερθέντων¹¹⁵, κατόρθωσαν να παραχωρηθεί μία θέση και στον Φωτήλα. Να σημειωθεί πως ο Κουντουριώτης εκλέχτηκε πρόεδρος του Εκτελεστικού και αντιπρόεδρος ο Μπότασης. Τέλος, ο Μαυροκορδάτος παρέμεινε αρχικά στη Δυτική Ελλάδα για να ρυθμίσει την κατάσταση σε αυτή την περιοχή και τον Φεβρουάριο του 1825 ανέλαβε τα καθήκοντα του Γενικού Γραμματέα του Εκτελεστικού.

Ο Κολοκοτρώνης, ο Δεληγιάννης και ο Νοταράς σε συνεργασία προύχοντες του Μοριά εναντιώθηκαν ανοιχτά στην κυβέρνηση τον Νοέμβριο του 1824. Αν και οι πρόκριτοι του Μοριά είχαν εναποθέσει τις ελπίδες τους στην στήριξη του Πετρόμπεη, του Ανδρούτσου και του Γκούρα, δεν κατόρθωσαν να πάρουν κάποιον από αυτούς με το μέρος τους. Ο Πετρόμπεης και ο Οδυσσεάς βλέποντας τον αμφίρροπο αγώνα τους, επέλεξαν να μείνουν αμέτοχοι, ενώ τον Γκούρα τον κέρδισε ο Κωλέττης στέλνοντας στην Αθήνα τον Μακρυγιάννη για τον πείσει.¹¹⁶ Ο Κωλέττης έβλεπε στο πρόσωπο των ανδρών του Μοριά τον κίνδυνο της ανατροπής του. Ήξερε πως έπρεπε να τους αποδυναμώσει πριν κερδίσουν και άλλη δύναμη. Θα μπορούσε να πει κανείς πως μεγαλύτερη απειλή για τις πολιτικές φιλοδοξίες του Κωλέττη ήταν ορισμένοι συμπατριώτες του Έλληνες παρά ο τουρκικός ζυγός.

Αυτός ήταν ο λόγος που ο Κωλέττης φρόντισε να αποσταλθούν στην Πελοπόννησο ισχυρές δυνάμεις ρουμελιωτών για να καταπνίξουν τους στασιαστές. Ο πολιτικός πέτυχε το στόχο του μέσα σε έξι εβδομάδες. Ο σύμμαχος του, Γκούρας κατάφερε να κερδίσει τους άνδρες του Νικηταρά, του Λόντου και του Σισίνη. Ακολούθησε η σύλληψη του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη όπως και του Σισίνη. Να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια του εμφυλίου ο γέρος του Μοριά έχασε και το γιο του, Πάνο. Παράλληλα, ο Γκούρας κινήθηκε εναντίον των κρυμμένων ανταρτών και

¹¹⁵ F. Pouqueville, *ό. π.*, τ.2, σ. 830-832.

¹¹⁶ D. Dakin, *ό. π.*, σ. 167-168.

συνάμα προσπαθούσε να αποδείξει ότι ο Μαυροκορδάτος τους είχε συνδράμει στην εξέγερσή τους.

Από την άλλη μεριά ο Οδυσσέας έχοντας προβεί σε μια τρίμηνη ανακωχή με τους Τούρκους, αφού λεηλάτησε τα χωριά της Αττικής, παραδόθηκε τον Μάρτιο του 1825 στον Γκούρα. Ίσως να πίστευε ότι ο παλιός του φίλος, θα έδειχνε κατανόηση στην κατάσταση του. Ο Γκούρας έπεισε ή εξανάγκασε τον Ανδρούτσο να του παραδώσει εγγράφως την σπηλιά του και στην συνέχεια τον οδήγησε στη φυλακή του, στην Ακρόπολη.

Το άδοξο τέλος του Ανδρούτσου είχε δρομολογηθεί. Έτσι, στις 5/17 Ιουνίου 1825, βρέθηκε το πτώμα του κάτω από τον πύργο, που κρατείτο. Ατύχημα ή συγκεκαλυμμένη δολοφονία; Το επίσημο πάντως πόρισμα της εποχής ήταν ατύχημα. Υποστηρίχτηκε πως ο Οδυσσέας αποπειράθηκε να δραπετεύσει και κατά τη διάρκεια της απόδρασης κόπηκε το σκοινί. Για να είμαστε πιο ακριβείς υποστηρίχτηκε ότι ο Οδυσσέας έπεσε, από μεγάλο ύψος, και σκοτώθηκε όταν κόπηκαν οι δύο τριχιές, με τις οποίες είχε δεθεί, προσπαθώντας να δραπετεύσει από τον ενετικό πύργο-φυλακή, που βρισκόταν στα αριστερά της σημερινής εισόδου της Ακρόπολης, όπου κρατείτο φυλακισμένος για περίπου έναν μήνα. Αυτή ήταν και η εκδοχή που τυπώθηκε και στην *Εφημερίδα των Αθηνών* στις 9 Ιουνίου 1825.

Ωστόσο, οι πιο πολλοί πίστευαν πως επρόκειτο για δολοφονία. Θεωρούσαν ότι ο νεκρός πρώτα στραγγαλίστηκε και στη συνέχεια έριξαν το άψυχο σώμα του στα βράχια, για να ισχυριστούν οι διώκτες του, ότι επρόκειτο για ατύχημα κατά τη διάρκεια της απόδρασης του.¹¹⁷ Χαρακτηριστικά ο Οικονόμου αποκαλεί γελοία και καθόλου πιστευτή την εκδοχή του ατυχήματος και κάνει λόγο για την εμπλοκή του Κωλέττη στη δολοφονία¹¹⁸. Να σημειωθεί πως η εκδοχή της δολοφονίας επιβεβαιώθηκε αργότερα και από τη μαρτύρια ενός φρουρού.

Ξεκάθαρα για τον χαμό του Ανδρούτσου κατηγορεί ο Μακρυγιάννης τον Κωλέττη. Ο Μακρυγιάννης γράφει ότι ο Κωλέττης τελείωσε και με τρίτο αντίζηλό του. Σκότωσε τον Ανδρούτσο, όπως είχε σκοτώσει τον Νούτσο και τον Παλάσκα προηγουμένως. Υποστηρίζει πως χρημάτισε τον έμπιστο φίλο του Ανδρούτσου, τον Γκούρα για να τον προδώσει και να τον οδηγήσει σταδιακά στο θάνατό του, όπως και ότι είχε δώσει και αξίωμα στον σύγαμπρο του Γκούρα.¹¹⁹

¹¹⁷ D. Dakin, *ό. π.*, σ. 170.

¹¹⁸ Μ. Οικονόμου, *Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*, Αθήνα 1873, σελ. 581.

¹¹⁹ Γ. Μακρυγιάννης, *ό. π.*, σ.230-231.

Την άποψη ότι ο Κωλέττης ήταν ο ηθικός αυτουργός της δολοφονίας του Ανδρούτσου ενστερνίζεται και ο Δημήτρης Φωτιάδης. Μάλιστα, υποστηρίζει πως η οργάνωση της δολοφονίας του αγωνιστή ήταν ομαδική πράξη. Ο Κωλέττης σε συνεργασία με το Μαυροκορδάτο είναι υπαίτιοι για το χαμό του Οδυσσέα και μαζί ενορχήστρωσαν το σχέδιο της εξόντωσής του.¹²⁰

Αξίζει να επισημανθεί ότι το 1865 με αφορμή το μνημόσυνο του Οδυσσέα και την ταφή των οστών του στο Α΄ Νεκροταφείο, η εφημερίδα «Ελπίς», στο φύλλο που κυκλοφόρησε στις 23 Φλεβάρη έγραφε ότι ο στρατηγός Γκούρας σκότωσε τον Ανδρούτσο ρίχνοντάς τον από τον πύργο της Ακρόπολης εκτελώντας τις διαταγές του Κωλέττη.

Όπως γίνεται αντιληπτό η εμπλοκή του Κωλέττη στο χαμό του Οδυσσέα ήταν δεδομένη για την κοινή της εποχής αλλά και υποστηρίζεται και από τους μετέπειτα ερευνητές. Δείχνοντας πως ο Κωλέττης αν και δεν ήταν άνδρας της μάχης, ήξερε δρώντας παρασκηνακά να εξολοθρεύει τους αντιπάλους του με μεγάλη επιτυχία.

Παρόλο που ο Κωλέττης αναδείχθηκε νικητής της αντιπαράθεσης και ο Ανδρούτσος έπαψε να αποτελεί απειλή για τα σχέδια του πολιτικού, δεν κατόρθωσε να αποκτήσει την πλήρη ηγεσία στην Ανατολική Ρούμελι, που τόσο επιθυμούσε. Φιλόδοξοι οπλαρχηγοί της περιοχής θεώρησαν πως ήρθε το πλήρωμα του χρόνου για να αναδειχθούν και να καλύψουν το κενό του Ανδρούτσου. Να σημειωθεί ότι ανάμεσά τους ήταν και άνδρες που προηγουμένως ο πολιτικός τους είχε δώσει προνόμια και δύναμη για να εγκαταλείψουν τον Ανδρούτσο. Τώρα αυτή τη δύναμη που κέρδισαν χάρη στον Κωλέττη ήθελαν να χρησιμοποιήσουν για να κερδίσουν περισσότερα και για να γίνουν συνάμα τροχοπέδη στα σχέδια του πολιτικού. Μόνο μετά τον θάνατο του Γκούρα, του Καραϊσκάκη και μερικών άλλων ισχυρών οπλαρχηγών και έλλειψης άλλων με επιρροή, άρχισαν οι κάτοικοι της περιοχής να στρέφονται σε πολιτικούς με εθνική φυσιογνωμία σαν τον Ιωάννη.

Η αδυναμία στην πολιτική του Κωλέττη ήταν ότι η δύναμη του και συνάμα ο έλεγχος στους οπαδούς του ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με την παραμονή του σε δημόσια αξιώματα. Δεν προσπάθησε να συγκροτήσει μια ισχυρή φατρία με πιστούς ακολούθους και σταδιακά να μεγαλώνει την δύναμή του, ώστε να δημιουργήσει ένα στέρεο οικοδόμημα που θα στηρίζεται σε έμπιστους οπαδούς. Αυτός είναι ο λόγος που όταν ο Κωλέττη έχασε την εξουσία, επειδή ανέλαβε μια πιο συγκεντρωτική κυβέρνηση

¹²⁰ Δ. Φωτιάδης, *Καραϊσκάκης*, Αθήνα 1995, σ. 431.

με τον Ζαΐμη και τον Καραϊσκάκη, ο πολιτικός δεν μπόρεσε να κρατήσει τους οπαδούς του αφοσιωμένους και ενωμένους, αφού δεν είχε πλέον ούτε χρήματα, ούτε ισχυρό δημόσιο αξίωμα, ούτε τοπικό ορμητήριο. Φυσικά, όταν το 1831 ο Κωλέττης ανέλαβε πάλι υψηλό δημόσιο αξίωμα λόγω των πολιτικών συγκυριών, άρχισαν να συσπειρώνονται γύρω του ελάχιστον στρατιωτικές προσωπικότητες και το όνομά του συνδέθηκε με την υπεράσπιση των συμφερόντων των στρατιωτικών της Ρούμελης¹²¹.

---

¹²¹ Γ. Πετρόπουλος, *ό. π.*, σ. 116-117.

Ε' Κεφάλαιο

Τα τελευταία χρόνια του Ιωάννη Κωλέττη

5.1. Η αρρώστια και ο θάνατος

Ο Κωλέττης αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα υγείας κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Στα τέλη περίπου του 1846 η υγεία του πολιτικού άρχισε να επιδεινώνεται. Ο Πρωθυπουργός του νεοσύστατου ελληνικού κράτους αντιμετώπιζε προβλήματα με τη λειτουργία των νεφρών του, ασθένεια που προμήνυε τον θάνατο τη δεδομένη χρονική εποχή. Αυτή η σκληρή πραγματικότητα πιθανότατα ήταν υπαίτια για ένα κύμα αυτομόλησης βουλευτών προς τα κόμματα της αντιπολίτευσης που παρατηρείται τη συγκεκριμένη εποχή. Παράλληλα, επικρατούσε κλίμα έντασης για τη διαδοχή στο Γαλλικό Κόμμα, παρόλο που ο ηγέτης του βρισκόταν ακόμα στη ζωή και δεν είχε αποσυρθεί από την πολιτική σκηνή. Αυτή η κατάσταση οδήγησε τον Κωλέττη να ζητήσει από τον βασιλιά τη διάλυση της Βουλής και τη διενέργεια εκλογών. Ο Όθωνας ικανοποίησε το αίτημά του και στις 14 Απριλίου 1847 προκήρυξε εκλογές για τον Ιούλιο. Το αποτέλεσμα των εκλογών δικαίωσε τον Κωλέττη, αφού παρά την ασθένεια και τη μεγάλη ηλικία του επικράτησε σαρωτικά στις εκλογές, εξασφαλίζοντας την απόλυτη πλειοψηφία, αν και το αποτέλεσμά τους αμφισβητήθηκε έντονα από την αντιπολίτευση.

Ο Κωλέττης δεν μπόρεσε να χαρεί την εκλογική του νίκη καθώς αρρώστησε βαριά στις 17 Αυγούστου 1847. Ο πολιτικός διαγνώστηκε από νεφρική ανεπάρκεια¹²². Οι προσπάθειες των ιατρών της εποχής φάνηκαν αναποτελεσματικές. Περίπου μια εβδομάδα μετά οι θεράποντες είχαν συνειδητοποιήσει πως δεν μπορούν να βοηθήσουν τον ασθενή τους και πως το τέλος του πλησίαζε. Αξίζει να σημειωθεί πως το βασιλικό ζεύγος ήταν στο πλευρό του Κωλέττη. Μάλιστα, ο βασιλιάς Όθωνας τον επισκεπτόταν συχνά και παράλληλα είχε ζητήσει να ενημερώνεται για την πορεία της υγείας του πρωθυπουργού αλλά και φίλου του. Στην εφημερίδα «Αιών» που κυκλοφόρησε στις 27 Αυγούστου περιγραφόταν λεπτομερώς η άσχημη κλινική εικόνα του Κωλέττη. Δήλωνε ότι ο ασθενής υπέφερε από φρικτούς πόνους και πως τα νεφρά του είχαν καταστραφεί. Ο Σούτσος στον επιτάφιο λόγο που εκφώνησε στη μνήμη του πολιτικού,

---

¹²² Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 442.

αναφέρει πως οι πόνοι του εκλιπόντος ήταν τόσο μεγάλοι που οι κραυγές πόνου του τάραζαν όλη την Αθήνα και θύμιζαν βρυχηθμούς λιονταριού.¹²³

Στο πλευρό του νοσούντος Κωλέττη βρίσκονταν και εκπρόσωποι της γαλλικής κυβέρνησης, οι οποίοι ενημέρωναν τη χώρα τους για την υγεία του γνωστού πολιτικού. Στις 30 Αυγούστου 1847 ο εκπρόσωπος της γαλλικής πρεσβείας έστειλε μια επιστολή στον Γκιζώ, όπου περιέγραφε την άσχημη κατάσταση υγείας του πρωθυπουργού της Ελλάδας. Σε αυτή την επιστολή ο Γάλλος πρεσβευτής περιέγραφε τον μεγάλο αλλά παράλληλα και άνισο αγώνα που κατέβαλε Κωλέττης για να παραμείνει στη ζωή. Αναφερόταν με βεβαιότητα στον επικείμενο θάνατό του. Μάλιστα δήλωνε ότι ο χρόνος ζωής του ασθενή ήταν ελάχιστος. Ο θάνατός του θα ερχόταν από στιγμή σε στιγμή, ο οποίος σύμφωνα με τον αποστολέα της επιστολής θα αποτελούσε μια λύτρωση για τον αυτόν. Επίσης, το συγκεκριμένο γράμμα μας ενημερώνει πως ο πολιτικός είχε πλήρη επίγνωση της κατάστασής του καθώς και του επικείμενου τέλους του, πιθανότατα εξαιτίας της ιατρικής του ιδιότητα. Ταυτόχρονα, ο αποστολέας μεταβιβάζει τις ευχαριστίες του Κωλέττη προς το Βασιλιά της Γαλλίας, τον Γκιζώ και όλους τους Γάλλους φίλους του για την στήριξη και τις συμβουλές τους σε όλο το διάβα της σταδιοδρομίας του. Τέλος, γραφεί πως ο Κωλέττης λυπάται κυρίως για όλα όσα είχε ονειρευτεί να κάνει για τη χώρα και δεν θα προλάβει. Ένωθε πως το έργο του δεν είχε τελειώσει και γι' αυτό χρειαζόταν περισσότερο χρόνο. Καταληκτικά, ο Κωλέττης υποστήριζε πως αν είχε κατορθώσει να πραγματοποιήσει αυτά τα σχέδια του, θα πέθαινε ευχαριστημένος.¹²⁴

Την ίδια μέρα επισκέφτηκαν τον πολιτικό οι περισσότεροι γιατροί της Αθήνας καθώς και δύο διακεκριμένοι Γάλλοι γιατροί, οι οποίοι βρίσκονταν τότε σε γαλλικά καράβια στο λιμάνι του Πειραιά. Οι προσπάθειες του ιατρικού κύκλου αποδείχτηκαν άκαρπες και έτσι τα ξημερώματα της επόμενης μέρας, δηλαδή της τριακοστής πρώτης Αυγούστου, ο Κωλέττης άφησε την τελευταία του πνοή σιγοτραγουδώντας ένα κλέφτικο τραγούδι της Ηπείρου. Λέγεται ότι σε στιγμές πόνου και παραληρήματος συνήθιζε να τραγουδάει τραγούδια της ένδοξης και ιδιαίτερης πατρίδας του που του θύμιζαν τη νιότη του. Το άψυχο σώμα του πολιτικού υπέστη νεκροψία η οποία επιβεβαίωσε ότι ο θάνατος επήλθε νεφρική ανεπάρκεια και η ακριβής ώρα θανάτου του εκλιπόντος ήταν 6 το πρωί.

¹²³ Π. Σούτσος, *ό. π.*, σ.10.

¹²⁴ Γ. Βλαχογιάννης, *ό. π.*, σ.98-99.

Ο βασιλιάς Όθωνας με το ακόλουθο διάταγμα¹²⁵ γνωστοποίησε επίσημα το θάνατο το Κωλέττη και ο όρισε πενήνθερο πένθος προς τιμή του:

«Μαθόντες με άκραν της ψυχής ημών θλίψιν τον θάνατον του υπέρ πατρίδος τοσούτον ενδόξως αγωνισθέντος του περιουστάτου και εις τον Θρόνον Ημών πιστοτάτας και εξόχους υπηρεσίας προσενεγκόντος προέδρου του Ημετέρου υπουργικού Συμβουλίου και υπουργού επί του Βασιλικού Οίκου και των Εξωτερικών Ιωάννου Κωλέττη, διατάττομεν να πενθηφορήσωσιν όλοι οι στρατιώται και πολιτικοί υπάλληλοι επί πέντε ημέρας.

Το Ημέτερον υπουργικόν Συμβούλιον θέλει διατάζει τα προς δημοσίευσιν και εκτέλεσιν του παρόντος Διατάγματος.

Εν Αθήναις τη 31^η Αυγούστου 1847.

Όθων»

Στο συγκεκριμένο διάταγμα είναι φανερή η εκτίμηση που εξέτρεφε ο βασιλιάς της χώρας προς το πρόσωπο του Κωλέττη, καθώς στο διάταγμα του αναφέρεται εξαιρετες υπηρεσίες που προσέφερε ο πολιτικός στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος από οποιοδήποτε αξίωμα και αν υπηρέτησε δηλώνοντας πως κάθε φορά αγωνίστηκε ένδοξα για το καλό της πατρίδας του.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί πως στην οικία του αποθανόντος τοποθετήθηκε ένας λόχος στρατού σαν ένα είδος τιμητικής φρουράς. Στον εκλιπόντα φόρεσαν την ελληνική φουστανέλα και τον στόλισαν με όλα του τα παράσημα.

Η νεκρώσιμη ακολουθία του Ιωάννη Κωλέττη έλαβε χώρα την πρώτη Σεπτεμβρίου. Η κηδεία ήταν ιδιαίτερος φροντισμένη και μεγαλοπρεπής όπως άρμοζε σε έναν αρχηγό κόμματος και πρωθυπουργό μιας χώρας. Η νεκρική πομπή πέρασε μπροστά από το παλάτι, στη συνέχεια κατευθύνθηκε στην οδό σταδίου, έπειτα στην Αιόλου, για να φτάσει στην εκκλησία της αγίας ειρήνης όπου τελέστηκε η αποχαιρετιστήρια ακολουθία. Πριν από την ταφή εκφωνήθηκαν επικήδειοι λόγοι στο όνομα του πολιτικού. Εκτός από τον Παναγιώτη Σούτσο επικήδειο λόγο εκφώνησε από Βάμβας, ο Ρήγας και ο Παλαμίδης. Επρόκειτο να εκφωνήσει λόγο και ο Τερτσέτης, αλλά δεν το κατόρθωσε εξαιτίας μιας καταγίδας που ξέσπασε. Λέγεται πως η Βασίλισσα Αμαλία ερμήνευσε την καταγίδα ως σημάδι αναγνώρισης της αξίας του Κωλέττη. Η φύση θρηνούσε για τον άξιο άνδρα που χάθηκε και πως ο θεός αναγνώριζε την αξία του αποθανόντος.

¹²⁵ Τ. Ευαγγελίδης, *Ιστορία του Όθωνος Βασιλέως της Ελλάδος 1832-1862*, Αθήνα 1894, σ.363.

Κλίνοντας αξίζει να αναφερθεί η παρατήρηση του Ευαγγελίδη, όπου δηλώνει πως δεν χάθηκε από την ζωή απλά ένας πολιτικός άνδρας, αλλά ένα πολιτικό σύστημα. Παράλληλα, υποστηρίζει πως μετά τον Κωλέττη η πολιτική της Μεγάλης Ιδέας αρχίζει να σβήνει¹²⁶.

5.2. Ο απόηχος του θανάτου

Όπως είναι φυσικό ο θάνατος ενός τόσο ισχυρού άνδρα επηρέασε το πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι της εποχής και αποτέλεσε αντικείμενο αναφοράς και σχολιασμού από τον Τύπο αλλά και από τον ελληνικό λαό. Ωστόσο, η απώλεια του Κωλέττη δεν επηρέασε μόνο τα ελληνικά δεδομένα. Αξίζει να σημειωθεί πως η είδηση του θανάτου του πολιτικού προκάλεσε μεγάλη θλίψη στην Γαλλία εξαιτίας των φιλικών του σχέσεων με εξέχουσες προσωπικότητες της χώρας. Για να τον τιμήσουν, αποφάσισαν να τοποθετήσουν την εικόνα του στην πινακοθήκη των Βερσαλλιών ανάμεσα στους ένδοξους άνδρες της Ευρώπης¹²⁷. Ο φίλος του και γνωστός πολιτικός της Γαλλίας Γκιζώ σημείωσε πως ο πατριωτισμός, η απελευθέρωση και το μεγαλείο της ελληνικής φυλής ήταν το μοναδικό πάθος του Έλληνα πρωθυπουργού .

Ερχόμενοι στα ελληνικά δεδομένα της τότε εποχής θα μπορούσε να πει κανείς πως ο Κωλέττης με το θάνατό του δημιούργησε αμφιθυμικά συναισθήματα. Όπως είχε διχάσει το ευρύ κοινό και τον Τύπο η ζωή και οι πράξεις του πολιτικού, έτσι δίχασε και ο θάνατός του. Ο Μπενέκος¹²⁸ προσπαθώντας να καταδείξει εναργέστερα τον αντίκτυπο και τις αντιδράσεις του κόσμου αλλά και της πολιτείας απέναντι στον θάνατο του Κωλέττη παρουσιάζει δημοσιεύματα της εποχής, τα οποία εκδόθηκαν λίγες μέρες μετά τον χαμό του πολιτικού. Ειδικότερα, αναφέρεται σε δημοσιεύματα τεσσάρων Εφημερίδων, της Ελπίδας, του Αιώνα, της Καρτερίας και της Αθηνάς.

Η εφημερίδα Αθηνά που κυκλοφόρησε στις 7 Σεπτεμβρίου 1847, δηλαδή μια εβδομάδα περίπου μετά το θάνατο του ισχυρού πολιτικού άνδρα αναφερόταν στην νεκρώσιμη ακολουθία του, η οποία είχε πραγματοποιηθεί λίγες μέρες νωρίτερα. Περιέγραφε την πομπή που έλαβε χώρα την ημέρα της κηδείας και δήλωνε πως Κωλέττης είχε ταφεί με όλες τις τιμές που ταίριαζαν σε έναν πρωθυπουργό και συνάμα αντιστράτηγο. Υποστήριζε πως το τελευταίο αυτό αξίωμα το είχε λάβει λίγες μέρες

¹²⁶ Τ. Ευαγγελίδης, *ό. π.*, σ.364.

¹²⁷ Δ. Ηλιόπουλος, *ό. π.*, σ. 53.

¹²⁸ Γ. Μπενέκος, *ό. π.*, 316-319.

πριν από τον θάνατό του και δεν είχε να μας γνωστοποιηθεί στο ευρύ κοινό. Παράλληλα, ανέφερε πως οι αστυνομικές δυνάμεις της πόλης προσπάθησαν να οδηγήσουν κόσμο στην κηδεία και γι' αυτό εμπόδιζαν τους ανθρώπους να πάνε στις δουλειές τους. Τέλος, αντιπαραβάλλει την κηδεία του ηπειρώτη πολιτικού με αυτή του Κολοκοτρώνη και του Ζαΐμη, όπου ο λαός συνέρρεε με τη θέλησή του.

Πιο επιθετικό δημοσίευμα απέναντι στον εκλιπόντα συναντά κανείς στην εφημερίδα *Καρτερία* όπου η συγκεκριμένη είδηση εκδόθηκε μόλις 2 μέρες μετά την κηδεία δηλαδή στις 3 Σεπτεμβρίου. Περιγράφει τον Κωλέττη ως έναν άνθρωπο που θυσίασε το ελληνικό έθνος στο βωμό των προσωπικών του φιλοδοξιών. Αυτός είναι ο λόγος που χαρακτηρίζει ως άδικες και υπερβολικές τις τιμές που το απένειμε η πολιτεία.

Σε άρθρο της εφημερίδας *Ελπίδας* που κυκλοφόρησε την ίδια μέρα δηλώνεται απερίφραστα η χαρά του λαού για το χαμό του πολιτικού. Χαρακτηριστικά ο αρθρογράφος υποστηρίζει πως οι άνθρωποι δηλώνουν αφενός τη λύπη τους για το χαμό ενός ανθρώπου αλλά ως πολίτες δεν μπορούν να μη δηλώσουν τη χαρά τους που σώθηκαν από τη διακυβέρνηση του Κωλέττη. Παράλληλα, αναφέρεται στη μεγάλη επιρροή που είχε ο Κωλέττης στον βασιλιά, παρόλο που ο πολιτικός οδηγούσε τη χώρα προς τον όλεθρο για χάρη εξυπηρέτησης των προσωπικών τους στόχων.

Την ίδια μέρα η εφημερίδα *Αιώνας* αναφερόταν στο χαμό του σημαντικότερου οργάνου των αντισυνταγματικών και του ξενισμού όποιος κηδεύεται τον ίδιο μήνα που 4 χρόνια προηγουμένως είχε γίνει η επανάσταση με σκοπό την ύπαρξη συντάγματος. Ταυτόχρονα, αναφερόταν στον τρόπο που παρουσίασαν η εκφωνούντες των επιταφίων λόγων τον Κωλέττη και παρουσίαζε τον πολιτικό για ακόμη φορά μέσα από τα λόγια τους. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Παλαμήδη χάθηκε ένας θερμός υποστηρικτής της ελευθερίας, ένα ισχυρό στήριγμα της εξουσίας και ένας μεγάλος πωλητής όπου θα εξακολουθήσει να ζει στις μνήμες των ανθρώπων από τις ιδέες και τους αγώνες που εκπόνησε. Πρόκειται για τον ίδιο άνδρα που ο Παναγιώτης Σούτσος χαρακτήρισε ως πρώτο εμφυτευτή της συνταγματικής μοναρχίας και πυρπολήτη της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Ωστόσο, σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ίδια εφημερίδα στις 17 Σεπτεμβρίου η προσωπικότητα του πολιτικού αντιμετωπίζεται με εχθρότητα. Παρουσιάζεται ως ένα απλό φερέφωνο των ξένων δυνάμεων και πως η εκτίμηση που έδειχναν προς το πρόσωπό του δεν ήταν αληθινή, αλλά ένα μέσο για να χειραγωγήσουν

τον πολιτικό και να τον καταστήσουν συνένοχο στα σχέδια τους και στην πολιτική τους αναφορικά με τα ελληνικά πράγματα.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι αντιδράσεις για το χαμό του Έλληνα πρωθυπουργού δεν σταμάτησαν στα δημοσιεύματα, αλλά διάφοροι άνθρωποι του πνεύματος θέλησαν να εκφράσουν τα συναισθήματά του γι' αυτό το θλιβερό γεγονός αλλά και γενικότερα τη φυσιογνωμία του Κωλέττη και την πολιτική του μέσα από τις δημιουργίες τους. Ο λόγιος και πολιτικός αντίπαλος του Κωλέττη Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός δημιούργησε ένα επιτάφιο πήγα για τον πολιτικό. Το συγκεκριμένο πόνημα αντιμετωπίζει τη ζωή και την δράση του Κωλέττη ιδιαίτερα επικριτικά. Στο επίγραμμα αναφέρεται πως ο πολιτικός εκλέχτηκε με βίαια και δόλια μέσα για να κυβερνήσει τη χώρα. Επίσης, ο δημιουργός εύχεται να είχε πεθάνει ο Κωλέττης τρία χρόνια νωρίτερα¹²⁹. Μόλις ένα μήνα μετά τον χαμό του Κωλέττη ο Γάλλος διπλωμάτης Thouvenel σε επιστολή του προς την αδερφή του αναφέρει πως ο πολιτικός έχει πλήρως ξεχαστεί από το λαό και κανείς δεν μιλά για την απώλειά του.

Ωστόσο, περίπου ενάμιση μήνα μετά την κηδεία του ο Καρύδης¹³⁰ θα δημοσιεύσει μια ωδή στο όνομα του εκλιπόντα πρωθυπουργού του ελληνικού βασιλείου. Σε αυτό το πολύστιχο ποίημα αναφέρει πως ολόκληρη η Ελλάδα κλαίει και θρηνεί για τον άνδρα που έχασε. Δηλώνει πως ο χαμός του ταρακούνησε την Αθήνα και έγινε ένα πέπλο πένθους που απλώθηκε πάνω από την χώρα. Η είδηση του θανάτου του δεν μπόρεσε να αφήσει ασυγκίνητη ούτε τη φύση, η οποία πενθούσε και αυτή. Μέχρι και ο ήλιος κρύφτηκε εξαιτίας της θλίψης για τον χαμό του. Του αποδίδει τους χαρακτηρισμούς του σοφού, του ατρόμητου μπροστά στους εχθρούς του, του ένδοξου, με το σθένος που αρμόζει σε ένα σωτήρα ενός έθνους, μέγα ευεργέτη του ελληνικού έθνους, ο οποίος ήταν προσηλωμένος στις ιδέες αυτού.

Παρουσιάζεται ως ένας άνθρωπος που διέθετε το πνεύμα ενός άριστου ηγέτη και μέγα χορηγού της χώρας. Η Βαθύτατη πίστη του στην ανάγκη να αναδειχθεί το ελληνικό γένος σε συνδυασμό με την φιλοπατρία του, ο ποιητής τον κατατάσσει δίπλα στον αρχαίο νομοθέτη Σόλωνα, τον μέγα στρατηγό Περικλή και τον ένδοξο ποιητή Ρήγα Φεραίο. Ακόμα, και ο Πausanias ταραχθήκε από το χαμό του Κωλέττη και η καρδιά του μαύρισε από τον πόνο. Επιπλέον, αναφέρει πως πάντα πλάι του

¹²⁹ Τον δόλον ηδέ βίη αιρόμενον Ελλάδος άρχειν/ έκδικος ενσκήψας μάργε μορός Κωλέττην/ Η δ' Ελάς στονόεσα υπό μήνιδος, ουχ υπό πένθους/ τούτον έδει, έφη, προ τριών ήδη θανείν ετεών. Βλ. Τ Ευαγγελίδης, *ό. π.*, σ.364.

¹³⁰ Σ. Καρύδης, *Ωδή ο Ιωάννης Κωλέττης*, Αθήνα 1847, σ. 1-8.

παρευρισκόταν ο φίλος του ο βασιλιάς των Ελλήνων, ο Όθωνας. Μόνο η προπαρασκευή του Κωλέττη ήταν ικανή να αντικρούσει το σαθρό σύστημα της κοινωνίας. Με όπλα του την χάρη της θεότητας ή του δαιμονίου Νέμεσης, τις αρετές των Μουσών και την μάνητα του Άρη αντιμετώπισε κάθε σφετεριστή της εξουσίας. Οι Τούρκοι παρουσιάζονται να φοβούνται ακόμα και τα κόκκαλα του ηπειρώτη πολιτικού. Πέρα από το φόβο που προξένησε στο μουσουλμανικό πληθυσμό, το σκήνωμά του προκαλούσε το δέος στο τότε ελληνικό πληθυσμό. Υποστηρίζεται πως σε όλη του τη ζωή καταφρόνησε τις αλλεπάλληλες απειλές των Τούρκων, προσφέροντας το μέγιστο μόχθο του υπέρ της πατρίδας. Ο Θρήνος για τον χαμό του, όπως είναι φυσικό, δεν άφησε ασυγκίνητο των υπόδουλο ελληνισμό, όπως την Κρήτη, την Θεσσαλία, την Θράκη, την Ήπειρο και τη Μακεδονία. Τέλος, στις τελευταίες στροφές του ποιήματος γίνεται ιδιαίτερη μνεία στις διπλωματικές ικανότητες του πολιτικού από τα Ιωάννινα. Η διπλωματική του πράξη στάθηκε τροχοπέδη στους δημαγωγούς και στους συκοφάντες της Πατρίδας και του Θρόνου.

Ο Αγωνιστής Μακρυγιάννης, ο οποίος διατηρούσε επικριτική στάση απέναντι στον Κωλέττη και στις ενέργειες του και τον κατηγορήσε ξεκάθαρα στα απομνημονεύματά του για τους θανάτους του Νούτσου, Παλάσκα και Ανδρούτσο, περιγράφει τον πολιτικό ως έναν πανούργο. Ακόμα, αναφέρει πως κατέτρεχε τους ηθικούς ανθρώπους και αντιμετώπιζε την πατρίδα του ως ένα μέσο πλουτισμού. Δηλώνει πως οι υποστηρικτές του πολιτικού ήταν αμφιβόλου ήθους άνθρωποι και βρίσκονταν στο πλευρό του, γιατί τους δελέαζε με χρήματα του κράτους και αξιώματα.

Επιπροσθέτως, αναφέρεται στο έργο του στην εκταφή του πολιτικού, η οποία έλαβε χώρα τρία χρόνια μετά τον χαμό του. Ισχυρίζεται πως η σωρός ήταν σχεδόν αναλλοίωτη. Μόνο τα μάτια και η μύτη του είχαν υποστεί αλλοίωση από το πέρασμα του χρόνου. Ο Αγωνιστής ερμηνεύει την κατάσταση της σωρού ως απόδειξη για τα εγκλήματα που είχε διαπράξει όσο ζούσε ο εκλιπόντας¹³¹.

Ερχόμενοι στα πολιτικά πράγματα της εποχής δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η χώρα έμεινε χωρίς πρωθυπουργό. Ο Κωλέττης, παρόλη την αρνητική κριτική που δέχτηκε από τους επικριτές του, ήταν ο μόνος που κατόρθωσε ύστερα από την επανάσταση της 3 Σεπτεμβρίου 1843 να εγκαθιδρύσει μια σταθερή κυβέρνηση για αξιόλογο χρονικό διάστημα. Πριν από την κυβέρνηση Κωλέττη, η οποία ήταν η πρώτη που προέκυψε από εκλογές και κατόρθωσε να παραμείνει τρία ολόκληρα χρόνια στην

¹³¹ Γ. Μακρυγιάννης, *ό. π.*, σ.531-533.

εξουσία είχαν προηγηθεί τρεις κυβερνήσεις, ο οποίες είχαν διάστημα λίγων μηνών. Ειδικότερα, η επαναστατική κυβέρνηση Μεταξά παρέμεινε στην εξουσία πέντε μήνες, η προσωρινή κυβέρνηση Κανάρη μόλις ένα μήνα και τέλος η κυβέρνηση Μαυροκορδάτου τέσσερεις μήνες. Επίσης, ο Κωλέττης αναδείχθηκε νικητής και στις εκλογές που ακολούθησαν ύστερα από την τριετή του διακυβέρνηση τον Απρίλιο του 1847, αποδεικνύοντας την προτίμηση του λαού προς το πρόσωπό του. Να σημειωθεί πως ο Κωλέττης ήταν εκείνος που είχε διαλύσει την Βουλή και είχε προχωρήσει σε εκλογές, όταν θεώρησε ότι αμφισβητήθηκε η εμπιστοσύνη της Βουλής προς το πρόσωπό του.

Το κενό, λοιπόν, που άφησε ο Κωλέττης στην πολιτική σκηνή της χώρας, ανέλαβε να καλύψει ο Κίτσος Τζαβέλας. Ο βασιλιάς Όθωνας δεν επιθυμούσε να προβεί σε νέες εκλογές, όπου οι ελεγχθέντες πιθανότατα να αποτελούσαν εμπόδιο στην πολιτική του και έτσι όρισε ως πρωθυπουργό τον υπασπιστή του, τον Τζαβέλα. Ο στρατηγός Κίτσος Τζαβέλας ορκίστηκε πέντε μέρες μετά τον θάνατο του εκλιπόντος πρωθυπουργού, ενώ παράλληλα διατήρησε το αξίωμα του υπουργού του Πολέμου, το οποίο κατείχε από το 1844.

Όπως είναι λογικό αυτές τις κρίσιμες στιγμές, ο Όθωνας χρειαζόταν έναν αξιόλογο άνδρα να αναλάβει την πρωθυπουργία της χώρας και ο Τζαβέλας ήταν πράγματι ικανός στρατιωτικός με πολλές ικανότητες. Ωστόσο, ο βασιλιάς χρειαζόταν πάνω από όλα να αναλάβει την εξουσία ένα άτομο έμπιστο που πειθαρχούσε στις επιταγές του. Τον Τζαβέλα στελέχωσαν τα παρακάτω άτομα: ο Γεώργιος Γλαράκης ως υπουργός Εξωτερικών και Εκκλησιαστικών-Παιδείας, ο Κολλίνος Κολοκοτρώνης ως υπουργός Δικαιοσύνης, ο Ρήγας Παλαμίδης ως υπουργός Εσωτερικών, ο Νικόλαος Κορφιοτάκης ως υπουργός Οικονομικών και ο Δημήτριος Βούλγαρης ως υπουργός Ναυτικών.

Το χρονικό διάστημα που διατέλεσε πρωθυπουργός ο Τζαβέλας δεν ήταν μεγάλο καθώς παρέμεινε στο συγκεκριμένο αξίωμα περίπου έξι μήνες, θυμίζοντας την προ Κωλέττη εποχή, όπου οι κυβερνήσεις εναλλάσσονταν με απόσταση ορισμένων μηνών. Η πρωθυπουργία του γενναίου αγωνιστή αποτέλεσε το εναρκτήριο λάκτισμα μιας εποχής δύσκολης που χαρακτηριζόταν από πολιτική αστάθεια καθώς σημειώθηκαν μια σειρά από ένοπλες εξεγέρσεις, απελευθερωτικά κινήματα και έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις. Να σημειωθεί πως τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο η χώρα

δεχόταν σημαντικές εξωτερικές πιέσεις¹³². Σε γενικές γραμμές θα μπορούσε να ειπωθεί ότι μετά την κυβέρνηση του Κωλέττη, ακολούθησαν ασταθείς κυβερνητικοί σχηματισμοί, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό ήταν δέσμιες των πιέσεων που δέχονταν από τους καπετάνιους της Στερεάς Ελλάδας¹³³.

Κλείνοντας κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια μικρή μνεία στην πορεία του Γαλλικού κόμματος μετά τον χαμό του ιδρυτή και αρχηγού του. Αν και το Γαλλικό κόμμα στη σκέψη πολλών είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον Κωλέττη, το συγκεκριμένο πολιτικό σχήμα δεν διαλύθηκε μετά τον χαμό του. Συνέχισε να υπάρχει για περισσότερα από δεκαπέντε χρόνια μετά την απώλεια του βασικού εκφραστή του. Πιο συγκεκριμένα ως ημερομηνία διάλυσής του σημειώνεται το έτος 1865. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως το συγκεκριμένο πολιτικό μόρφωμα έχασε την αίγλη μετά τον θάνατο του Κωλέττη, ο οποίος το είχε φτάσει στο απόγειο της δύναμής του. Στην πραγματικότητα ήταν μακροβιότερο πολιτικό σχήμα συγκριτικά με τους δύο βασικούς του αντιπάλους, το Αγγλικό και το Ρωσικό κόμμα. Αν και αποδυναμώθηκε σημαντικά μετά τον θάνατο του ηπειρώτη πολιτικού, η απήγησή του άρχισε να μειώνεται σημαντικά κατά τον Κριμαϊκό πόλεμο, όταν γαλλικές και αγγλικές δυνάμεις κατέφθασαν και αποβιβάστηκαν στον Πειραιά με σκοπό να ασκήσουν πιέσεις την ελληνική κυβέρνηση καθώς και στο βασιλιά της χώρας, ώστε να αποκηρύξουν τα επαναστατικά κινήματα που είχαν εκδηλωθεί στις αλύτρωτες ελληνικές περιοχές. Όπως ήταν φυσικό η Ελλάδα δεν ήταν δυνατό να αποδεχθεί εύκολα την συγκεκριμένη αξίωση. Η δυσαρέσκεια και ο θυμός του λαού απέναντι στις δυνάμεις μεταφέρθηκε και στα κόμματα που το όνομά τους ήταν συνδεδεμένο με αυτές, με αποτέλεσμα να περάσουν σε φάση παρακμής και να οδηγηθούν σταδιακά προς το τέλος τους. Στην πραγματικότητα, η Ελλάδα μετά τη λήξη του Κριμαϊκού πολέμου το 1856 έπρεπε να δεχτεί την Οθωμανική Αυτοκρατορία ως μέλος της διεθνής κοινότητας, στην οποία κατοχυρωνόταν η ακεραιότητά της. Επιπλέον, οι Δυνάμεις δεν επέτρεψαν να συμμετέχει ελληνική αντιπροσωπία στη συνδιάσκεψη στο Παρίσι, όπου θα συζητιόντουσαν αυτά τα θέματα. Ο μύθος των Μεγάλων Δυνάμεων που είναι με το μέρος της Ελλάδας, ο οποίος είχε ενισχυθεί ιδιαίτερα με τη ναυμαχία του Ναβαρίνου, άρχισε να διαλύεται. Έτσι, λοιπόν, μετά την αποχώρηση του Όθωνα από τη χώρα το 1862, ήταν φανερό πως το Γαλλικό κόμμα όπως και τα υπόλοιπα έφταναν στο τέλος

¹³² Σ. Παπαγεωργίου, *ό. π.*, σ. 442-443.

¹³³ Θ. Βερέμης, Γ. Κολιόπουλος, *ό. π.*, σ. 135.

της πολιτικής διαδρομή για να παραχώρησαν τη θέση τους σε νέους πολιτικούς σχηματισμούς, οι οποίοι θα ταίριαζαν καλύτερα στις ανάγκες και στα θέλω των ανθρώπων της εποχής.

Επίλογος

Υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι, οι οποίοι αποτελούν ορόσημο για μια γενιά ή εποχή. Ξεχωρίζουν για τις ενέργειες, τις πράξεις και τα λόγια τους. Αφήνουν το αποτύπωμά τους στο διάβα της ιστορίας δημιουργώντας εντυπώσεις θετικές ή αρνητικές. Πάντως δεν καθίσταται δυνατό να ξεχαστούν. Ένα τέτοιο πρόσωπο ήταν ο Ιωάννης Κωλέττης, ο οποίος δίχασε τους σύγχρονούς του αλλά και πολλούς μεταγενέστερους.

Επρόκειτο για έναν άνθρωπο που εισήλθε στην πολιτική όχι ακολουθώντας μία οικογενειακή παράδοση, αλλά από προσωπική επιλογή. Αποφάσισε αντί για έμπορος να γίνει πολιτικός και το κατόρθωσε χάρη στις ικανότητές του. Από νεαρή κιόλας ηλικία ο Κωλέττης διακρινόταν για την οξύνοια και το μειλίχιο λόγο του. Δεξιότητες που χρησιμοποίησε και στην περαιτέρω εξέλιξή του σε συνδυασμό με τη διορατικότητα που τον διακατείχε.

Ο Κωλέττης υπηρέτησε το δημόσιο βίο για περίπου 25 χρόνια περνώντας από πληθώρα αξιωμάτων. Υπήρξε αρχηγός κόμματος, πρέσβης στη Γαλλία και πρωθυπουργός του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Μάλιστα, ήταν ο πρώτος κοινοβουλευτικός πρωθυπουργός της χώρας, ο οποίος εκλέχθηκε εκφράζοντας τη λαϊκή βούληση. Κατηγορήθηκε για βία, νοθεία και συγκεντρωτισμό. Ωστόσο, παρά τις κατηγορίες εις βάρος του, πέτυχε να εκλεγεί ξανά το 1847 με μεγάλη πλειοψηφία.

Αποτελεί γεγονός πως ο Κωλέττης δρομολόγησε και πέτυχε την εκλογή του στην πρωθυπουργία της χώρας καθώς και την επίτευξη του στόχου του, που ήταν η δημιουργία μιας ισχυρής κυβέρνησης κατέχοντας παράλληλα και την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Πράγματι οι κινήσεις του ήταν καλά σχεδιασμένες και τον οδήγησαν με μεθοδικό και σταδιακό ρυθμό στο αποτέλεσμα που επιθυμούσε. Δεν θα πρέπει να λησμονεί κανείς πως πριν την πρωθυπουργία του ηπειρώτη πολιτικού το χρονικό διάστημα 1844-1847, είχαν προηγηθεί κυβερνήσεις διάρκειας μόνο λίγων μηνών.

Η εκλογή και σε μεγάλο βαθμό η δύναμη της κυβέρνησης Κωλέττη στηρίχθηκε σε ισχυρούς στρατιωτικούς, πολιτικούς και τοπικούς παράγοντες της χώρας, αλλά και στην αρωγή της Γαλλίας. Όπως γίνεται αντιληπτό ο Κωλέττης όφειλε να τους ανταποδώσει τη στήριξη που δέχτηκε. Ωστόσο, συχνά ερχόταν αντιμέτωπος με αντικρουόμενες επιθυμίες καθιστώντας δυσκολότερο το έργο του και της αποφάσεις του.

Επομένως, ακολούθησε την τακτική της μέσης οδού, προσπαθώντας να αποφύγει εντάσεις και να καταφέρει την επικράτηση κυβερνητικής σταθερότητας, που επιθυμούσε. Σε γενικές γραμμές ο Κωλέττης, όπως και το κόμμα του, υποστήριζε την ικανοποίηση των αιτημάτων των απομάχων του απελευθερωτικού αγώνα. Παράλληλα, έκανε λόγο για κατοχύρωση των δικαιωμάτων του λαού και τασσόταν υπέρ της δημιουργίας συντάγματος. Επηρεασμένος σε μεγάλο βαθμό από τον γαλλικό τρόπο διακυβέρνηση, στήριξε τη βασιλεία και στάθηκε στο πλευρό του Όθωνα. Παράλληλα, πίστευε ειλικρινά στα φιλελληνικά συναισθήματα της Γαλλίας, όπως μαθαίνουμε από την προσωπική του αλληλογραφία.

Όποιος επιλέξει να κρίνει την πολιτική του Κωλέττη και τις υποσχέσεις που δεν κράτησε, καθώς και την κατηγορία για νοθεία και εξαγορά ψήφων, δεν θα πρέπει να λησμονεί την ιστορική περίοδο που ανέλαβε να διοικήσει ο Κωλέττης. Η χώρα βγαίνει τραυματισμένη από τετρακόσια χρόνια σκλαβιάς και από έναν δύσκολο απελευθερωτικό αγώνα που ελευθέρωσε μονάχα ένα μέρος της. Το μικρό ελληνικό βασίλειο δεν θυμίζει σε καμία περίπτωση ένα ευρωπαϊκό δυτικό κράτος. Οι δομές της χώρας είναι απαρχαιωμένες. το μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων είναι χαμηλό. Οι άνθρωποι δεν είναι συνηθισμένοι στην κοινοβουλευτική νομιμότητα. Επομένως, δεν ήταν μόνο το κόμμα του Κωλέττη που στηρίχθηκε στις πελατειακές σχέσεις. Ο διορισμός στο δημόσιο έναντι πολιτικής υποστήριξης δεν ήταν μια καινούργια πρακτική που εφάρμοσε για πρώτη φορά ο Κωλέττης αλλά μια παραδεδομένη πολιτική, η οποία πρόκειται να συνεχίσει να εφαρμόζεται στην Ελλάδα πολλά χρόνια μετά από το τέλος της θητείας του ηπειρώτη πολιτικού. Συνεπώς, ένα μέρος της πολιτικής του και αρκετές ενέργειες του δικαιολογούνται από την ιστορική συγκυρία και από τις παραδεδομένες πρακτικές που χρησιμοποιούνταν.

Επιπροσθέτως, δεν θα πρέπει να ξεχνάει κανείς πώς στο χρονικό διάστημα διακυβέρνησης της χώρας από τον Κωλέττη, τόσο εκείνος όσο και το κόμμα του δέχτηκε εντονότατη επίθεση από την αντιπολίτευση. Οι πολιτικές του πρακτικές κρίνονταν συνεχώς. Πρακτικές που, όπως αναφέραμε, δεν ήταν και τόσο ξένες στα άλλα δύο κόμματα. Ωστόσο, η αντιπολίτευση στάθηκε ιδιαίτερα επικριτική εναντίον του. Όλα αυτά καθιστούσαν δυσκολότερο το έργο της κυβέρνησης και πιθανότατα ωθούσαν τον Κωλέττη να στηρίζεται στον κύκλο των υποστηρικτών του, που διαιώνιζαν τις πελατειακές σχέσεις αλλά και στην αρωγή της Γαλλίας.

Παράλληλα μετά το πέρας του επαναστατικού αγώνα, δημοσιεύτηκαν μαρτυρίες και απομνημονεύματα, που καταδεικνύουν την οπτική των αγωνιστών και

συχνά παρουσιάζουν στοιχεία εις βάρος του πολιτικού ίσως και λόγω της σύγκρουσης μαζί τους. Ωστόσο, ο Ιωάννης Κωλέττης δεν προέβη στην συγγραφή των απομνημονευμάτων του, ούτε βρέθηκε κάποιο προσωπικό ημερολόγιο του στο οποίο να κατέγραφε τις σκέψεις του και τα κίνητρα των πράξεων, δυσκολεύοντας την αποσαφήνιση αυτών.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Περιοδικά

Μουστάκης Γεώργιος, «Ιωάννης Κωλέττης (1774-1847), Ο πρώτος κοινοβουλευτικός πρωθυπουργός και μοναδικός Ηπειρώτης» στο: *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, τχ. 36 (1999).

Μπαλόγλου Χρήστος, «Προσπάθειες των Ιδεών του Saint-Simon και Πρακτικής των Εφαρμογής στον Ελλαδικό Χώρο 1825-1837», στο: *ΣΠΟΥΔΑΙ*, τ. 53, τχ. 3 (2003).

Τυπάλδος Θ., «Ιωάννης Κωλέττης» στο *Παρθενών*, τχ. 24, (1873).

2. Απομνημονεύματα

Μακρυγιάννης Γιάννης, *Απομνημονεύματα*, Αθήνα 1947, τ.1.

3. Διαδικτυακές Πηγές

Γκαρτζονίκας Παναγιώτης, «Ιωάννης Κωλέττης: Ένας ατεκμηρίωτα κατασκευοφαντημένος πολιτικός», στην ιστοσελίδα ArmyNow, 18.4.202, διαθέσιμο στο: <https://armynow.gr/ioannis-koletis/>, ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

Μπάλτα Αθανασία, Βόγλη Ελπίδα, Χρηστίδης Χρήστος, «Θέματα ελληνικής ιστορίας (19ος-20ός αι.)», στην ιστοσελίδα: Kallipos, 2015, διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5974>, ημερομηνία προσπέλασης 27.5.2022

B. Βιβλιογραφία

Αγαπητού Αγαπητός, *Οι Ένδοξοι Έλληνες του 1821, ή Οι Πρωταγωνισταί της Ελλάδος*, Πάτρα 1877.

Αλιμπέρτη Σοφία, *Μαντώ Μαυρογένους*, Αθήνα, 1931

Ασπρέας Γιώργος, *Πολιτική ιστορία της Νεότερης Ελλάδας*, Αθήνα 1924.

- Βελεστινλή (1757-1798) έως την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1940-1941), Αθήνα 2001.
- Βερέμης Θάνος, Κολιόπουλος Γιάννης, *Ελλάς Η Σύγχρονη Συνέχεια από το 1821 μέχρι Σήμερα*, Αθήνα 2006.
- Βλαχογιάννης Γιάννης, *Ιστορική Ανθολογία*, Αθήνα 1927.
- Γουδάς Αναστάσιος, *Βίοι Παράλληλοι*, Αθήνα 1879.
- Γουδάς Αναστάσιος, *Πολιτικοί Άνδρες του 1821*, Αθήνα 2001.
- Δραγούμης Νικόλαος, *Ιστορικά Αναμνήσεις*, Αθήνα 1879, τ.1 και τ.2.
- Ελευθερουδάκης *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*.
- Ευαγγελίδης Τρύφωνας, *Ιστορία του Όθωνος Βασιλέως της Ελλάδος 1832-1862*, Αθήνα 1894.
- Ζαμπέλιος Ιωάννης, *Τραγωδίαί*, Ζάκυνθος 1860.
- Ηλιόπουλος Δημήτριος, *Ιωάννης Κωλέττης*, Αθήνα 1890.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ.11 (2000).
- Καρατζένης, Δημήτριος, *Επανάστασις και Καταστροφή Καλαρρυτών-Συρράκου, Ιούλιος 1821. Πίνακες Αγωνιστών*, Ιωάννινα 1988.
- Καραφουλίδου Βίκυ, *Της μεγάλης ταύτης ιδέας, όψεις της εθνικής ιδεολογίας (1770-1854)*, Αθήνα 2018.
- Καρύδης Σοφοκλής, *Ωδή ο Ιωάννης Κωλέττης*, Αθήνα 1847
- Κοντιάδης Ξενοφών, *Η Περιπετειώδης Ιστορία των Επαναστατικών Συνταγμάτων του 1821*, Αθήνα 2021.
- Κορδάτος Γιάννης, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1983,
- Κρεμμυδάς Βασίλη, *Η μεγάλη Ιδέα, μεταμορφώσεις ενός εθνικού ιδεολογήματος*, Αθήνα 2010.
- Κρεμμυδάς Βασίλης, *Ο Ιωάννης Κωλέττης του Σπυρομίλιου, Ένας Ανέκδοτος Λίβελος*, Αθήνα 2005.
- Κρεμμυδάς Βασίλης, *Ο Πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης, Τα Χρόνια στο Παρίσι 1835-1843*, Αθήνα 2000.
- Λέκκας Παντελής, *Το παιχνίδι με τον χρόνο*, Αθήνα 2011.
- Μακρυγιάννης Γιάννης, *Απομνημονεύματα*, Αθήνα 1947.
- Μπενέκος Γιάννης, *Κωλέττης, Ο πατέρας των πολιτικών μας ηθών*, Αθήνα 1961
- Κρυστάλλης Κώστας, *Άπαντα*, Αθήνα 1978.
- Οικονόμου Μιχαήλ, *Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*, Αθήνα 1873.
- Παπαγεωργίου Στέφανος, *Από το Γένος στο Έθνος, Η Θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους*

1821-1962, Αθήνα 2005.

- Παπαρρηγόπουλος Κωσταντίνος, *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, Αθήνα, 1932.
- Πετρόπουλος Γιάννης, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843)*, Αθήνα 1985.
- Σιμόπουλος Κυριάκος, *Πως Είδαν οι Ξένοι την Ελλάδα του '21*, Αθήνα 1991.
- Σκοπετέα Έλλη, *Το «πρότυπο βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα, όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, Αθήνα, 1988.
- Σούτσος Παναγιώτης, *Λόγος Επιτάφιος Εκφωνηθείς επί του Τάφου του Ιωάννου Κωλέττη*, Αθήνα 1847.
- Τσακανίκα Ελισσάβετ, *Αγωνιστές του 1821 μετά την Επανάσταση*, Αθήνα 2019.
- Φωτιάδης Δημήτριος, *Καραϊσκάκης*, Αθήνα 1995.
- Χρήστου Θανάσης, *Κωνσταντίνος Δημητρίου Σχινάς (1801-1857): η ζωή, το έργο, η εποχή του*, Αθήνα 1998.
- Χρήστου Θανάσης, *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την Ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947)*, Αθήνα 1999.
- Χρήστου Θανάσης, *Τα Σύνορα του Ελληνικού Κράτους και οι Διεθνείς Συνθήκες (1830-1947)*, Αθήνα 1999.
- Χρήστου Θανάσης, *Προσεγγίσεις στη Νεότερη Ελληνική Ιστορία. Από το Ρήγα Βελεστινλή (1757 – 1798) έως την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1940-1941)*, Αθήνα 2001.
- Χρήστου Θανάσης, *Πολιτικές και Κοινωνικές Όψεις της Επανάστασης του 1821 - «Με μίαν ομοφώνως αποφασίσαμεν να λάβωμεν τα άρματα»*, Αθήνα 2013.
- Χρήστου Θανάσης, *Αναζητώντας τον ένοχο και επιβάλλοντας την τάξη : Η αστυνομία σε αναζήτηση ρόλου τα χρόνια του αγώνα της ανεξαρτησίας (1821-1830)*, Αθήνα 2021.
- Χρήστου Θανάσης, *Ιχνηλατώντας τη συμβολή της Καλαμάτας και της Μεσσηνιακής ενδοχώρας στο έπος της Ανεξαρτησίας: σηματοωροί και αγωνιστές του 1821*, Αθήνα 2021.
- Χρήστου Θανάσης, *Χρονολόγιο της Επανάστασης του 1821: νοσηματοδοτώντας τα χρονικά οροθέσια του αγωνιζόμενου έθνους*, Αθήνα 2021.
- Dakin Douglas, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821-1833*, Αθήνα 1999.
- Eichtal Gustave, *Η Ελλάς του 1833-1835*, Αθήνα 1968.
- Hering Gunnar, *Τα Πολιτικά Κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, Αθήνα 2006.

Holland Henry, *Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia, &c: During the Years 1812 and 1813*, London 1815.

Pouqueville François, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 1996

Παράρτημα

Ένα από τα 12 μετάλλια που φιλοτέχνησε το 1836 ο Γερμανός καλλιτέχνης Konrad Lange. Το μετάλλιο αυτό απεικονίζει τον ιατρό και αγωνιστή Ιωάννη Κωλέττη και την νίκη στη μάχη της Καρύστου στην Εύβοια. (Μουσείο Φιλελληνισμού, προσπελάστηκε στις 03.09.2022 στο <https://phmus.org/>)

Προσωπογραφία του Ιωάννη Κωλέττη, ελαιογραφία σε μουσαμά. (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο προσπελάστηκε στις 10.09.2022 στο <https://www.nhmuseum.gr/>)

Προσωπογραφία του Ιωάννη Κωλέττη (1773-1847). Παραγγελία του Louis-Philippe για τη συλλογή του ιστορικού μουσείου των Βερσαλλιών, το 1847. (Μουσείο Καποδίστρια: Ψηφιακό Αρχείο Ιωάννη Καποδίστρια, προσπελάστηκε στις 03. 09. 2022 στο <https://kapodistrias.digitalarchive.gr>)

Προσωπογραφία του Ιωάννη Κωλέττη (Ίδρυμα Αικατερίνη Λασκαρίνη, προσπελάστηκε στις 10. 09. 2022 στο <http://www.laskaridisfoundation.org/>)

Προσωπογραφία του Ιωάννη Κωλέττη (Ίδρυμα Αικατερίνη Λασκαρίνη, προσπελάστηκε στις 10. 09. 2022 στο <http://www.laskaridisfoundation.org/>).

Ο Ιωάννης Κωλέττης αναγγέλλει στους Έλληνες την εκλογή του Όθωνα ως Ηγεμόνα της Ελλάδος (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, (προσπελάστηκε στις 10.09.2022, <https://www.nhmuseum.gr/>))

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τη ζωή και το έργο του Ιωάννη Κωλέττη. Στο παρόν πόνημα παρουσιάζεται η γέννηση, οι οικογενειακές καταβολές και οι σπουδές του πολιτικού στο εξωτερικό. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η θητεία του στην αυλή του Αλή πασά, περιγράφεται η είσοδος του στην ελληνική πολιτική σκηνή από τα πρώτα χρόνια της ελληνικής επανάστασης καθώς και το έργο που διαδραμάτισε κατά τη θητεία του σε διάφορα αξιώματα. Επιπροσθέτως, παρουσιάζεται η πολιτική του αναφορικά με τη Μεγάλη Ιδέα, καθώς υπήρξε και εισηγητής του συγκεκριμένου όρου.